

NACIONALNI PARK PROKELTIJE

**Plan upravljanja za Nacionalni park Prokletije
za period 2026 - 2030.godine**

JAVNO PREDUZEĆE ZA NACIONALNE PARKOVE CRNE GORE

Podgorica, januar 2026. godine

Odgovorno lice za izradu Plana upravljanja NP Prokletije 2026-2030

mr Marinela Djuretić, direktorica JPNPCG

Rukovodilac tima

mr Nela Vešović Dubak, dipl. biolog

Pomoćnica direktorice za zaštitu, održivi razvoj i turizam

Koordinator

Hajdana Ilić Božović

Šefica Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj

Upravljački tim

mr Nela Vešović Dubak, dipl. biolog, spec.orn.

Hajdana Ilić Božović, dipl. biolog

dr Aleksandar Mijović, dipl. biolog

Angažovani međunarodni eksperti

mr.sc Željka Rajković, dipl.ing.biologije

mr.sc Marko Pečarević, dipl. biolog

Stručni tim

Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj

Hajdana Ilić Božović, šefica Službe za zaštitu

prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj,

Ivana Milović, rukovoditeljica Odjeljenja za

zaštitu prirodne baštine,

dr Veselin Luburić, rukovodilac Odjeljenja za

zaštitu prostora i održivi razvoj,

Slavica Đurišić stručna saradnica za floru i

vegetaciju,

Ivana Džaković, stručna saradnica za floru i

vegetaciju,

mr Slobodan Stijepović, stručni saradnik za

šumarstvo,

Ibrahim Fazlić, stručni suradnik za šumarstvo,

Maja Radunović, stručna saradnicu za faunu

gmizavaca i vodozemaca,

Ana Uskoković, stručna saradnica za

ornitofaunu,

Belma Šestović, stručna saradnica za faunu

sisara,

Jelena Radunović stručna saradnica za zaštitu

životne sredine,

mr Mojaš Đurović, stručni saradnik za zaštitu

životne sredine,

Aleksandar Đurović, stručni saradnik za održivi

razvoj,

dr Goran Škatarić, stručni saradnik za zaštitu

životne sredine,

Radmila Vujotić, stručna saradnica za zaštitu

prostora

Služba za promociju, marketing i turizam

Jovana Bojičić, šefica Službe za promociju,

marketing i turizam

Snežana Vukotić, stručna saradnica za

etnografsku baštinu

Aleksandra Vujović, stručna saradnica za

promociju i edukaciju

Željka Vuković, stručna saradnica za

promociju i edukaciju

Marina Kojović stručna saradnica za promociju i edukaciju

Svetlana Vukčević, stručna saradnica za turizam

Bogdan Đurašković, stručni saradnik za turizam

Milica Novaković, stručna saradnica za medije

Marijana Džaković, stručna saradnica za

medije

Služba za projekte i međunarodnu saradnju

mr Maša Vučinić, šefica Službe za projekte i

međunarodnu saradnju

Bjanka Prakljačić, stručna saradnica za

međunarodnu saradnju

Jasmin Medunjanin, stručni saradnik za

projekte

Bojana Mijović, stručna saradnica za projekte

Srećko Grabovica, stručni saradnik za projekte

Služba za finansije

Mirza Tahirović, pomoćnik direktora za

finansijske i pravne poslove

Služba za kadrovske, pravne i opšte

poslove

Andrija Marojević, šef Službe za kadrovske,

pravne i opšte poslove

Služba za javne nabavke

Zeid Škrijelj, šef Službe za javne nabavke

Organizaciona jedinica NP Prokletije

Miralem Metjahić, direktor

Selma Šarkinović, stručna saradnica za

promociju i edukaciju

Boban Redžepagić, stručni suradnik za

promociju i edukaciju

Admir Lalić, stručni suradnik za ekonomske

poslove

Muamer lalić, šef Službe fizičke zaštite

Eldin Gutović, stručni saradnih za šumarstvo

Alina Barjaktarević, stručna saradnica za

opšte i pravne poslove

Služba za monitoring i kontrolu

Miloš Brajović, pomoćnik direktora za

monitoring i kontrolu

Veselin Živanović, šef Službe za monitoring

Sadržaj:

1. UVOD.....	5
1.1. Zakonodavni i institucionalni okvir upravljanja zaštićenim područjem	5
1.2. Osnovne informacije o zaštićenom području	11
1.3. Upravljač zaštićenog područja	11
1.4. Proces izrade plana upravljanja	13
2. OPIS PODRUČJA	16
2.1. Geografski položaj i prostor	16
2.1. Prirodne vrijednosti	17
2.2. Kulturno - istorijske vrijednosti	40
2.2.1. Materijalna kulturna baština	40
2.2.2. Nematerijalna kulturna baština	41
2.3. Socio – ekonomske karakteristike	41
2.4. Zone i režimi zaštite	50
3. AKCIONI PLAN	52
VIZIJA.....	53
3.1. Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti	53
3.1. Očuvanje kulturno - istorijskih vrijednosti.....	60
3.2. Upravljanje posjećivanjem, edukacija, interpretacija i promocija	61
3.4. Saradnja s lokalnom zajednicom	66
3.5. Jačanje kapaciteta upravljača	68
3.5.1. Pravni i planski okvir i interni akti	69
3.5.2. Kadrovski kapaciteti	70
3.5.3. Saradnja sa drugim nacionalnim i međunarodnim organizacijama i institucijama	73
3.5.5. Ostvarivanje uslova za efikasno sprovođenje Plana upravljanja	76
3.5.6. Postojeći načini i izvori finansiranja i mogućnosti dodatnih	77
3.6. Pregled potrebnih finansijskih sredstava	79

1. UVOD

Plan upravljanja Nacionalnim parkom Prokletije za period 2026–2030. godina predstavlja strateški dokument kojim se definišu ciljevi, prioriteti i mjere za zaštitu, očuvanje i održivo korišćenje prirodnih i kulturnih vrijednosti Parka. Njegovom izradom uspostavljen je sistemski okvir za dugoročno upravljanje ovim zaštićenim područjem, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i međunarodnim standardima zaštite prirode.

Plan obuhvata petogodišnji period i služi kao osnova za koordinisano djelovanje upravljača, naučnih i obrazovnih institucija, državnih organa, lokalne zajednice, civilnog sektora i drugih relevantnih aktera. Plan je dizajniran sa posebnom pažnjom na očuvanju jedinstvenih ekosistema, unapređenju infrastrukture u funkciji posjetilaca i interpretacije, kao i jačanju edukativne, naučne i kulturne uloge Parka.

Proces izrade, kao i kasnije sprovođenje Plana zasniva se na Zakonu o zaštiti prirode Crne Gore, Zakonu o nacionalnim parkovima, kao i na smjernicama Međunarodne unije za očuvanje prirode (IUCN). Dokument uvažava i relevantne nacionalne strategije iz oblasti zaštite biodiverziteta, klimatskih promjena i održivog razvoja, čime se obezbjeđuje njegoa usklađenost sa širim razvojnim i ekološkim ciljevima države.

Misija upravljača Nacionalnim parkom zasniva se na odgovornom upravljanju i zaštiti prirodnih resursa, unapređivanju naučnih istraživanja i obrazovanju, uz promociji turizma zasnovanog na prirodi i tradiciji koji doprinosi lokalnoj zajednici i očuvanju prirodne baštine.

1.1. Zakonodavni i institucionalni okvir upravljanja zaštićenim područjem

Svrha izrade Plana upravljanja nacionalnim parkom Prokletije za period 2026–2030. je uspostavljanje dugoročnog, održivog i pažljivo osmišljenog okvira za zaštitu, očuvanje i racionalno korišćenje prirodnih i kulturnih vrijednosti Parka. Plan omogućava efikasno planiranje aktivnosti, usklađivanje interesa različitih aktera uz poštovanje nacionalnih propisa i međunarodnih standarda zaštite prirode. Kroz jasno definisane ciljeve, mjere i mehanizme implementacije, dokument doprinosi očuvanju biološke raznovrsnosti, unapređenju posjetilačke, edukativne i naučne funkcije Parka, uz jačanje uloge lokalne zajednice u okviru održivog razvoja. Takođe, Plan se zasniva na saradnji upravljača, naučne zajednice, lokalnog stanovništva, državnih institucija i civilnog sektora, čime se obezbjeđuje usklađeno upravljanje koje podstiče skladan odnos između ljudi i prirode.

Nacionalni zakonodavni okvir

Kada je u pitanju zaštita prirode, Zakon o zaštiti prirode sa podzakonskim aktima i Zakon o nacionalnim parkovima predstavljaju krovne zakone u crnogorskom zakonodavstvu.

Zakon o zaštiti prirode („Sl. list CG“ br. 054/16, 018/19, 084/24) uređuje uslove i način zaštite i očuvanja prirode i definiše ciljeve, kao i subjekte zaštite prirode i njihove obaveze. Između

ostalog, ovim zakonom definisane su i kategorije zaštićenih područja, odgovorne institucije, kao i osnovni upravljački dokumenti za zaštićena područja.

Članom 34 ovog Zakona, zaštićeno dobro *nacionalni park* proglašava Skupština Crne Gore. Članom 55 istog Zakona, zaštićenim područjem upravlja upravljač koji ispunjava uslove u pogledu kadra, organizacione osposobljenosti za obavljanje poslova zaštite, unaprjeđenja, promovisanja i održivog razvoja zaštićenog područja. Kada je u pitanju nacionalni park, resorno Ministarstvo utvrđuje ispunjenost uslova.

Akcionim planom za ispunjenje završnih mjerila za Poglavlje 27, predviđene su izmjene i dopune Zakona o zaštiti prirode i ovaj postupak je u toku.

Pored Zakona o zaštiti prirode, Zakon o nacionalnim parkovima („Sl. list CG“, br. 28/14 i 39/16) uređuje upravljanje nacionalnim parkovima u Crnoj Gori. Prema Zakonu o nacionalnim parkovima, zaštita, unapređivanje i razvoj nacionalnih parkova je djelatnost od javnog interesa. Ovim zakonom definisane su granice nacionalnih parkova, upravljanje, zone zaštite, mjere uređivanja i unaprjeđenja prirodnih dobara, kao i druga pitanja od značaja za korišćenje nacionalnih parkova.

Prema Članu 5 ovog Zakona, nacionalnim parkovima upravlja privredno društvo sa svojstvom pravnog lica, koje treba da ispunjava uslove za upravljanje zaštićenim prirodnim dobrima propisane zakonom kojim je uređena zaštita prirode. Privredno društvo upravlja nacionalnim parkovima na osnovu planova upravljanja i godišnjih programa upravljanja i vrši djelatnost u skladu sa aktom o osnivanju i zakonom. U Članu 41 navodi se da će se Privredno društvo osnovati u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog Zakona, a da će do osnivanja privrednog društva nacionalnim parkovima upravljati Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore.

Privredno društvo u vršenju upravljanja nacionalnim parkovima obavlja sljedeće poslove: preduzima mjere i aktivnosti za ostvarivanje utvrđene politike u upravljanju, korišćenju, zaštiti, razvoju i unaprjeđivanju nacionalnih parkova; stara se o sprovođenju plana upravljanja i donosi godišnji program upravljanja; sprovodi mjere zaštite u skladu sa režimom zaštite, kao i druge poslove utvrđene zakonom i aktom o osnivanju.

Pravni osnov za donošenje planova upravljanja nacionalnim parkovima

Pravni osnov je u članu 58 Zakona o zaštiti prirode, koji propisuje da Vlada Crne Gore donosi plan upravljanja na period od pet godina i implementira ga kroz usvajanje godišnjih programa upravljanja. Plan upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom je planski dokument kojim se planiraju mjere i aktivnosti zaštite i očuvanja zaštićenog prirodnog dobra, i predstavlja plansku osnovu za upravljanje i korišćenje prirodnog dobra za ekonomske, socijalne i ekološke namjene.

Zakonske odredbe za izradu Plana upravljanja date su i Zakonom o nacionalnim parkovima. Član 14 ovog zakona propisuje da planove upravljanja izrađuje JPNPCG, uz prethodno pribavljeno mišljenje nadležnog ministarstva. Istim članom ovog zakona propisano je da se Godišnji program upravljanja donosi u skladu sa Prostornim planom posebne namjene i Planom upravljanja, uz prethodno pribavljenu saglasnost Ministarstva.

Ostala pravna regulativa: Zakon o šumama („Sl. list CG“, br.40/11-dr.zakon, 47/15, br. 77/2024 i 92/2025.); Zakon o životnoj sredini („Sl. list CG“ br. 052/16, 073/19, 073/19) sa podzakonskim aktima; Zakon o stranim i invazivnim stranim vrstama biljaka, životinja i gljiva („Sl. list CG“, br.18/19 i 84/24); Zakon o vodama („Sl. list CG“, br. 27/07, 32/11, 47/11, 48/15,

52/16, 2/17, 84/18, 084/24); Zakon o divljači i lovstvu („Sl. list CG“, br. 52/08, 40/11 i 48/15, 51/25); Zakon o slatkovodnom ribarstvu i akvakulturi („Sl. list CG“, br.17/18, br.69/25); Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu („Sl. list CG“, br. 80/05, br. 59/11 i br.52/16); Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu („Sl. list CG“, br. 59/11, br.75/18); Zakon o zaštiti kulturnih dobara („Sl. list CG“, br.49/10, 40/11, 44/17,18/19, 084/24); Zakon o poljoprivrednom zemljištu („Sl. list CG“, br. 15/92, 59/92, br. 32/11); Zakon o putevima („Sl. list CG“, br. 82/20, br.140/22); Zakon o turizmu i ugostiteljstvu („Sl. list CG“, br.2/18,br.4/18.,13/18,25/19,67/19 i 76/20); Zakon o energetici („Sl. list CG“, br.5/16, 51/17 i 82/20); Rješenje o stavljanju pod zaštitu rijetkih, prorijedenih, endemičnih i ugroženih biljnih i životinjskih vrsta („Sl. list CG“, br. 76/06).

Nacionalni park Prokletije – zaštićeno prirodno dobro u nacionalnom i međunarodnom kontekstu

Prema Članu 22 Zakona o zaštiti prirode „*nacionalni park je prirodno područje kopna ili područje mora, odnosno kopna i mora koje je određeno da štiti ekološki integritet jednog ili više ekosistema za sadašnje i buduće generacije, radi onemogućavanja neadekvatnog korišćenja prirodnih dobara ili drugih štetnih radnji i aktivnosti i obezbjeđivanja duhovnih, naučnih, obrazovnih, rekreativnih potreba i potreba posjetilaca koje su saglasne sa očuvanjem životne sredine i kulture. U nacionalnom parku zabranjeno je vršiti radnje i aktivnosti i obavljati djelatnosti kojima se ugrožava izvornost prirode; Zabrane, izuzeci od zabrana, korišćenje prirodnih dobara i ostali aspekti vezani za nacionalne parkove detaljno su propisani Zakonom o nacionalnim parkovima („Sl. list CG“, 028/14, 039/16)“.*

Prema domaćem zakonodavstvu (Zakon o zaštiti prirode i Zakon o nacionalnim parkovima), svi nacionalni parkovi u Crnoj Gori odgovaraju kategoriji II.

Nacionalni planski i strateški okvir

Prostorni plan Crne Gore do 2040. godine („Sl. list CG“, br. 68/25) predstavlja najvažniji planski dokument kojim se planira razvoj i opšta osnova organizacije, korišćenja i uređenja prostora Crne Gore do 2040.g. Njime se određuju ciljevi, pravila i mjere prostornog, ekonomskog, socijalnog, ekološkog, infrastrukturnog i kulturnoistorijskog razvoja i utvrđuje dugoročna politika racionalnog korišćenja prostora, kroz razvoj svih funkcija i djelatnosti. Planskim konceptom organizacije i uređenja prostora, definiše se: opšta namjena i korišćenje prostora, koncept mreže naselja, plan korišćenja i namjene mora, razvoj privrede, razvoj infrastrukturnih sistema.

Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine (NSOR) prepoznaje zaštićena područja, uključujući nacionalne parkove, kao ključne komponente prirodnog kapitala i održivog razvoja države. Strategija ističe potrebu za očuvanjem biodiverziteta i ekosistema kroz unapređenje sistema upravljanja i integraciju sa širim nacionalnim i međunarodnim okvirima zaštite prirode. Takođe se naglašava značaj efikasnog upravljanja zaštićenim područjima, posebno kroz izradu i primjenu planova upravljanja, kao i jačanje institucionalnih kapaciteta. Ova Strategija predviđa uključivanje Crne Gore u mrežu Natura 2000 i razvoj nacionalne ekološke mreže, čime se dodatno podvlači važnost očuvanja vrijednosti nacionalnih parkova.

Posljednja *Nacionalna strategija biodiverziteta i akcioni plan (NBSAP)* urađena je za period za period 2016-2020. godina. Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera je pokrenulo izradu nove Nacionalne Strategije biodiverziteta sa Akcionim planom. Ovim dokumentom biće definisani nacionalni prioriteti u oblasti biodiverziteta, uz istovremeno ispunjavanje obaveza koje proizilaze iz međunarodnih sporazuma i procesa pristupanja EU, gdje je zaštita prirode jedan od ključnih elemenata Poglavlja 27.

Nacionalna strategija u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine predstavlja ključni dokument Crne Gore za usmjeravanje aktivnosti u domenu mitigacije i adaptacije na klimatske promjene. Dokument je izrađen u skladu sa nacionalnim razvojnim politikama i međunarodnim obavezama, uključujući ciljeve Pariskog sporazuma i usklađenost sa zakonodavstvom Evropske unije. Zaštićena prirodna područja su prepoznata kao osjetljiva područja izložena efektima klimatskih promjena.

Međunarodni pravni i strateški okvir zaštite

Međunarodne konvencije

Crna Gora je potpisnica značajnih međunarodnih međunarodnih sporazuma i konvencija iz oblasti životne sredine i zaštite prirode. Ratifikovani i publikovani međunarodni ugovori, shodno članu 9 Ustava Crne Gore („Sl. list CG“, br. 01/07) predstavljaju integralni dio zakonodavstva i imaju primat u odnosu na nacionalno zakonodavstvo.

Pored Konvencije o biološkoj raznovrsnosti (CBD, „Sl.list SRJ“, br.011/01-28), Crna Gora je potpisnica Konvencije o zaštiti svjetske prirodne i kulturne baštine (UNESCO, „Sl.list SRJ“, br.056/74-1771), Konvencije o močvarama koje su od međunarodnog značaja, posebno kao staništa ptica močvarica (Ramsar konvencija, Sl.list SRJ, br.009/77-675), Konvencije o očuvanju divlje flore i faune prirodnih staništa (Bernska konvencija, „Sl. list CG“, br. 07/08), Konvencije o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja (Bonska konvencija, Sl.list CG br.06/08-147), Konvencije o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune (CITES, „Sl.list SRJ“, br.011/01-3), Arhuska konvencija („Sl. list CG“, br.77/09), Sporazum o zaštiti afričko-evroazijskih migratornih ptica močvarica (AEWA, „Sl. list CG“, br. 01/2011), Sporazum o zaštiti šišmiša u Evropi (EUROBATS, „Sl. list CG“, 16/10).

Crna Gora je punopravna članica Konvencije o biološkoj raznovrsnosti (CBD) od 2006. godine. Ova Konvencija je globalni sporazum koji ima tri glavna cilja: očuvanje biološke raznolikosti, održivo korišćenje njenih komponenti i pravednu raspodjelu koristi od genetskih resursa. Crna. Kroz promovisanje ekosistemskog pristupa, konvencija daje poseban značaj međusobnim odnosima između očuvanja i održivog korišćenja prirodnih resursa i održivog razvoja ljudskih zajednica.

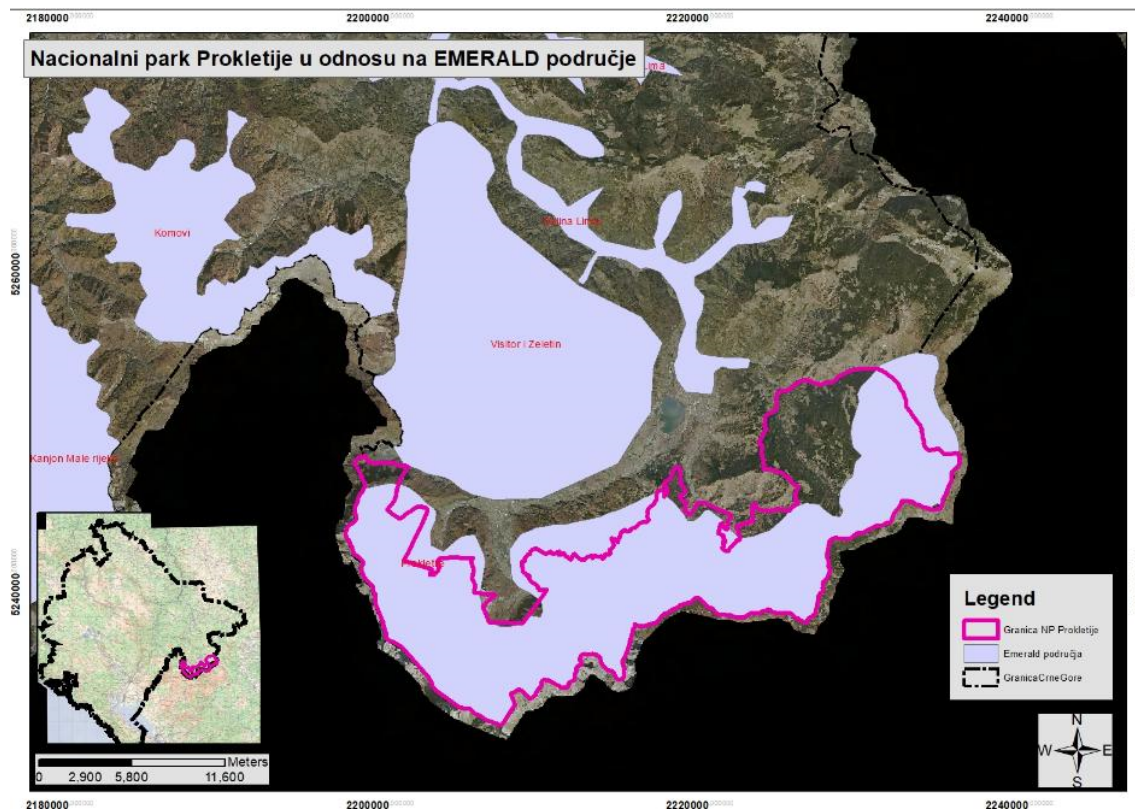
Konvencija o zaštiti svjetske prirodne i kulturne baštine (UNESCO) je međunarodni pravni instrument radi očuvanja, zaštite i promocije prirodnih i kulturnih dobara od izuzetne univerzalne vrijednosti kako bi se sačuvala za buduće generacije.

Konvencija o vlažnim područjima (Ramsarska konvencija) je međunarodni ugovor formiran sa ciljem očuvanja i održivog korišćenja vlažnih područja širom svijeta. Cilj ovog dokumenta je očuvanje onih područja na Zemlji koja su od presudne važnosti za opstanak mnogih biljnih i životinjskih vrsta i njihovih zajednica od kojih mnoge čovjek koristi i u određenoj mjeri zavisi o njima te kroz mnogostruku korisnu ulogu koju ova područja imaju u životu ljudi

Konvencija o zaštiti evropskih divljih vrsta i prirodnih staništa (Bernska konvencija) je obavezujući međunarodni pravni instrument u području zaštite prirode s ciljem očuvanja divljih

životinja, biljaka i njihovih prirodnih staništa, a posebno ugroženih, osjetljivih i migratornih vrsta i njihovih staništa obavezujući države da integrišu zaštitu prirode u nacionalne politike i planiranje. U okviru Bernske konvencije kandidovana je Emerald mreža, evropska mreža područja od posebnog značaja za očuvanje prirode koja predstavlja osnovu za dalju integraciju u evropsku mrežu zaštićenih područja Natura 2000.

Nacionalni park Prokletije je kandidovan kao EMERALD područje „Plavsko-Gusinjske Prokletije (+Bogicevica)“ 2005. godine, pod šifrom ME000000F i sa ukupnom površinom od 15758.00 ha. Kao EMERALD područje je kandidovano na osnovu prisustva vrsta sa popisa Bernske konvencije, kao i brojnih endemskih biljnih vrsta i staništa od evropskog značaja.

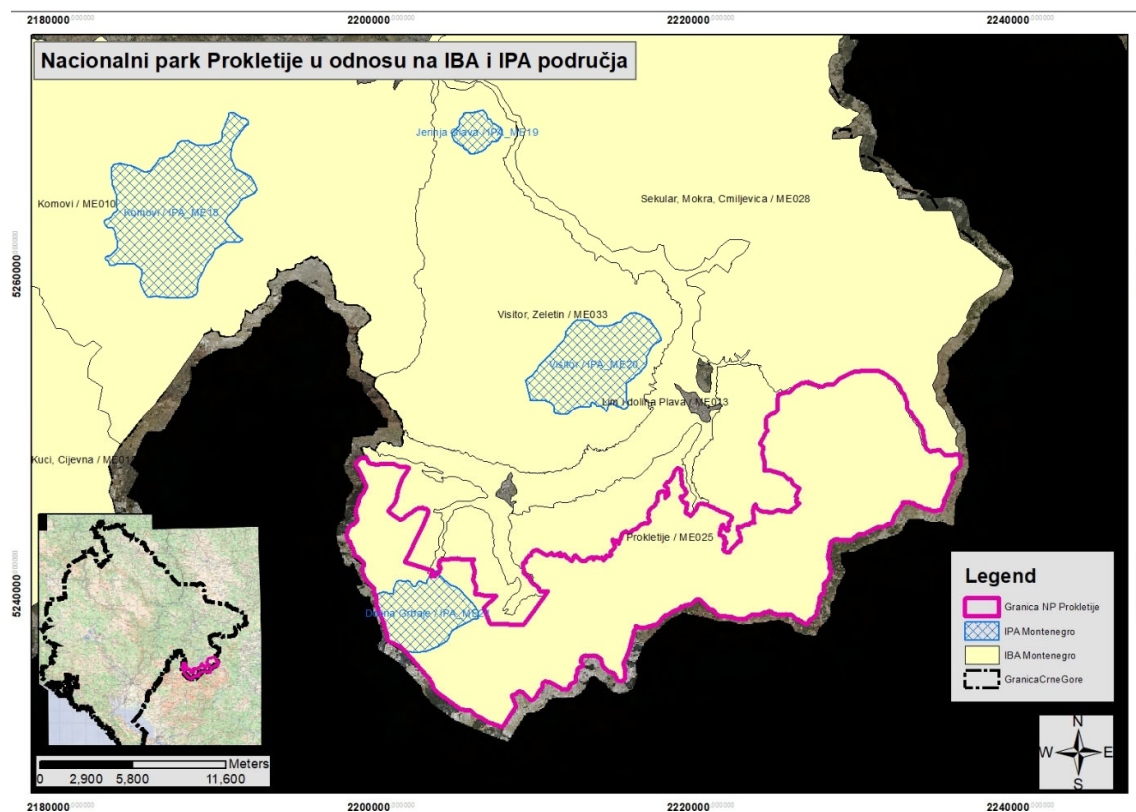
Mapa 1: Nacionalni park Prokletije u odnosu na kandidovana EMERALD područja

Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja (Bonska konvencija - CMS) je jedan je od temeljnih propisa iz područja zaštite prirode, nastao s ciljem očuvanja migratornih vrsta divljih životinja i staništa u čitavom području njihova rasprostranjenja, a posebno vrsta koje imaju nepovoljan konzervacijski status.

Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore (CITES) je međunarodni sporazum koji reguliše međunarodnu trgovinu ugroženim divljim vrstama. Njen cilj je da spriječi da međunarodna trgovina ugrozi opstanak tih vrsta, kontrolišući uvoz, izvoz i reizvoz zaštićenih vrsta kroz sistem dozvola.

Konvencija o pristupu informacijama o životnoj sredini, učešću javnosti u donošenju odluka i pristupu pravdi (Arhuska konvencija) je međunarodni sporazum koji građanima daje ključna prava u vezi sa životnom sredinom: pravo na pristup informacijama, pravo na učešće u donošenju odluka i pravo na pristup pravosuđu. Cilj joj je da omogući aktivno učešće javnosti u ekološkim politikama i da na taj način doprinese zaštiti životne sredine.

Pored toga, NP Prokletije uživa poseban međunarodni status kao Važno područje za ptice (Important Bird Area – IBA) i Područje od međunarodnog značaja za floru (Important Plant Area - IPA).

Mapa 2: Nacionalni park Prokletije u odnosu na IPA i IBA područja

1.2. Osnovne informacije o zaštićenom području

Osnovni podaci	
Naziv zaštićenog područja	Nacionalni park Prokletije
Kategorija zaštićenog područja	II kategorija
Godina proglašenja zaštićenog područja	2009. godina
Površina	16.630 ha
Naziv akta proglašenja	Zakon o nacionalnim parkovima („Sl.list CG“, br. 56/09)
Administrativne granice	Zakon o nacionalnim parkovima, („Sl. list CG“, br. 56/09, 24/14, 34/16 i 84/24)
Rezervati prirode	Hridsko jezero i Volušnica
Međunarodni status	Dolina Grebaje ima status IPA područja (Important Plant Area). IBA područje (Important Bird Area)
Karakteristični ekosistemi	Zastupljeni su brojni visokoplaninski ekosistemi na sniježnicima, planinskim rudinama, silikatima, krečnjacima i dolomitima u najvišim zonama prokletijskog masiva te livade i pašnjaci. Šumsk ekosistemi obuhvaćaju brojne prirodne šumske zajednice lišćara i četinara, zajednice degradacionih stadija klimatogenih ekosistema, uključujući endemične i reliktnu vrstu bora moličke i bora munike. Također su važni vlažni i vodeni ekosistemi zbog tresetnih staništa, glacijanih / planinskih jezera i rijeka.
Karakteristične vrste flore i faune	Registrovano je preko 1.700 vrsta biljaka, uključujući brojne endemske i reliktnu vrstu (180 balkanskih endema). Najznačajnije vrste krupnih sisara su divokoza, srna, medvjed, vuk, divlja svinja, a od ptica veliki tetrijeb, jarebica kamenjarka, lještarka i sivi orao.

1.3. Upravljač zaštićenog područja

JPNPCG osnovano je na osnovu Odluke o osnivanju Javnog preduzeća za nacionalne parkove („Sl. list CG“, br. 39/92), a nastavilo sa radom u skladu sa Zakonom o nacionalnim parkovima („Službeni list Crne Gore“, broj 28/14, 39/16) i Odlukom o organizovanju Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore („Sl. list CG“, br. 20/11 od 15.04.2011. godine). Osnivač preduzeća je Skupština Crne Gore.

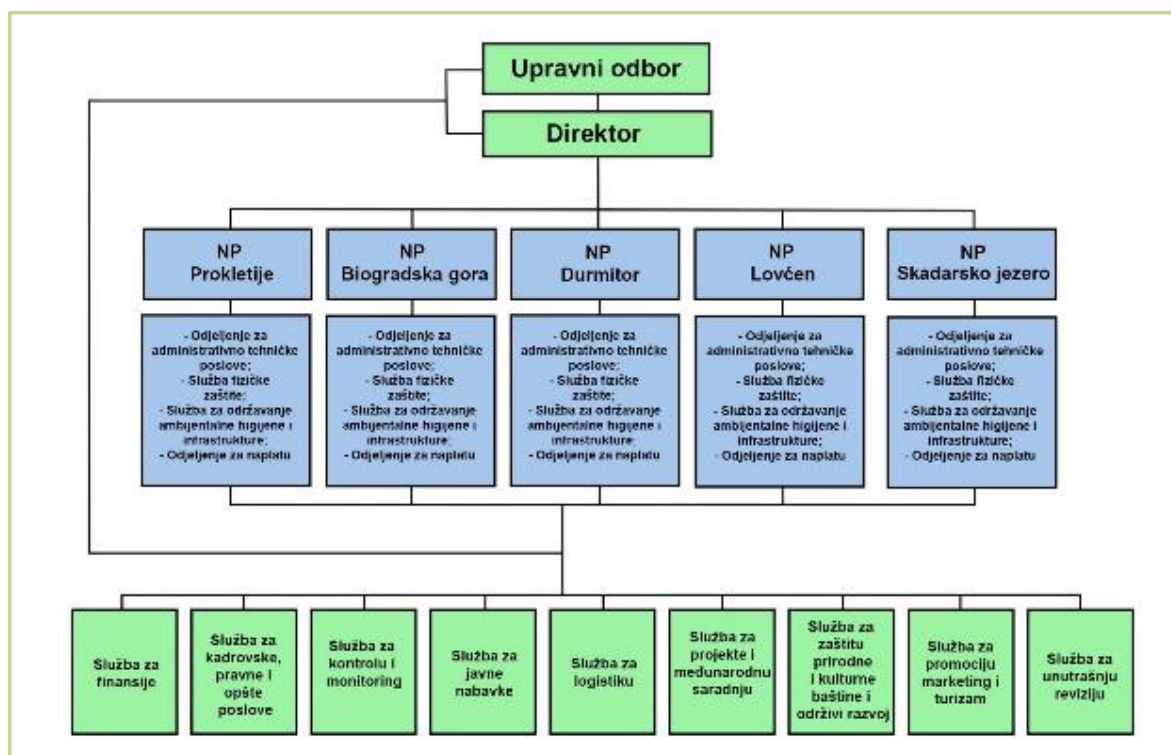
Statut preduzeća je donesen od strane Upravnog odbora dana 09.05.2011. godine, a stupio je na snagu nakon davanja saglasnosti na isti nadležnog Ministarstva održivog razvoja i turizma. Posljednje izmjene i dopune Statuta Preduzeća donesene su 23.03.2023. godine.

U skladu sa navedenim određene su unutrašnje organizacione jedinice Preduzeća: Nacionalni park Biogradska gora; Nacionalni park Durmitor; Nacionalni park Lovćen; Nacionalni park Skadarsko jezero i Nacionalni park Prokletije.

U okviru organizacionih jedinica, formirane su sljedeće službe i odjeljenja: Služba za fizičku zaštitu, Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture, Odjeljenje za administrativno tehničke poslove i Odjeljenje za naplatu.

Radi obavljanja zajedničkih poslova i objedinjenih funkcija na nivou Preduzeća, formirane su Službe zajedničkih poslova sa sjedištem u Podgorici: Služba direktora; Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj; Služba za promociju, marketing i turizam; Služba za projekte i međunarodnu saradnju; Služba za finansije; Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove; Služba za kontrolu i monitoring; Služba za logistiku i Služba za javne nabavke.

Pored nacionalnih parkova, JPNPCG upravlja spomenikom prirode Botanički vrt Dulovine, a privremeno upravlja i Parkom prirode Ulcinjska solana do donošenja odluke o stalnom upravljaču ovog zaštićenog područja.

Grafikon 1: Organizacija poslovanja JPNPCG

Direktor Nacionalnog parka Prokletije rukovodi radom organizacione jedinice, kao i svim službama koje obavljaju poslove za potrebe Parka. Nadzire i koordinira sve aktivnosti u Parku i odgovara za rad organizacione jedinice kojom rukovodi.

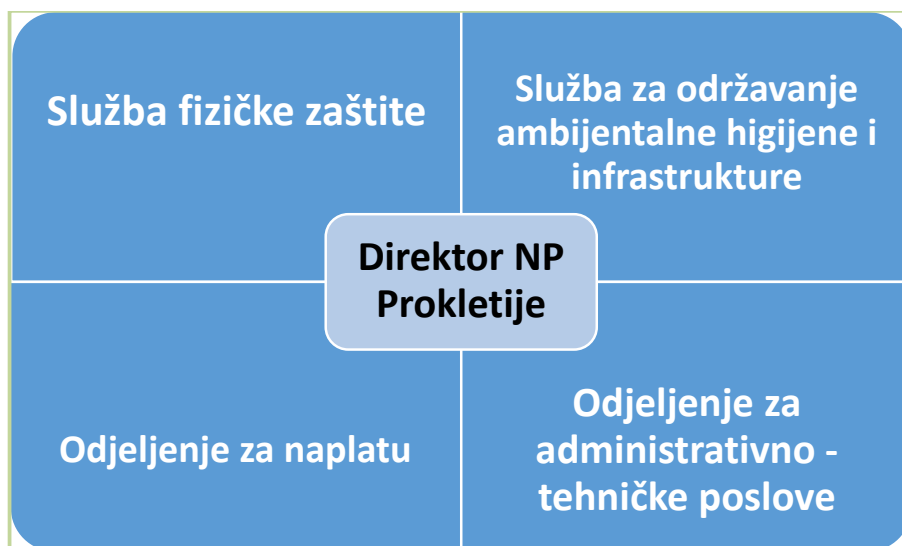
U okviru ove, kao i u okviru svih organizacionih jedinica Preduzeća, formirane su sljedeće službe i odjeljenja:

- Služba za fizičku zaštitu. Glavni zadatak ove Službe je osigurati sigurnost i zaštitu imovine i ukupnog prostora Nacionalnog parka Prokletije. To uključuje kontrolu terena, nadzor na ulazima i izlazima u Park, reagovanje na incidente, sprječavanje krivolova, kao i drugih nelegalnih aktivnosti na prostoru Parka.
- Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture. Služba je odgovorna za održavanje higijene i čistoće unutar Parka, uključujući čišćenje staza, otpada itd.

Takođe, brine se o održavanju mobilijara, kao i infrastrukture u Parku (puteva, staza i sl.).

- Odjeljenje za administrativno tehničke poslove. Odjeljenje obavlja administrativne poslove vezane za upravljanje Parkom, kao što su: vođenje evidencije, priprema dokumentacije, komunikacija s nadležnim organima i sl. Takođe, brine se o tehničkim aspektima Parka, kao što su održavanje vozila, opreme i sl.
- Odjeljenje za naplatu. Odjeljenje se bavi poslovima vezanim za naplatu ulaznica ili drugih taksi koje se primjenjuju u Parku.

Svaka od ovih službi/odjeljenja ima svoj specifičan zadatak i doprinosi efikasnom upravljanju i očuvanju Nacionalnog parka Prokletije, omogućavajući posjetiocima ugodno iskustvo u prirodnom okruženju.

Grafikon 2: Organizacija poslovanja NP Prokletije

1.4. Proces izrade plana upravljanja

Izrada Plana upravljanja Nacionalnim parkom Prokletije predstavlja složen, više fazan proces koji obuhvata analizu postojećeg stanja, definisanje strateških ciljeva, konsultacije sa zainteresovanim stranama i lokalnom zajednicom, javne rasprave i konačno usvajanje dokumenta. Cjelokupan proces zasnovan je na principima stručnosti, inkluzivnosti i transparentnosti s ciljem da Plan odgovori na potrebe zaštite prirode i održivog razvoja. Proces izrade Plana upravljanja odvijao se kroz sledeće faze:

Pripremna faza: Prikupljanje i analiza relevantnih podataka o Nacionalnom parku Prokletije; pregled važećih zakonskih okvira, međunarodnih konvencija, strateških i prostorno-planskih dokumenata; Formiranje radne grupe zadužene za izradu Plana na nivou Javnog preduzeća za Nacionalne parkove Crne Gore, uključujući saradnike iz organizacione jedinice nacionalnog parka Prokletije.

Analiza stanja i identifikacija problema: Definisanje i procjena stanja prirodnih, socioekonomskih i kulturnih vrijednosti Parka; Identifikacija ključnih izazova i prijetnji po očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti; Dobijanje smjernica za izradu Plana, zasnovanih na nacrtu *Priručnika za izradu planova upravljanja zaštićenim područjima u Crnoj Gori*, koje služe kao polazna osnova za proces planiranja.

Definisanje vizije, ciljeva i aktivnosti: Definisanje vizije, postavljanje dugoročnih ciljeva upravljanja; Formulisanje specifičnih ciljeva i aktivnosti za ostvarenje postavljenih ciljeva; Razrada indikatora specifičnih ciljeva i indikatora sprovođenja aktivnosti radi praćenja implementacije Plana.

Uključivanje zainteresovanih strana: Organizovanje participativnih sastanaka sa predstavnicima lokalnih zajednica, stručnjacima iz oblasti bioloških nauka, civilnim sektorom i drugim relevantnim akterima; Uključivanje predstavnika turističkog sektora, poljoprivrednika i lokalne privrede radi postizanja balansa između zaštite prirode i održivog razvoja; Prikupljanje sugestija i komentara putem javnih rasprava i digitalnih platformi.

Organizovanje radionica i proces izrade nacrtu dokumenta: Sprovođenje radionica za zajedničke službe i zaposlene u organizacione jedinice NP Prokletije sa angažovanim ekspertima za izradu Plana upravljanja. Glavni cilj radionice je da se kroz definisanje ciljeva i izazova uz usklađivanje sa najboljim praksama kroz interaktivni pristup definiše jasan okvir Akcionog plana u budućem Planu upravljanja; Prikupljeni podaci i sugestije sa radionica takođe se koriste za izradu nacrtu Plana upravljanja.

Usvajanje i implementacija: Prezentacija konačne verzije nacrtu Plana dostavlja se upravnom odboru JPNPCG na upoznavanje sa dokumentom, zatim i nadležnim institucijama: Ministarstvu ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera i Agenciji za zaštitu životne sredine. Na osnovu prihvaćenog Plana upravljanja od strane Vlade CG pristupa se izradi godišnjeg Programa upravljanja NP Prokletije u kome su definisani operativni postupci, rokovi i odgovornosti za sprovođenje aktivnosti. Kontinuirano praćenje i evaluacija implementacije Plana zasniva se na Izvještajima realizacije jednogodišnjeg programa, uz mogućnost prilagođavanja mjera novim izazovima i potrebama, što je u skladu sa adaptivnim upravljanjem predloženim u Priručniku za izradu Planova upravljanja.

Ovako postavljen proces, zasnovan na principima inkluzivnosti i transparentnosti, omogućava da Plan upravljanja Nacionalnim parkom Prokletije odgovori na zahtjeve zaštite prirode i održivog razvoja, i na kraju da doprinese unapređenju kvaliteta života lokalnog stanovništva.

Participacija lokalne zajednice u procesu izrade Plana upravljanja: Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore, formiralo je radnu grupu zaduženu za izradu dokumenta sastavljenu od stručnih saradnika zajedničkih stručnih službi, i zaposlenih iz Nacionalnog parka Prokletije.

Proces izrade Plana upravljanja Nacionalnim parkom Prokletije sproveden je kroz inkluzivan i transparentan pristup koji je obuhvatio saradnju širokog spektra učesnika – od državnih institucija i stručnih organizacija do predstavnika lokalnih zajednica, nevladinog sektora i turističkih subjekata. Polazeći od činjenice da lokalna zajednica ima važnu ulogu u očuvanju i razvoju Parka, njihovo znanje, iskustvo i izražene potrebe predstavljale su smjernice za oblikovanje određenih ciljeva i aktivnosti Plana. Tokom izrade dokumenta organizovani su participativni sastanci sa predstavnicima lokalnih zajednica, poljoprivrednim proizvođačima, predstavnicima civilnog sektora, turističkim operaterima i drugim akterima iz područja koja gravitiraju Parku.

U tom kontekstu organizovana su po dva participativna sastanka, u dvije opštine kojima gravitira Park – Opština Plav i Gusinje. Tokom participativnih sastanaka diskutovalo se o ključnim pitanjima vezanim za očuvanje prirodnih vrijednosti, mogućnostima unapređenja turističke ponude, razvoju infrastrukture i prioritetima u zajedničkom upravljanju resursima. Kroz ovaj participativni proces prikupljeni su brojni prijedlozi i sugestije koje su u najvećoj mjeri integrisani u nacrt Plana upravljanja, što je doprinijelo da dokument prepozna i osnaži njihovu ulogu u procesu izrade.. Kroz partnerstva sa upravljačem Parka, lokalna zajednica se uključuje u realizaciju konkretnih aktivnosti - od zaštite prirode i edukacije, do razvoja turističke i poljoprivredne ponude koja je u skladu sa principima održivosti. Jačanjem kapaciteta, podsticanjem lokalnih inicijativa i ostvarivanjem kontinuirane komunikacije, Plan upravljanja nastoji da lokalnom stanovništvu pruži aktivnu ulogu u oblikovanju budućnosti Parka, uz istovremeno unapređenje kvaliteta života i očuvanje zajedničke baštine.

2. OPIS PODRUČJA

2.1. Geografski položaj i prostor

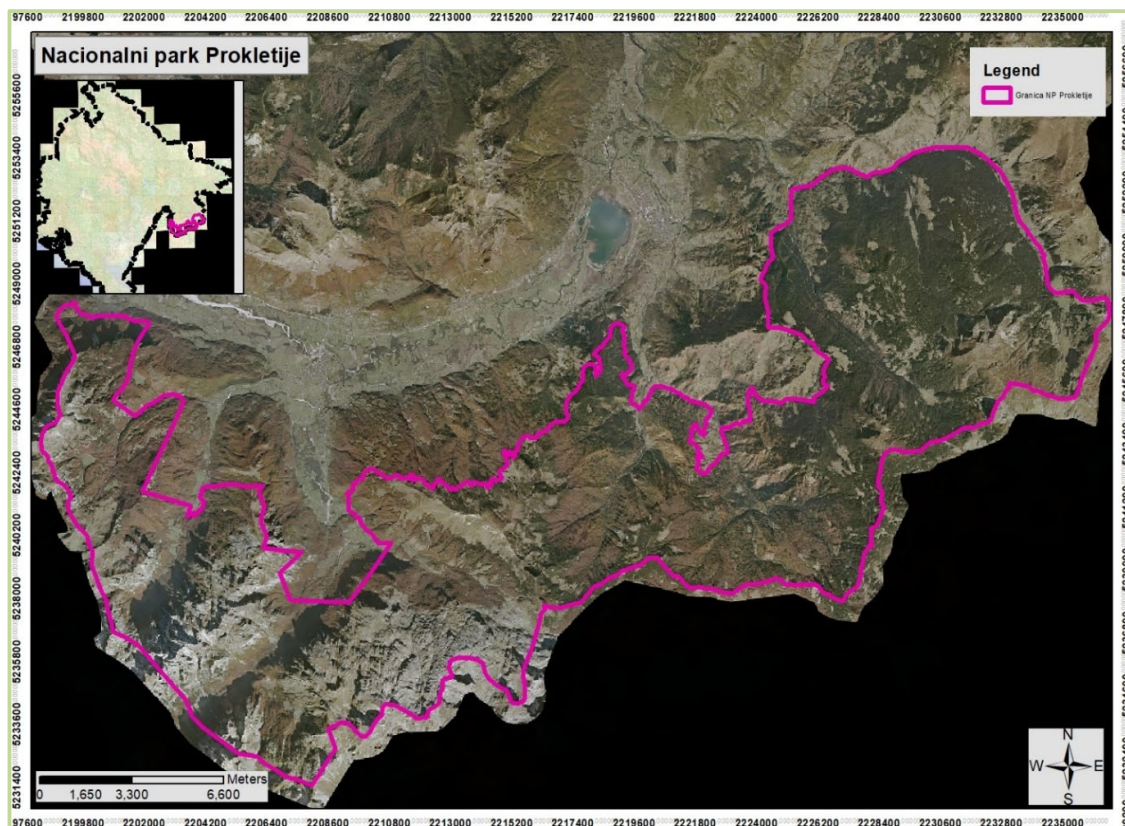
Visoki planinski vijenac Prokletija nalazi se na kontaktu Dinarskog sistema i Šarskih planina, na granici tri Balkanske države: Crne Gore, Kosova i Albanije. Prostire se na više od 3.500 km² površine i 650 km dužine. Prokletije predstavljaju jedan od najzamršenijih, najnepristupačnijih, ali ujedno i najimpozantnijih planinskih masiva na Balkanskom poluostrvu. Čine ga više desetina planinskih vijenaca koji se prepliću i ukrštaju, ispunjavajući prostor između Zetske kotline na jugu, doline Drima na istoku, Metohijske kotline na sjeveru i Plavsko-gusinjske kotline i doline gornjeg Ibra na zapadu.

Središnje mjesto u ovom planinskom masivu zauzima Bogićevica sa susjednim visokim grebenima gdje se diže i najviši vrh Maja jezerce (2694 m u Albaniji). Prema jugu, planinski grebeni prelaze u sve niže vijence koji neprekidno tonu prema Skadarskom jezeru. Sjeverno, Prokletije se račvaju u dva posebna planinska bedema koji sa tri strane obuhvataju Metohijsku kotlinu.

Nekada su dalekoj geološkoj prošlosti, najveći lednici kretali sa centralnih planinskih grebena Prokletija, dolinama Vrmoše i Plavsko-gusinjskog basena, dok danas nema trajnih lednika u Prokletijama. Najveći od njih, dužine 35 km završavao se na mjestu gdje je danas Plavsko jezero-jedno od najvećih glacijalnih jezera na Balkanu.

NP Prokletije se nalazi blizu gradskih centara Plava i Gusinja, a relativno je blizu većih gradova na Kosovu i Albaniji. Izgradnjom prve dionice auto puta Bar - Boljare i otvaranjem tunela Lubnice, značajno je olakšana saobraćajna povezanost NP Prokletije sa Podgoricom i crnogorskim primorjem.

Mapa 3: Geografski položaj NP Prokletije

2.1. Prirodne vrijednosti

2.1.1. Klima

Na klimu područja NP Prokletije odlučujući uticaj imaju planinski masivi Komova i Prokletija. Njihov položaj čini dosta neujednačenim godišnji hod osnovnih meteoroloških parametara: temperature, padavina, vazdušnih strujanja, trajanja sijanja sunca, oblačnosti, sniježnog pokrivača, broja grmljavinskih dana i dr. Južni dio područja Parka trpi uticaje mediteranske klime, a sjeverni kontinentalne.

Prodori vlažnog vazduha iz južnog kvadranta obezbjeđuju području NP Prokletije znatnu količinu padavina. Na godišnjem nivou one iznose oko 2500 mm. Najviše padavina područje NP Prokletije dobija u periodu od oktobra do januara mjeseca, a najmanje u ljetnjem periodu od juna do avgusta mjeseca. Klimatske promjene su uslovile da se padavinski minimumi i maksimumi sezonski pomjeraju iz godine u godinu. Na padavine znatno utiču i lokalna strujanja uslovljena orografijom, naročito u ljetnjem periodu.

Duge hladne zime i kratka svježja ljeta karakterišu klimu planinskog masiva Prokletija, što je uostalom i odlika subalpskog klimata. Srednja godišnja temperatura vazduha kreće se između 6°C i 9°C u rječnim dolinama, dok je u visinskoj zoni osjetno niža (2°C do 7°C). S rastom nadmorske visine temperaturne vrijednosti opadaju, što uslovljava dugo zadržavanje sniježnog pokrivača, čak i do 5 mjeseci godišnje.

Najučestaliji su vjetrovi iz južnog kvadranta. Pravci i brzine vjetrova u mnogome su uslovljeni reljefom planinskog masiva ispresijecanog rječnim dolinama. Područje ima povećan broj dana s oblačnošću prevashodno zbog južnih strujanja koja donose vlažan mediteranski vazduh. Osunčavanje koje je povezano s oblačnošću neujednačeno je. Trajanje sijanja sunca na godišnjem nivou kreće se od 1800 do 2000 sati.

2.1.2. Biodiverzitet

Flora i vegetacija

Dosadašnja istraživanja i analiza flore Prokletija pokazuju da se radi o floristički veoma bogatom, a po sastavu flore i vegetacije izuzetno interesantnom planinskom masivu. Bogatstvo vaskularne flore Prokletija procjenjuje se na blizu 2000 vrsta, što ovaj planinski masiv svrstava u floristički i vegetacijski najbogatiju planinu na Balkanu. Na području crnogorskog dijela Prokletija i Nacionalnog parka, zabilježeno je preko 1600 vrsta, što je oko 1/2 ukupne flore Crne Gore.

Florističku posebnost masiva Prokletija čini prisustvo velikog broja endemskih, endemoreliktnih, reliktnih i rijetkih biljnih vrsta, kao i značajna zastupljenost ljekovitog, aromatičnog, medonosnog i samoniklog jestivog bilja. Sa stanovišta očuvanja biološkog diverziteta najveću vrijednost imaju endemske i reliktnne vrste. Utvrđeno je prisustvo 180 balkanskih endema, što čini 32,4 % ukupne visokoplaninske flore zapadnog i centralnog Balkana. Pretpostavlja se da je lista endemskih taksona vaskularnih biljaka znatno veća od broja do sada utvrđenih endema.

Lokalni endemi (endemi masiva Prokletija) čine najinteresantniju i najznačajniju, ali često i najrizičniju grupu sa stanovišta očuvanja genske i specijske raznovrsnosti: *Draba bertisceae*, *Draba kuemmerlei*, *Hieracium sparsum* subsp. *schuettianum*, *Hieracium gusinense*, *Heliosperma oliverae*, *Pedicularis ernestimayeri*, *Lunaria telekiana*, *Alchemilla bertisceae*. Zastupljeni su i endemi Crne Gore: *Viola orphanidis* subsp. *nicolae*, *Gentianella pevalekii* i brojni balkanski endemi: *Pinus peuce*, *Acer heldreichii* subsp. *heldreichii*, *Acer hyrcanum* subsp. *intermedium*, *Rumex balcanicus*, *Minuartia bosniaca*, *Cerastium dinaricum*, *Cerastium malyi*, *Dianthus microlepis* subsp. *microlepis*, *Silene sendtneri*, *Aquilegia bleicicii*, *Ranunculus degenii*, *Draba korabensis*, *Viola*

elegantula, *Linum capitatum*, *Geum bulgaricum*, *Plantago reniformis*, *Valeriana pancicii*, *Narthecium scardicum*, *Viscaria asterias* i dr.

Naročito dragocjenu reliktnu floru predstavljaju tercijski relikti: *Pinus heldreichii*, *Pinus peuce*, *Potentilla doerflerii*, *Narthecium scardicum*, *Taxus baccata*, *Silene asterias*, *Edraianthus*

graminifolius, *Acer heldreichii*, *Campanula lingulata*, *Valeriana pancicii*, *Jasione orbiculata*, glacijalni relikti: *Potentilla crantzii*, *Arctostaphylos uva-ursi*, *Androsace villosa*, *Aster alpinus*, *Salix retusa*, *Dryas octopetala*, *Geum montanum* i znatno manje zastupljeni borealni relikti: *Anemone narcissiflora*, *Dianthus superbus*, *Corallorhiza trifida*, *Listera cordata* i dr.

Na prostoru Parka nalazi se 60 biljnih vrsta koje su, kao endemske, endemo-reliktna i/ili rijetke, zaštićene nacionalnim zakonodavstvom.

Kao najznačajniji osjetljivi biljni taksoni u flori NP Prokletije, izdvojili su se rijetki endemi i vrste koje imaju više nivoa zaštite na nacionalnom i međunarodnom nivou.

Tabela 1: Status značajnih biljnih vrsta na nacionalnim i međunarodnim listama

Vrsta	Endem/ Subendem	Sl. list RCG 76/06	CG Preliminarna crvena lista	Eu IUCN Red List	HD, BC, IPA, CITES
<i>Draba bertiscea</i>	Prokletija CG	+			IPA
<i>Wulfenia bleicii</i> (<i>Wulfenia carinthiaca</i> subsp. <i>rohlena</i>)	?Prokletija CG	+			IPA
<i>Lunaria telekiana</i>	Prokletija CG, AI, Ko	+	EN	-	BC An.I IPA
<i>Cerastium dinaricum</i>	Balkana	+		VU ↓ opadajući	HD An.II i IV, BC An.I, IPA
<i>Euphorbia montenegrina</i>	Balkana	+			CITES An.II IPA
<i>Pinus peuce</i>	Balkana	+		NT ? unknown	
<i>Pinus heldreichii</i>	Balkan - It	+		LC stable	IPA
<i>Tozzia alpina</i>		+			HD An.II i IV

<i>Diphysastrum alpinum</i>		+		LC stabilan	HD An.V
<i>Galanthus nivalis</i>		+		NT ↓ opadajući	HD An.V CITES An.II
<i>Narcissus poeticus</i> <i>subsp. radiiflorus</i>		+		DD ? nepoznat	BC An.I

Legenda: ZZ – Zakonom zaštićena vrsta u CG; DD - Data deficient (nedostaju podaci); NT - Near threatened (skoro ugrožena); VU - Vulnerable (ranjiva); CR - Critically endangered (kritično ugrožena); IPA – Important Plant Areas (Međunarodno značajno područje za biljke)

Na crnogorskom dijelu Prokletija, od 12 endema Crne Gore, 9 su endemi Prokletija, od kojih su 4 u Parku: *Draba bertiscea* (Maja Kolata), *Alchemilla bertiscea* (Maja Karanfil i Maja Šćapica), *Alchemilla vincekii* (Bjelič) i *Hieracium sparsum* subsp. *schuettianum* (Zla Kolata).

Populacija vrste *Wulfenia carinthiaca* (ranije poznata kao *Wulfenia bleicii*), razlikuje se od alpskih populacija *Wulfenia carinthiaca* i ima status podvrste *Wulfenia carinthiaca* subsp. *rohlena* i endem je Prokletija. Ovdje je brojna na silikatnim staništima Hrida i Bogićevce. Očekuje se da će se sa revidiranom listom Zakonom zaštićenih vrsta i sa izradom Crvene knjige flore Crne Gore, obezbijediti potpuni uvid u postojeće stanje i brojnost ranjivih i ugroženih taksona u flori NP Prokletije.

Vegetacija

Na istraživanom prostoru Nacionalnog parka izdvojeno je preko 40 tipičnih biljnih zajednica: *Oxytropidion dinaricae*, *Festucion albanicae*, *Seslerion comosae*, *Jasinion orbiculatae*, *Bruckenthalion spiculifoliae*, *Pinetum heldreichii bertisceum*, *Pinetum peucis montenegrinum*, *Piceetum abietis bertiscum*, *Fago-aceretum heldreichii*, *Abieto-fagetum moesiaceae*, *Fagetum moesiaceae montanum*, *Quercetum petraeae cerris*, *Alnetum incanae-hipochlorae*, *Oxali-alnetum incanae*, *Alnetum glutinosae continentale*, *Myricarietum ernestii-mayerii*, *Saponario-Salicetum purpureae*, *Pančicion*, *Cynosurion cristati*, *Arrhenatherion elatioris*, *Bromion eresti*, *Phragmition*, *Magnoscaricion*, *Nymphaeion*, *Eu-Potamion*, *Amphoricarpion bertiscei*, *Saxifragion cimosae*, *Silenion marginatae*, *Poligonion alpini*, *Salicion retusae*, *Ranunculion crenat*, *Nartecion scardici* i dr.

U pogledu zaštite posebno su značajne zajednice u kojima se nalaze endemične i reliktno biljne vrste, kao što su:

- *WulfenioPinetum mugi* (prisutni endemi: *Wulfenia bleicii*, *Lilium albanicum*)
- *Euphorbio-Valerianetum bertisceae* (prisutni endem *Valeriana bertiscea*)
- *Valeriano-Silenetum macranthe* (prisutni endemi: *Valeriana pancicii*, *Silene macrantha*)
- *Pinguiculo-Nartheccium scardici* (prisutni endem *Nartheccium scardicum*)
- *Doronico-Wulfenietum bleicii* (prisutni endemi: *Geum bulgaricum*, *Wulfenia bleicii*, *Cardamine pancicii*).

Posebnu vrijednost vegetacije Prokletija predstavljaju šumske zajednice endemo-reliktnih drvenastih biljaka, od kojih su najznačajnije:

- *Pinetum heldreichii bertisceum montanum* - zajednica bora munike
- *Pinetum peucis montenegrinum* - zajednica bora moliše,
- *Aceretum visianii subalpinum* - zajednica sa dominacijom planinskog javora,
- *Aceri visianii-Fagetum moesiaceae subalpinum* - zajednica mezijske bukve i planinskog javora,
- *Piceo-Pinetum peucis montanum* - zajednica smrče i moliše

U NP Prokletije je zabilježeno 29 međunarodno značajnih tipova staništa koja se nalaze na EU Direktivi o staništima:

- 3130 Obale oligotrofnih do mezotrofnih stajaćih voda sa amfibijskom vegetacijom Littorelletea uniflorae i/ili Isoëto-nanojuncetetea
- 3260 Vodeni tokovi od nizina do gorskog pojasa sa vegetacijom vodenih ljutića (Ranunculion fluitantis, Callitriche-Batrachion)
- 4060 alpijske i borealne vrištine
- 5130 Formacije kleke (*Juniperus communis*) u vrištinama ili karbonatnim travnjacima
- 6150 Alpijski i subalpijski silikatni travnjaci
- 6170 Alpijski i subalpijski travnjaci na karbonatima
- 6210 Poluprirodni suvi karbonatni travnjaci i pašnjaci sa facijesima žbunjaka (Festuco-Brometalia) (*važna staništa orhideja)
- *6230 Vrstama bogati travnjaci tvrdače (*Nardus stricta*) na silikatnim supstratima planinskih područja
- 62D0 Oromezijski acidofilni travnjaci
- 6430 Hidrofilne visoke zeleni od nizina do alpijskog pojasa
- 6450 Sjeverne borealne aluvijalne livade
- 6510 Nizijske livade košanice (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*)
- 6520 Planinske livade košanice
- 7140 Prelazne tresave
- 7160 Izvorišta i izvorišne tresave bogate mineralima
- 7230 Alkalne tresave
- 8120 Karbonatni sipari od gorskog do alpijskog pojasa (Thlaspietea rotundifolii)
- 8140 Istočnomediterranski sipari
- 8210 Karbonatne stijene sa hazmofitskom vegetacijom
- 8220 Silikatne stijene sa hazmofitskom vegetacijom
- 8230 Silikatne krhotine sa pionirskom vegetacijom sveza Sedo-Scleranthion ili Sedo albi-Veronicion dillei
- 8310 Jame i pećine zatvorene za posjete
- 9110 Acidofilne bukove šume (Luzulo-Fagetum)
- *91E0 Aluvijalne šume crne johe i gorskog jasena (Alno-Padion, Salicion icanae, Salicion albae)
- 91K0 Ilirske bukove šume (Aremonio-Fagion)
- 9410 Acidofilne planinske šume smrče (Vaccinio-Piceetea)
- *9530 (Sub)mediteranske šume endemičnih crnih borova

- 9540 Mediteranske šume primorskih borova
- 95A0 Šume munike i moličke visokih oromediteranskih planina

Staništa koja su obilježena * su prioriteta za EU.

Na području Parka javlja se poseban tip staništa - habitat sa kodom *7250 Zapadnobalkanske

alpijske tresave (*Narthecion scardici*). Reliktne umjereno bogate oromediteranske tresave visokih planina zapadnog Balkana, sa dominacijom balkanske endemične i reliktna vrste *Narthecium scardicum*, koja predstavlja i ciljnu vrstu za implementaciju Panevropske ekološke mreže (PEEN). Potpuno nekarakteristično za tresave, ovaj tip staništa se odlikuje prisustvom nekoliko balkanskih endemičnih i subendemičnih vrsta poput: *Pinguicula balcanica*, *Pseudorchis frivaldii*, *Willemetia stipitata subsp. albanica*, *Dactylorhiza cordigera subsp. bosniaca*. Ovaj tip staništa sa pratećom vegetacijom je generalno slabo proučen. Sreće se fragmentarno, na manjim površinama. Ovaj tip staništa je predložen za uključivanje u Aneks I Direktive o staništima.

Šume

Šume u nacionalnim parkovima su šume posebne namjene. Šume posebne namjene su šume koje predstavljaju naročite prirodne vrijednosti i prvenstveno su namijenjene za naučna istraživanja i nastavu, oporavak, odmor i rekreaciju i dr. Šume u nacionalnim parkovima su šume u kojima se prvenstveno ističu opštekorisne funkcije šuma i imaju status javnog dobra, koje obezbjeđuju korišćenje šuma za potrebe očuvanja biodiverziteta i drugih potreba čovjeka. Šumski ekosistemi Nacionalnog parka Prokletije predstavljaju jedno od najznačajnijih prirodnih bogatstava ovog područja. Zauzimaju više od polovine ukupne površine Parka i odlikuju se visokim stepenom prirodnosti, raznovrsnom strukturom i značajnim ekosistemskim funkcijama.

Na prostoru Parka prisutna je izražena vertikalna zonalnost vegetacije, od termofilnih hrastovih šuma u brdskom području, preko mezofilnih bukovih i četinarskih sastojina, pa sve

do visokoplaninskih šuma i alpijske vegetacije iznad gornje granice šumske zone. Posebnu vrijednost čini prisustvo molike (*Pinus peuce*) i munike (*Pinus heldreichii*), endemične i reliktnne vrste, koja se u Crnoj Gori nalazi isključivo u regiji Prokletija (Hajla, Sjekirica, Bogićevica, Visitor, Zaletin i munika do Biogradske gore na zapadu).

Posebnu vrijednost vegetacije Parka predstavljaju šumske zajednice endemo-reliktnih drvenastih biljaka. U tom pogledu posebno se ističu sledeće šumske zajednice:

- Šumska zajednica bora munike (*Pinetum heldreichii bertisceum montanum* Blečić)
- Šumska zajednica bora molike (*Pinetum peucis montenegrinum* Blečić) na Malom Hridu;
- Šumska zajednica sa dominacijom planinskog ili grčkog javora (*Aceretum visianii subalpinum*)
- Šumska zajednica sa dominacijom subalpinske forme mezijske bukve i grčkim javorom (*Aceri visianii-Fagetum moesiaca subalpinum*) sa *Acer heldreichii subsp. visianii*
- U gorskom pojasu Prokletija dominira šumska zajednica smrče i bora molike (*Piceo-Pinetum peucis montanum*)

U narednom tabelarnom prikazu dajemo pregled zastupljenosti kategorija zemljišta u odnosu na ukupnu površinu Parka.

Tabela 2: Površine različitih kategorija zemljišta važnog za šumske ekosisteme

Kategorija zemljišta	Površina (ha)	P (%)
Šuma	9000	54,0
Šumsko zemljište	2384	14,3
Ostali tipovi zemljišta	5246	31,7
Ukupno:	16630	100

Iz tabele je uočljivo da od ukupne površine Parka, šuma i šumsko zemljište pokriva 68,3% površine, a 31,7 % otpada na površine koje nisu ni šuma ni šumsko zemljište.

Dakle, šume na prostoru NP Prokletije zauzimaju 54 % površine Parka. Najveću površinu šuma obuhvataju stabla bukve 3.366,15 ha (37,4%), šume molike zahvataju 2.068,91 ha (23,0%), a smrče 1.590,43 ha (17,7%).

Tabela 3: Ukupna površina i drvna zapremina šumskih sastojina u NP Prokletije

Tip šume	Površina šuma (ha)	Procenat učešća šumskih površina %	Zapremina drveta po hektaru v/ha (m ³ /ha)	Prirast šume po hektaru Zv/ha (m ³ /ha)
Šume bukve i crnog graba (<i>Fagus moesiaca</i> i <i>Ostrya carpinifolia</i>)	197,39	2,2	95,5	3,4
Šume bukve (<i>Fagus moesiaca</i>)	2.664,73	29,6	379,1	9,2
Šume jele i bukve (<i>Abies alba</i> i <i>Fagus moesiaca</i>)	592,16	6,6	430,1	8,9
Šume jele, smrče i bukve (<i>Abies alba</i> , <i>Picea abies</i> , <i>Fagus moesiaca</i>)	1.085,63	12,1	446,2	10,4
Šume jele i smrče (<i>Abies alba</i> , <i>Picea abies</i>)	1.677,79	18,6	459,0	11,3
Šume smrče (<i>Picea abies</i>)	98,69	1,1	346,7	6,4
Šume molike (<i>Pinus peuce</i>)	1.992,87	22,1	175,9	6,4
šume molike i smrče (<i>Pinus peuce</i> i <i>Picea abies</i>)	592,16	6,6	343,6	9,0
Ostale šume gdje dominiraju lišćarske vrste drveća	98,69	1,1	80,8	4,8
Ukupno	9.000,12	100	348,3	8,9

U drvnj zapremini po hektaru dominiraju jele (508,9 m³/ha) i smrče (444 m³/ha), dok bukva postiže 374,6 m³/ha, a molika 229,2 m³/ha. Tipološki, zastupljene su čiste i mješovite sastojine bukve, jele i smrče, kao i specifične zajednice molike i smrče, koje daju visoku pejzažnu i biološku vrijednost. Ukupno je registrovano oko 9.000 ha šuma različite strukture i produktivnosti.

Po porijeklu sastojina, 74,8% čine prirodno podmlađene visoke šume, dok izdanačke šume obuhvataju 25,2%. Ova činjenica ukazuje na visok nivo prirodnosti i očuvanosti šumskih ekosistema.

Pristupačnost šuma u Parku ocjenjuje se kao relativno povoljna – 85,8% šumskih površina dostupno je putem šumskih puteva, dok je 14,2% nepristupačno. Ipak, kvalitet šumske infrastrukture nije zadovoljavajući: veliki dio puteva je nedovoljno razvijen ili neodržavan. Najveći dio šumskih puteva i vlaka je zarastao podmlatkom, te je nemoguće koristiti ove puteve za monitoring ili kao zaštitu šuma od požara.

Zdravstveno stanje šuma u NP Prokletije varira u zavisnosti od tipa sastojina. U proteklm decenijama uočene su posljedice dugotrajnog korišćenja i neracionalnih sječa, posebno u gazdinskoj jedinici „Babina gora – Treskavac“, gdje su evidentirani devastirani rubni dijelovi, promijenjen primarni sastav i smanjen kvalitet šuma.

Glavne prijetnje po zdravstveno stanje su:

- biotički faktori – insekti (posebno potkornjaci u smrčevim šumama), gljive prouzrokovajući truleži (*Heterobasidion annosum*, *Armillaria ostoyae*, *Ustulina deusta*, *Fomes fomentarius* i dr.), te prenamnoženje defolijatora (gubar, osa listarica);

- abiotički faktori – klimatski ekstremi (mraz, snijeg, vjetar), kao i zagađenja iz vazduha koja utiču na otpornost stabala i predisponiraju ih za napad biotičkih agenasa;
- šumski požari, koji su u porastu i predstavljaju sve značajniju prijetnju.

Zbog neracionalne eksploatacije, nepovoljnih mjera gazdovanja i pojave bolesti i štetočina u prethodnom periodu, očuvanje šuma zahtijeva sprovođenje sanacionih programa, unapređenje šumske infrastrukture i efikasnu zaštitu od požara.

Pod izuzetno jakim negativnim uticajem potkornjaka su šumski kompleksi koji obuhvataju četinarske šume, prvenstveno šume smrče. Na području PC Babino polje – Treskavac, čije su najveće površine pod smrčevim šumama, evidentiran je izuzetno jak napad potkornjaka. Takođe, dijelovi PC Trokuz - Ribljak su takođe zahvaćeni napadom potkornjaka. Ova pojava je evidentirana još 2020. godine, od kada je više institucija uključeno u rješavanje ovog problema. U narednom periodu planiraju se različite aktivnosti na sanaciji i revitalizaciji napadnutih područja.

U okviru projekta GEF7 „Integrisanje biodiverziteta u sektorske politike i prakse i jačanje zaštite ključnih tačaka biodiverziteta u Crnoj Gori“, tokom 2024. godine sprovedeno je tagovanje 20.000 stabala na području dva odjeljenja u prostornoj cjelini Babino polje – Treskavac. Tagovanje podrazumijeva ugradnju elektronskih čipova u stabla, čime se omogućava prikupljanje i očitavanje podataka pomoću specijalizovanih čitača. Za svako stablo prikupljeni su podaci o GPS lokaciji, prečniku, visini, zdravstvenom stanju i prisustvu različitih pritisaka koji mogu dovesti do njegovog sušenja. Za potrebe projekta odabrana su dva odjeljenja: jedno sa šumama smrče i jele, koje su među najugroženijim vrstama na području Parka, i drugo sa šumom molike, endemo-reliktne vrste od posebnog značaja, za koju je neophodno kontinuirano praćenje i evidentiranje mogućih negativnih promjena.

Gljive

Na području Parka do sada je zabilježeno 145 vrsta makromiceta, i to uglavnom u zonama Visitorskog i Hridskog jezera. Ovaj broj predstavlja tek početni uvid u bogatstvo mikobiote, budući da, na osnovu odnosa broja biljnih vrsta i očekivanog broja gljiva (faktor 1:6), treba očekivati prisustvo preko 2.500 vrsta makromiceta i mikromiceta u čitavom području NP Prokletije.

Ovo područje se s pravom može smatrati budućim centrom diverziteta makromiceta Crne Gore, što nalaže potrebu za sistemskom zaštitom, dodatnim istraživanjima i uključivanjem u evropske inicijative za monitoring i očuvanje mikobiote.

Plavski dio Prokletija odlikuje se značajnim prisustvom vrsta sa liste ECCF (Evropski Savjet za Konzervaciju Gljiva) i Evropske crvene liste makromiceta. Do sada je na ovom prostoru evidentirano 15 vrsta od međunarodnog značaja, uključujući tri vrste sa ECCF liste koje su kandidati za Bernsku konvenciju: *Suillus sibiricus* ssp. *helveticus*, ljubičasta lisičica (*Gomphus clavatus*) i ljuskavi kuštravac (*Strobilomyces floccopus*).

Takođe, evidentirano je 14 vrsta sa Evropske crvene liste u različitim kategorijama ugroženosti:

- Kategorija A (najugroženije vrste): ludara (*Boletus satanas*) i krvareća ježevica (*Hydnellum ferrugineum*).
- Kategorija B (visoko ugrožene vrste): velika dvoprstenka (*Catathelasma imperiale*) i narandžasta puževica (*Hygrophorus pudorinus*).
- Kategorija C (rasprostranjene ali fragmentirane populacije): *Amanita aspera*, velika vlažnica (*Hygrocybe punicea*), pepeljasta lisičarka (*Cantharellus cinereus*), srnjača ili

crna ljuskavica (*Sarcodon imbricatus*), glatki ježevac (*Sarcodon leucopus*) i pasji stršak (*Mutinus caninus*).

- Kategorija D (lokalno ugrožene vrste): ravnotjemni buzdovan (*Clavariadelphus truncatus*) i *Geastrum triplex*.

Sa aspekta nacionalne mikološke vrijednosti, posebno se izdvajaju trepavičava zvijezdača (*Geastrum fimbriatum*), ježasta muhara (*Amanita solitaria*), *Gyroporus cyanescens* i *Chroogomphus helveticus*.

Unutar NP Prokletije izdvajaju se dva ključna mikološka centra:

- Zona Visitorskog jezera – sa ukupno 13 međunarodno značajnih vrsta, predstavlja najvažnije područje za očuvanje mikološke raznovrsnosti, naročito šuma bukve i smrče.
- Zona Hridskog jezera – gdje je konstatovano 6 međunarodno značajnih vrsta, uključujući vrste vezane za smrčinu šumu i šume molike.

Staništa sa molikom imaju poseban značaj za gljive, jer prema evropskim kriterijumima spadaju u ključne ekosisteme za konzervaciju makromiceta.

Fauna beskičmenjaka

Fauna beskičmenjaka u NP Prokletijama izuzetno bogata i raznovrsna, ali još uvijek nedovoljno istražena.

Prema dosadašnjim podacima, u fauni beskičmenjaka dominiraju sledeći faunistički elementi:

- Srednjeevropsko-sibirski (60%)
- Orijentalni – pontijski (30%)
- Mediteranski (10%)

Na prostoru plavskog dijela Prokletija zabilježeno je oko 60 endemičnih vrsta insekata, naročito unutar reda *Coleoptera*, uključujući vrste iz rodova *Trechus*, *Molops*, *Pterostichus*, *Nebria* i *Omphreus*. Visokoplaninske zone naseljavaju glacijalni relikti i balkanski endemi *Orthoptera*. Takođe, na teritoriji Prokletija u literaturi se navode 3 vrste insekata sa Rezolucije 6 Bernske konvencije (vrste za čije je očuvanje potrebno zaštititi njihova staništa): *Stephanopachys substriatus*, *Osmoderma eremita* i *Buprestis splendens*.

Fauna vodenih beskičmenjaka iz redova *Hydrachnidia*, *Hirudinea*, *Diptera* pokazuje visok stepen endemizma, ali su podaci fragmentarni. Među njima se izdvaja *Rutripalus limicola* – jedini predstavnik porodice *Rutripalpidae* na Balkanu, i endemična pijavica *Dina lineat montana*.

Na širem području Prokletija evidentirano je oko 130 vrsta dnevnih leptira na više lokaliteta, dok za sam prostor Nacionalnog parka ne postoje precizni podaci o brojnosti vrsta.

Ksilofagne vrste insekata prisutne su u četinarskim šumama.

Fauna mekušaca (malakofauna) ovog područja je samo djelimično istražena. Do sada je zabilježeno nekoliko visokoplaninskih vrsta puževa, među kojima je crnogorski endem *Arion lusitanicus*.

Fauna vodozemaca

Nacionalni park Prokletije predstavlja jedno od najznačajnijih područja diverziteta batrahofaune u Crnoj Gori. Posebnu važnost za vodozemce na Prokletijama imaju mikrostaništa poput stalnih i povremenih lokvi, privremenih i stalnih potoka, planinskih jezera, vlažnih šumskih i livadskih ekosistema. Zahvaljujući izolovanosti planinskog masiva i raznolikim staništima, zabilježeno je prisustvo većeg broja endemskih, reliktnih i zaštićenih vrsta.

Prema literaturnim podacima na području NP Prokletije prisutno je 12 vrsta vodozemaca, od čega 8 vrsta pripada redu žaba (*Anura*): grčka žaba - *Rana graeca* (balkanski endem), obična krastača - *Bufo bufo*, zelena žaba krastača - *Bufo viridis*, žutotrbi mukač – *Bombina*

variegata, velika zelena žaba - *Pelophylax ridibundus*, livadska žaba - *Rana temporaria*, šumska žaba - *Rana dalmatina*, gatalinka - *Hyla arborea*). Ostale 4 vrste su iz reda daždevnjaka (*Urodela*): šareni daždevnjak (*Salamandra salamandra*), crni daždevnjak (*Salamandra atra*), obični mrmoljak (*Lissotriton vulgaris*) i planinski mrmoljak (*Ichthyosaura alpestris*).

Tabela 4: Pregled vrsta vodozemaca na području NP Prokletije

Vrsta	Status u Crnoj Gori	Endemizam	IUCN	IUCN/CG	BERN	HD	Napomena
ANURA							
Bufonidae							
<i>Bufo bufo</i> (obična krastača)	ZZ		LC	LC	III	/	
<i>Bufo viridis</i> (zelena krastača)	ZZ		LC	NT	II	IV	<i>Bufo viridis</i>
Bombinatoridae							
<i>Bombina variegata</i> (žutotrbi mukač)			LC	LC	II	II, IV	
Ranidae							
<i>Pelophylax ridibundus</i> (velika zelena žaba)	ZZ		LC	LC	III	V	

Vrsta	Status u Crnoj Gori	Endemizam	IUCN	IUCN/CG	BERN	HD	Napomena
<i>Rana temporaria</i> (livadska žaba)			LC	LC	III	V	
<i>Rana dalmatina</i> (šumska žaba)			LC	LC	III	IV	
<i>Rana graeca</i> (grčka žaba)	ZZ	Balkanski endem	LC	LC	III	IV	
Hylidae							
<i>Hyla arborea</i> (gatalinka)	ZZ		LC	NT	III	IV	
URODELA							
Salamandridae							
<i>Salamandra salamandra</i> (šareni daždevnjak)	ZZ		LC	LC	III	/	
<i>Salamandra atra</i> (crni daždevnjak)	ZZ		LC	LC	III	/	
<i>Lissotriton vulgaris</i> (obični mrmoljak)	ZZ		LC	LC	III	/	<i>Triturus vulgaris</i>
<i>Ichthyosaura alpestris</i> (planinski mrmoljak)	ZZ		LC	NT	II	/	<i>Triturus alpestris</i>

Legenda: ZZ – Zakonom zaštićena vrsta u CG; IUCN (crvena list) NT - Near threatened (skoro ugrožena); LC - Least concern (najmanja briga)

Kada je u pitanju njihova distribucija, zelena krastava žaba (*Bufo viridis*) i obična krastava žaba (*Bufo bufo*) evidentirane su u nižim zonama Parka, dok se žutotrbi mukač (*Bombina variegata*) javlja u nižim i srednje visokim planinskim zonama Prokletija. Prisustvo velike zelene žabe (*Pelophylax ridibundus*) potvrđeno je u dolinama rijeka Grnčar i Vermošice. U brojnim planinskim potocima, izvorištima, barama, vlažnim livadama registrovana je livadska žaba (*Rana temporaria*).

Šumska žaba (*Rana dalmatina*) registrovana je u planinskom pojasu Prokletija, i to u šumskim i vlažnim livadskim staništima do 1500–1600 mnv.

Balkanski endem - grčka žaba (*Rana graeca*) nalazi se u dolinama Grebaje, Ropojane i Hridskog jezera, kao i na vlažnim livadama duž potoka i izvorišta. Gatalinka (*Hyla arborea*) preferira niža i toplija staništa u vlažnim zonama i u dolini Ropojane.

Na masivu Prokletija nalazi se krajnji jugoistočni dio ostrvskog arela vrste crnog daždevnjaka (*Salamandra atra*). Ova vrsta ima vrlo ograničenu i diskontinuiranu rasprostranjenost na Balkanu. Jedini potvrđen nalaz u Crnoj Gori jeste na planini Bogičevici na nadmorskoj visini 1952 m.

Šareni daždevnjak (*Salamandra salamandra*) u Parku preferira bukove i mješovite šume, vlažne doline potoka i izvora, sjenovite padine i klisure s visokom vlagom. Lokaliteti na kojima se srijeće su doline Grebaje, Ropojane i Hridskog jezera. Obični mrmoljak (*Lissotriton vulgaris*) uglavnom naseljava vlažne livade i povremene bare do oko 1.800 mnv. Planinski mrmoljak (*Ichthyosaura alpestris*) preferira planinske ekosisteme, a tokom reproduktivnog perioda nalazi se u privremenim stajacim vodama. Nalaz ove vrste potvrđen je na lokalitetu Hridsko jezero i u dolinama Ropojane i Grebaje.

Rasprostranjenje vodozemaca po staništima:

Planinska jezera: planinski mrmoljak (*Ichthyosaura alpestris*), mali mrmoljak (*Lissotriton vulgaris*), obična krastača (*Bufo bufo*), zelena krastača (*Bufo viridis*), grčka žaba (*Rana graeca*), velika zelena žaba (*Pelophylax ridibundus*)

Vlažna i vodena staništa: žutotrbi mukač (*Bombina variegata*), zelena krastača (*Bufo viridis*), livadska žaba (*Rana temporaria*)

Šumska staništa: crni daždevnjak (*Salamandra atra*), šareni daždevnjak (*Salamandra salamandra*), obična krastača (*Bufo bufo*), gatalinka (*Hyla arborea*), šumska žaba (*Rana dalmatina*), grčka žaba (*Rana graeca*), livadska žaba (*Rana temporaria*).

Fauna gmizavaca

Iako specifična i sistematska istraživanja gmizavaca na području Nacionalnog parka Prokletije nijesu obimno sprovedena, dostupni literaturni podaci ukazuju na postojanje raznovrsne herpetofaune, sa karakterističnim predstavnicima guštera i zmija.

Na osnovu dostupnih literaturnih i terenskih podataka, na teritoriji Nacionalnog parka Prokletije do sada je zabilježeno 14 vrsta gmizavaca, a sve su iz reda Squamata (krljuštari), koji obuhvata zmije i guštere sa četiri porodice. Među njima se nalazi i 10 vrsta koje su nacionalno i međunarodno zaštićene: sljepić (*Anguis fragilis complex*), zidni gušter (*Podarcis muralis*), mosorski gušter (*Dinarolacerta mosorensis*), zelembać (*Lacerta viridis*), živorodni gušter (*Zootoca vivipara*), smukulja (*Coronella austriaca*), obični ili eskulapov smuk (*Zamenis longissimus*), bjelouška (*Natrix natrix*), ribarica (*Natrix tessellata*), poskok (*Vipera ammodytes*) i šargan (*Vipera ursinii*). Posebno su značajne tri endemične vrste Balkanskog poluostrva: livadski gušter (*Lacerta agilis bosnica*), prokletijski gušter (*Dinarolacerta montenegrina*) i zmija šarka (*Vipera berus bosniensis*).

Studija revizije NP Prokletije bilježi prisustvo ukupno 9 endema vodozemaca i gmizavaca. Staništa kao što su Hridsko jezero, Ropojansko jezero, ušće rijeke Grlje i Oko Skakavice predstavljaju ključne mikrohabitate za brojne vrste gmizavaca. Međutim, visokoplaninski ekosistemi, uključujući pašnjake, livade, kamenjare i litice, od posebnog su značaja za očuvanje ove faune, jer omogućavaju stabilnost populacija ovih termofilnih vrsta.

Tabela 5: Pregled vrsta gmizavaca na području NP Prokletije

Vrsta	Status u CG	Endemizam	CITES	IUCN	IUCN CG	BERN	HD	Napomena
SQUAMATA								
Anquidae								
<i>Anguis fragilis complex</i> (sljepić)	ZZ			LC	LC	III	/	
Lacertidae								

Vrsta	Status u CG	Endemizam	CITES	IUCN	IUCN CG	BERN	HD	Napomena
<i>Podarcis muralis</i> (zidni gušter)	ZZ			LC	LC	II	IV	
<i>Lacerta agilis bosnica</i> (livadski gušter)	ZZ	Balkanski endem		LC	LC	III	IV	
<i>Dinarolacerta mosorensis</i> (mosorski gušter)	ZZ			VU	VU	III	II,IV	<i>Lacerta mosorensis</i>
<i>Dinarolacerta montenegrina</i> (prokletijski gušter)		Balkanski endem		LC	EN	III	/	
<i>Lacerta viridis</i> (zelembać)	ZZ			LC	LC	II	IV	
<i>Zootoca vivipara</i> (živorodni gušter)	ZZ			LC	LC	III	/	<i>Lacerta vivipara</i>
Colubridae								
<i>Coronella austriaca</i> (smukulja)	ZZ			LC	LC	II	IV	
<i>Zamenis longissimus</i> (obični smuk)	ZZ			LC	LC	II	IV	<i>Elaphe longissima</i>
<i>Natrix natrix</i> (bjelouška)	ZZ			LC	LC	III	/	
<i>Natrix tessellata</i> (ribarica)	ZZ			LC	LC	III	IV	<i>Coronella tessellata</i>
Viperidae								
<i>Vipera ammodytes</i> (poskok)				LC	LC	II	IV	
<i>Vipera berus bosniensis</i> (šarka)		Balkanski endem		LC	LC	III	/	
<i>Vipera ursinii</i> (šargan)			I	VU	VU	II	II,IV	

Legenda: ZZ – Zakonom zaštićena vrsta u CG; IUCN (crvena list) LC - Least concern (najmanja briga); VU – Vulnerable (osjetljiva vrsta); EN - Endangered (ugrožene vrste)

Livadski gušter (*Lacerta agilis bosnica*) je balkanski endem. Najčešće je prisutan u kraškim ekosistemima iznad 1300 mnv. Preferira vlažna staništa poput planinskih livada i šumskih proplanaka i jedna je od najzastupljenijih vrsta guštera u nižim planinskim i subalpskim predjelima Parka. Živorodni gušter (*Zootoca vivipara*), nastanjuje vlažnije šumske ekosisteme. Srijeće se na većim nadmorskim visinama oko 1200-1500mnv. Zidni gušter (*Podarcis muralis*) obično se srijeće na nižim obodima planinskog masiva, stjenovitim padinama, uglavnom do 1800 mnv. Sljepić (*Anguis fragilis complex*) nalazi se u šumama, na livadama i u neposrednoj blizini vodotoka. Zelembać (*Lacerta viridis*) srijeće se na južnim i jugoistočnim padinama Prokletija. Mosorski gušter (*Dinarolacerta mosorensis*) je reliktna planinska stenoendemična vrsta Prokletija. Njegovo rasprostranjenje je fragmentirano i vezano za planinske stjenovite biotope, klisure i grebene od 800–1900 mnv. Prokletijski gušter (*Dinarolacerta montenegrina*) opisan je 2007. godine. Ime *montenegrina* ukazuje na njegovu strogu vezanost za Crnu Goru i registrovan je kao balkanski endem. Naseljava stjenovite padine i litice koje se smjenjuju sa šumskim pojasom bukve, munike i bora krivulja oko planinskih jezera i izvora unutar Parka na 1200-1700 mnv. Na *Crvenoj listi vodozemaca i gmizavaca Crne Gore* ocijenjen je kao ugrožena vrsta.

Za razliku od guštera, istraživanja zmija na području Prokletija su manje obimna, zabilježeno je sedam vrsta zmija. Najčešće prisutna neotrovnja vrsta je barska bjelouška (*Natrix natrix*), koja pretežno nastanjuje vlažne livade, močvarne predjele i obale jezera u Parku. Prisutnost riječne bjelouške (*Natrix tessellata*) je ograničena i uglavnom lokalizovana na nižim nadmorskim visinama i priobalnim područjima rijeka. Literaturni podaci ukazuju na to da se smukulja (*Coronella austriaca*) srijeće na lokalitetu Kastrat katuna. U grupi otrovnih zmija, na području Parka zabilježene su tri vrste iz roda *Vipera*: šarka (*Vipera berus bosniensis*), poskok (*Vipera ammodytes*) i šargan (*Vipera ursinii*). Sve tri vrste dopunjuju se u prostornoj i ekološkoj distribuciji unutar Parka, pri čemu jasno pokrivaju različite nadmorske visine i mikroklimatske uslove.

Rasprostranjenje gmizavaca po staništima:

Planinska jezera: sljepić (*Anguis fragilis complex*), barska bjelouška (*Natrix natrix*) i riječna bjelouška (*Natrix tessellata*)

Šumska staništa: sljepić (*Anguis fragilis complex*), smukulja (*Coronella austriaca*)

Visokoplaninski pašnjaci i livade: šarka (*Vipera berus bosniensis*), šargan (*Vipera ursinii*)

Kamenjari: sljepić (*Anguis fragilis complex*), zidni gušter (*Podarcis muralis*), živorodni gušter (*Zootoca vivipara*), livadski gušter (*Lacerta agilis*), zelembać (*Lacerta viridis*), prokletijski gušter (*Dinarolacerta montenegrina*), mosorski gušter (*Dinarolacerta mosorensis*), poskok (*Vipera ammodytes*).

Fauna ptica

Na području Nacionalnog parka Prokletije do sada je registrovana 161 vrsta ptica koje pripadaju različitim statusnim kategorijama: 80 stanarica gnjezdarica, 44 selice gnjezdarice, 13 prolaznica, 8 disperznih vrsta i 4 zimovalice. Podaci ukazuju da Prokletije predstavljaju najznačajniji centar gniježđenja grabljivica u Crnoj Gori, ali i jedno od ključnih staništa za visokoplaninske vrste ptica. Procjenjuje se da Prokletije pružaju uslove za gniježđenje više od 43% ukupne ornitofaune Crne Gore.

Među značajnim vrstama izdvajaju se brojne grabljivice poput: orla zmijara (*Circaetus gallicus*), surog orla (*Aquila chrysaetos*), planinskog orla (*Hieraaetus fasciatus*), sivog sokola (*Falco peregrinus*), osičara (*Pernis apivorus*), jastreba (*Accipiter gentilis*), kobca (*Accipiter nisus*) i više vrsta sokolova, uključujući sokola lastavičara (*Falco subbuteo*), običnu vjetrušku (*Falco tinnunculus*) i bjelonoktu vjetrušku (*Falco naumanni*). Od noćnih grabljivica prisutne su: ćuk (*Otus scops*) i ušara (*Bubo bubo*). Prisutne su i planinske i šumske vrste poput: velikog tetrijeba (*Tetrao urogallus*), lještarka (*Bonasa bonasia*), jarebice kamenjarke (*Alectoris graeca*), poljske jarebice (*Perdix perdix*), prepelice (*Coturnix coturnix*), šumske šljuke (*Scolopax rusticola*), žutokljune galice (*Pyrrhocorax graculus*), snježne zebe (*Montifringilla nivalis*), crnogrlje strnadice (*Emberiza cirulus*) i planinske strnadice (*Emberiza cia*), drozda kamenjara (*Monticola saxatilis*) i drozda ogričara (*Turdus torquatus*), alpskog popića (*Prunella collaris*) i puzgavca (*Tichodroma muraria*). Značajnu vrijednost imaju i druge vrste poput: legnja (*Caprimulgus europaeus*), šumske ševe (*Lullula arborea*), ruskog svračka (*Lanius collurio*), lješnjikarke (*Nucifraga caryocatactes*) i krstokljuna (*Loxia curvirostra*).

Najznačajnija staništa ptica su doline Grebaje i Ropojane i područje Bogićevice, kao i dolina Jezerca naročito u ljetnjem periodu.

**Spisak Vrsta ptica u NP Prokletije sa statusima zaštite nalazi se u prilogu ovog dokumenta.*

Rasprostranjenost ptica po staništima:

U visokoplaninskim zonama, iznad 1600 mnv uobičajeno je prisustvo surog orla (*Aquila chrysaetos*), sivog sokola (*Falco peregrinus*) i povremeno carskog orla (*Aquila heliaca*), dok se na otvorenim kamenjarima i padinama može vidjeti i bjelonokta vjetruška (*Falco naumanni*). Na prelazima između šuma i livada, kao i na planinskim livadama u pojasu između 1200 i 1600 m, često se sreću lastavičar (*Falco subbuteo*), osičar (*Pernis apivorus*) i lještarka (*Bonasa bonasia*), koja je posebno vezana za guste šikare i mirna, zaklonjena staništa. Planinske šume, naročito bukove, smrčeve i mješovite, predstavljaju važno stanište za vrste kao što su tetrijeb gluhan (*Tetrao urogallus*), troprsti djetlić (*Picoides tridactylus*) i uralska sova (*Strix uralensis*), dok se u šumskoj unutrašnjosti i na ivicama šuma nalaze muharica (*Ficedula parva*) i planinski zviždak (*Anthus spinoletta*). Klisure i kamenita područja pogodna su za vrste koje koriste litice za gniježđenje, poput surog orla i sivog sokola, ali i za žutokljunu galicu (*Pyrrhocorax graculus*).

Fauna sisara

Na prostoru Parka do sada je registrovano 32 vrste sisara, što čini 36,8% od ukupno poznatih vrsta u Crnoj Gori.

Rasprostranjenje najznačajnijih vrsta sisara u velikoj mjeri odražava prostorne i ekološke specifičnosti staništa. Šumski ekosistemi Parka predstavljaju glavno stanište za vrste poput mrkog medvjeda (*Ursus arctos*), lasice (*Mustela nivalis*) i različitih vrsta slijepih miševa (*Chiroptera*), koje u ovim predjelima pronalaze optimalne uslove za ishranu, reprodukciju i sklonište. Nasuprot tome, visokoplaninski kraški ekosistemi Prokletija vezuju se prvenstveno za prisustvo dinarske voluharice (*Dinaromys bogdanovi*) i divokoze (*Rupicapra rupicapra balcanica*), čija je zaštita od posebnog značaja.

Najbrojniji redovi sisara su:

- Bubojeđi (Insectivora) – prisutne su vrste rovčica i krtica, među kojima su planinska rovčica (*Sorex alpinus*), obična rovčica (*Sorex araneus*), mediteranska i vodena rovčica (*Neomys anomalus*, *Neomys fodiens*), te slijepa krtica (*Talpa caeca*).
- Slijepi miševi (Chiroptera) – registrovane su 4 vrste, među kojima se ističe mali potkovičar (*Rhinolophus hipposideros*), južni potkovičar (*Rhinolophus euryale*), veliki večernjak (*Myotis myotis*) i riđi večernjak (*Myotis emarginatus*).
- Glodari (Rodentia) – zabilježeno je 10 vrsta, uključujući vjevericu (*Sciurus vulgaris*), običnog i šumskog puha (*Glis glis*, *Dryomys nitedula*), riđu šumsku i evropsku sniježnu voluharicu (*Myodes glareolus*, *Chionomys nivalis*), kao i slijepo kuće (*Nannospalax leucodon*).
- Dvozipci (Lagomorpha) – zastupljen je zec (*Lepus europaeus*), kao česta i rasprostranjena vrsta.
- Papkari (Artiodactyla) – evidentirane su vrste srna (*Capreolus capreolus*), divokoza (*Rupicapra rupicapra*) i divlja svinja (*Sus scrofa*).
- Mesojeđi (Carnivora) – prisutne su vrste vuk (*Canis lupus*), šakal (*Canis aureus*), lisica (*Vulpes vulpes*), mrki medvjed (*Ursus arctos*), dvije vrste kuna (*Martes foina*, *Martes martes*) i lasica (*Mustela nivalis*).

Tabela 6: Lista registrovanih vrsta sa konzervacionim statusima

Vrsta	Sl. list CG 76/06	IUCN Mediterranska regija	Direktiva o staništima	BERN	CMS	CITES	EUROBATS
<i>Erinaceus roumanicus</i> (bjelogrudi jež)		LC					
<i>Talpa europea</i> (evropska krtica)		LC					
<i>Talpa ceacea</i> (slijepa krtica)		LC					
<i>Sorex alpinus</i> (planinska rovčica)		NT					
<i>Sorex araneus</i> (obična rovčica)		LC					
<i>Neomys anomalous</i> (mediteranska vodena rovčica)		LC					
<i>Neomys fodiens</i> (vodena rovčica)		LC					
<i>Crocidura leucodon</i> (poljska rovčica)		LC					
<i>Myodes glareolus</i> (riđa šumska voluharica)		LC					
<i>Chionomys nivalis</i> (evropska sniježna voluharica)		LC		III			
<i>Dryomys nitedula</i> (šumski puh)		LC	IV	III			
<i>Nannospalax leucodon</i> (slijepo kuče)	+	DD					
<i>Hypsugo savii</i> (Savijev slijepi mišić)	+	LC	IV	II	+		+
<i>Myotis myotis</i> (veliki večernjak)	+	LC	II	II	+		+
<i>Myotis blythii</i> (oštrouhi večernjak)	+	NT	II	II	+		+
<i>Myotis emarginatus</i> (riđi večernjak)	+	NT	II	II	+		+

Vrsta	Sl. list CG 76/06	IUCN Mediterranska regija	Direktiva o staništima	BERN	CMS	CITES	EUROBATS
<i>Nyctalus noctula</i> (obični noćnik)	+	LC	IV	II	+		+
<i>Rhinolophus hipposideros</i> (mali potkovičar)	+	NT	II, IV	II	+		+
<i>Rhinolophus euryale</i> (južni potkovičar)	+	NT	II, IV	II	+		+
<i>Dinaromys bogdanovi</i> (dinarska voluharica)		VU	II, IV				
<i>Glis glis</i> (obični puh)		LC		III			
<i>Sciurus vulgaris</i> (vjeverca)		LC		III			
<i>Apodemus sylvaticus</i> (šumski miš)		LC					
<i>Apodemus flavicollis</i> (žutogrli miš)		LC		III			
<i>Mus musculus</i> (kućni miš)		LC					
<i>Rattus rattus</i> (obični pacov)		LC					
<i>Lepus europaeus</i> (zec)		LC		III			
<i>Capreolus capreolus</i> (srna)	+	LC		III			
<i>Sus scrofa</i> (divlja svinja)		LC					
<i>Rupicapra rupicapra balcanica</i> (divokoza)		LC	II, IV	II			
<i>Martes foina</i> (kunica bjelica)		LC		III		III, NC	
<i>Martes martes</i> (kuna zlatica)		LC	V	III			
<i>Mustela nivalis</i> (mala lasica)		LC		III			
<i>Meles meles</i> (jazavac)		LC		III			
<i>Felis silvestris</i> (divlja mačka)		LC	IV	II		II	
<i>Vulpes vulpes</i> (lisica)		LC				III, NC	
<i>Vormela peregusna</i> (šareni tvor)		VU	II, IV	II			

Vrsta	Sl. list CG 76/06	IUCN Mediteranska regija	Direktiva o staništima	BERN	CMS	CITES	EUROBATS
<i>Canis lupus</i> (vuk)		LC	II, IV, V	II		II	
<i>Canis aureus</i> (šakal)		LC	V			III	
<i>Ursus arctos</i> (mrki medvjed)	+	VU	II, IV	II		I, II	

* - Trajnom zabranom lova zaštićena je srna i njeno lane godine (Zakon o divljači i lovstvu – Sl. CG br. 52/2008 i 48/2015). Trajnom zabranom lova zaštićena je ženka sa mečetom do 2 godine (Zakon o divljači i lovstvu – Sl. CG br. 52/2008 i 48/2015). IUCN (crvena lista); NT - Near Threatened (blizu ugroženosti); LC - Least concern (najmanja briga); VU – Vulnerable (osjetljiva vrsta); DD – Data deficient (nedovoljno podataka)

2.1.3. Geodiverzitet

Geomorfologija – geologija

Geološku građu Prokletija karakteriše velika raznolikost koja proističe iz zastupljenosti stijena različitog porijekla, starosti, fizičkih i hemijskih osobina (škriljci, krečnjaci, dolomiti, eruptivni fliš i dr). Raznovrstan geološki sastav i složena tektonska struktura imali su značajnu ulogu u stvaranju današnjeg lika ovog prostora, kao i direktan i indirektan uticaj na formiranje njegovih

osnovnih pedoloških, hidroloških, florističkih, rudno-mineraloških i drugih obilježja. Osnovne morfološke karakteristike crnogorskih Prokletija čine dinamičnost reljefa koja je izražena u njegovoj vertikalnoj disekciji u rasponu od 6 do 2.528 mnnv. i heterogenosti elemenata. Zato su ovdje, na relativno malom prostoru, veoma izraženi visinski (orografski) i horizontalni

(predjelni) kontrasti. Glavni orografski greben čini skupina planina koje se protežu duž granice sa Albanijom, od Karanfila do Đeravice, u dužini od oko 70 km.

To je dominantan visokoplaninski sklop na teritoriji Crne Gore, Kosova i Albanije, u okviru koga se nalaze i najviši vrhovi - Đeravica na Kosovu (2.656 m), Zla Kolata u Crnoj Gori (2.528 m) i Maja Jezerce u Albaniji (2.694 m). Karanfilsko-Bjelička zona je jedan od najkrševitijih dijelova ovog područja, ali i cjelokupnog planinskog prostora Crne Gore. Odlikuje se veoma izraženom vertikalnom disekcijom reljefa i brojnim vrhovima preko 2.000 mnv. Zona Bogićevica – sa obilježjima alpske strukture koju joj daju cirkovi, Hridsko jezero, valovi i visoki planinski vrhovi, smještena je u krajnjem jugoistočnom dijelu ovog područja. S obzirom na znatnu zastupljenost krečnjaka u geološkoj građi, na ovom području sreću se i brojni površinski i podzemni oblici kraškog reljefa.

Pedologija

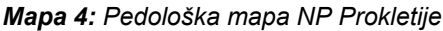
Na području NP Prokletije zastupljena su raznovrsna zemljišta i u pogledu tipske pripadnosti i po fizičkim i hemijskim osobinama, kao i plodnosti. Na formiranje zemljišta uticali su, raznovrsna geološka podloga, dinamičan brdsko-planinski reljef, oštro izražene klimatske prilike, vegetacija i ljudski faktor. Na ovom području dominiraju deluvijalna, aluvijalna, aluvijalno-deluvijalna i močvarna zemljišta. Zajednička osobina ovih zemljišta je da pripadaju klasi genetički nerazvijenih zemljišta, veoma su heterogenog sastava i različitih fizičkih i hemijskih osobina. Glavni faktor nastanka ovih zemljišta je voda, čijim radom se pokreću i premještaju čestice ili slojevi zemljišta, a potom odlažu u niži dijelovima terena. Podzemne i poplavne vode uslovljavaju procese hidrogenizacije i stvaranja hidrogenih zemljišta.

Na području NP Prokletije zastupljeno je i smeđe kiselo zemljište koje se obrazuje na kiselim silikatnim stijenama, smeđe je do mrke boje, pa otuda i naziv smeđe kiselo zemljište ili distrini kambisol. U klasi smeđih zemljišta, distrini kambisoli su najrasprostranjenija zemljišta u Crnoj Gori, ali posebno na području opštine Plav. Na njihovo veliko rasprostranjenje, prije svega utiče veliko učešće silikatnih stijena u geološkoj građi na ovom području. Ova zemljišta se rasprostiru na visinskim zonama, odnosno od 400-500 i od 1000-2500 mnv. Matična podloga na kojoj se razvija distrini kambisol može biti različita, a na teritoriji opština Plav i Gusinje zastupljeni su skoro svi varijeteti smeđih kiselih zemljišta.

Takođe, na prostoru područja Prokletija zastupljene su i planinske crnice. Ova humusno akumulativna zemljišta obuhvataju krečnjačko-dolomitsku crnicu, rendzinu (buavicu) i humusno-silikatno zemljište (ranker). Smeđe euterično zemljište se obrazuje na raznim podlogama, najčešće na jezerskim sedimentima, na šljunkovitim starim rječnim terasama i na glaciofluvijalnim nanosima. Smeđe zemljište ili eutrični kambisol je obrazovan na podlozi šljunak i konglomerata i glaciofluvijalnog porijekla. Zavisno od dubine euterični kambisol ima različite odlike i svojstva, pa samim tim i upotrebnu vrijednost.

Bonitet (produktivnost) ovih zemljišta je vrlo različit i u zavisnosti je od hemijskih svojstava (prisustva humusa) i fizičkih osobina (zadržavanje vlage).

Zemljišta visoke plodnosti su sva duboka i srednje duboka zemljišta na ravnim i zaravnjenim terenima do 1000 mnv na kojima je moguća primjena savremene agrotehnike. Zemljišta srednje plodnosti su ona koja pripadaju III i IV bonitetnoj klasi. Zemljišta ograničene plodnosti su zemljišta V i VI bonitetne klase. Zemljišta vrlo niske plodnosti su zemljišta VII i VIII bonitetne klase. Ova zemljišta se srijeću na siparima, relativno strmi stranama, velikim visinama (uglavnom iznad 177mnv) i tipičnim krečnjačkim terenima. Na njima se sreću rijetke šumske zone zakržljalog šumskog drveća ili je to rijetko visoko drveće.

Hidrografsku mrežu Parka čine brojni hidrološki objekti kao što su: veći i manji vodotoci, glacijalna jezera, vrela i izvori pitke i mineralne vode, podzemne izdani i planinske lokve. Sa izuzetkom južnog dijela, ovi objekti svrstavaju Prokletije u grupu hidrološki najbogatijih prostora Crne Gore. Oni imaju višestruku razvojnu i ekološku funkciju – vodosnabdijevanje, navodnjavanje i razvoj poljoprivrede, proizvodnja energije, održavanje vodenih ekosistema i drugo. Glacijalna jezera predstavljaju specifične hidrografske elemente. Hridsko, Ropojansko, Bjelajsko – Abdijino jezero su tipični primjeri i prirodni fenomeni poznati pod nazivom „gorske oči“.

38

2.1.5. Predione odlike

Crnogorske Prokletije protežu se u dosta dugom istočnom i sjeveroistočnom graničnom pojasu Crne Gore prema Albaniji i Kosovu, od Skadarskog jezera do Mokre gore na Kosovu. Riječ je o značajnom prostoru, kako sa regionalnog aspekta, tako i sa ekonomskog, demografskog, socijalnog stanovišta i drugih vidova ukupnog razvoja Crne Gore. Planinski masiv Prokletija ima nepovoljnu saobraćajno-prometnu poziciju, zbog čega se ovaj prostor dugo vremena označavao kao najnepristupačniji i najneprohodniji dio Balkanskog poluostrva. Ipak, razvojem putne infrastrukture prema sjeveru posljednjih godina i taj aspekt se polako mijenja (a što je već detektovano u dijelu koji se odnosi na geografski položaj područja) pa se može konstatovati da je ovo područje relativno pristupačnije u odnosu na neki raniji period sa jasnom tendencijom daljeg saobraćajnog povezivanja sa centralnom Crnom Gorom.

U regionalno-razvojnoj diferencijaciji prostora Crne Gore, ovo područje pripada sjevernom regionu, kojeg karakteriše znatna privredna zaostalost u odnosu na dva ostala regiona, kao i zaostalost u razvoju u poređenju sa opštom slikom Crne Gore. Prokletije su jedna od najimpozantnijih, najnepristupačnijih i najdivljijih planina i planinskih skupina na Balkanskom poluostrvu, a poslije Alpa i u Evropi. To je dominantan visokoplaninski sklop na teritoriji Crne Gore, Kosova i Albanije, u okviru koga se nalaze i najviši vrhovi-Đeravica na Kosovu (2.656 m), Zla Kolata u Crnoj Gori (2.528 m) i Maja Jezerce u Albaniji (2.694 m). Glavni orografski greben čini skupina planina koja se proteže duž granice sa Albanijom, od Karanfila do Đeravice, u dužini od oko 70 km. Središnje mjesto u ovom planinskom svodu zauzima Bogićevica sa susjednim visokim grebenima, gdje se diže i najviši vrh Maja jezerce (2694 m). Područje Prokletija predstavlja složen planinski svod i bedem nazupčan ostrim grebenima, krševitim i visokim, te teško pristupačnim vrhovima, koji skreću iz dinarskog pravca jugozapad – sjeveroistok. Osnovne morfološke karakteristike crnogorskih Prokletija čine dinamičnost reljefa koja je izražena u njegovoj vertikalnoj disekciji u rasponu od 6 do 2.528 mnv, kao i heterogenosti ukupnog reljefa. S toga su ovdje, na relativno malom prostoru, veoma izraženi visinski (orografski) i horizontalni (predioni) kontrasti. Glavna karakteristika Prokletijskog masiva su reljef i bogatstvo voda. NP Prokletije se nalazi u graničnom prostoru Crne Gore, Albanije i Kosova i između podgoričko-skadarske kotline na jugozapadu i Metohije na sjeveroistoku. Na teritoriji Parka su dva rezervata prirode: Hridsko jezero i Volušnica. Na prostoru NP Prokletije nalaze se brojni vidikovci, netaknuti planinski pejzaži, impozantni snježni vrhovi, planinska jezera, speleološki objekti i dr. U okviru Parka izdvajaju se sljedeće zone:

- Karanfilsko-bjelička zona - jedna je od najkrševitijih područja na ukupnom planinskom prostoru Crne Gore. Odlikuje se veoma izraženom vertikalnom disekcijom reljefa i brojnim vrhovima preko 2.000 mnv.
- Zona Bogićevice - sa obilježjima alpske strukture koju joj daju njeni cirkovi, Hridsko jezero, valovi i visoki planinski vrhovi. Ova zona smještena je na krajnjem jugoistočnom dijelu ovog područja. S obzirom na značajnu zastupljenost krečnjaka u geološkoj građi, na ovom prostoru nalaze se i brojni površinski i podzemni oblici kraškog reljefa u obliku jamamama, a u nižim, kotlinskim i dolinskim predjelima u vidu plitkih izdani.

2.2. Kulturno - istorijske vrijednosti

2.2.1. Materijalna kulturna baština

Plavsko-gusinjska regija, u podnožju NP Prokletije, čuva bogato i raznovrsno materijalno i nematerijalno kulturno-istorijsko nasljeđe. Na to ukazuju brojna arheološka nalazišta, utvrđenja, sakralni objekti (crkve i džamije), primjeri tradicionalne arhitekture, kao i bogatstvo narodnih nošnji, izvorne muzike, folklora, običaja i starih zanata.

U kontaktnoj zoni Parka identificirano je šest zaštićenih kulturnih dobara, dok se dodatnih jedanaest nalazi na listi potencijalnih kulturnih dobara. Unutar granica Nacionalnog parka materijalna kulturna baština je još uvijek u velikoj mjeri neistražena i nedovoljno valorizovana, posebno kada je riječ o arheološkim lokalitetima i narodnom graditeljstvu.

Među značajnim arheološkim nalazima iz praistorijskog perioda ističu se gravure urezane u kamenu na dvije lokacije u masivu Prokletija. Prvi lokalitet predstavlja kamenu ploču na Volušnici, poznatu kao „Velika majka sa Prokletija“, sa scenom borbe muškarca i žene protiv vuka koji napada dijete. Smatra se da ova gravura potiče iz srednjeg bronzanog doba, oko 600. godine prije nove ere. Drugi crtež, izveden u plitkom reljefu, nalazi se u okapini na brdu Vezirova brada u dolini Grbaje, i prikazuje scenu lova na divljač. Ovaj nalaz potiče iz perioda gvozdenog doba (VIII vijek p.n.e.), i jedan je od svega tri pećinska crteža pronađena na teritoriji Crne Gore. Ova dva lokaliteta do danas nisu arheološki istražena niti su uključena u sistem zaštite.

Tradicionalnu arhitekturu na području Prokletija karakterišu objekti katunskog graditeljstva, tipični za sezonska stočarska naselja poput Bogićevica, Treskavca, Čapice, Meme, Bjeliča, Popadije i drugih. Strukturu katuna čine kolibe za stanovanje – tzv. stanovi, građeni od drveta na kamenim temeljima, uz prateće objekte za smještaj stoke i skladištenje stočne hrane. Ovaj oblik graditeljstva predstavlja važan segment kulturnog pejzaža Parka, usko povezan sa tradicionalnim načinom života i korišćenjem prirodnih resursa.

Tabela 7: *Nepokretna kultura dobra i potencijalna nepokretna kulturna dobra u zaštitnoj zoni Parka*

NEPOKRETNOST KULTURNA DOBRA U ZAŠTITNOJ ZONI NACIONALNOG PARKA			
Naziv kulturnog dobra	Lokacija / mjesto	Opština	Zaštićeno
Stara Careva džamija	Plav	Plav	1957.
Kula Redžepagića	Plav	Plav	1957.
Manastir Sv. Trojice	Brezojevica	Plav	1950.
Zgrada bivše osnovne škole	Brezojevica	Plav	1983.
Vezirova džamija	Gusinje	Gusinje	1988.
Crkva Sv. Đorđa	Gusinje	Gusinje	1988.
Kuća Balića	Gusinje	Gusinje	1988.
POTENCIJALNA NEPOKRETNOST KULTURNA DOBRA U ZAŠTITNOJ ZONI PARKA			
Lokalitet Vezirova Brada	Grebaja	Plav	
Lokalitet Velika Majka (Magna Mater)	Volušnica	Gusinje	
Redžepagića džamija	Plav	Plav	

2.2.2. Nematerijalna kulturna baština

Područje Nacionalnog parka Prokletije nalazi se na vjekovnom raskršću puteva, civilizacija, vjera i naroda. Ova specifična historijska i geografska pozicija oblikovala je jedinstveni kulturni pejzaž, u kojem su se različiti kulturni uticaji nadograđivali, bez međusobnog potiranja, stvarajući prostor bogat multikulturalnim, multikonfesionalnim i etničkim specifičnostima. O tome svjedoče brojna arheološka nalazišta, sakralni objekti (crkve, džamije), groblja i profani objekti poput tradicionalnih kula. Istovremeno, ovaj kraj obiluje vrijednim etnografskim nasljeđem – narodnim nošnjama, običajnom i vjerskom praksom, narodnom medicinom, tradicijskom arhitekturom, muzikom i folklorom. Kulturno značenje objekata profanog graditeljstva, poput kula, ogleda se u njihovoj dvostrukoј funkciji – zaštitnoj i stambenoј, a kasnije i simboličkoј, kao izraz statusa, moći i bogatstva.

Tradicionalna arhitektura prisutna je i u obliku stambenih objekata građenih od drveta, kombinacije drveta i kamena, ili isključivo od kamena, pri čemu njihov izgled, položaj i funkcionalnost svjedoče o visokom stepenu kulture stanovanja i materijalnom statusu vlasnika.

Iako je značajan broj stanovnika ovog kraja emigrirao, prvenstveno radi ekonomskih razloga, većina njih održava snažne veze sa zavičajem. Pored povremenih posjeta, oni često prenose i nove kulturne uticaje, ali istovremeno doprinose očuvanju tradicionalnih obrazaca, koji su i dalje prisutni u porodičnim odnosima, svakodnevnim običajima, svadbenim ritualima i etno-medicinskoј praksi.

Ova regija predstavlja mješavinu tradicionalnih i savremenih kulturnih obrazaca, izraženih u različitim aspektima života, od arhitekture do načina sklapanja braka. I danas, žene u domaćinstvima izrađuju kompletnu svadbenu nošnju („mladačko ruho“), u skladu sa lokalnim običajima. Znanja i vještine u oblasti starih zanata i domaće radinosti i dalje su prisutne od stolarskih radova i izrade predmeta za svakodnevnu upotrebu, do gradnje kuća u tradicionalnom stilu.

Unutar domaće radinosti posebno je izražena izrada tekstilnih predmeta. Žene su, koristeći vunu, tkale čilime, serdžade, prostirke, pojaseve i prekrivače, te vezle raznovrsne ukrase na pamučnoj, vunenoj ili svilenoj podlozi, uključujući i upotrebu zlatnih i srebrnih niti. Mnogi od ovih predmeta predstavljaju vrhunska ostvarenja ručne izrade, često unikatne i neponovljive vrijednosti.

Područje Prokletija je takođe bogato pokretnim fondom tradicionalnih predmeta za svakodnevnu upotrebu – pokućstvom, alatima i opremom korišćenom u katunima, koji su važan segment kulturne zaostavštine ovoga kraja. Značajan broj ovih predmeta još uvijek se nalazi u privatnom vlasništvu lokalnog stanovništva, čime se čuva autentičnost i kontinuitet tradicionalnog života.

2.3. Socio – ekonomske karakteristike

2.3.1. Stanovništvo, demografija i naselja

Kretanje broja stanovnika u periodu 1948-2023. godina prevashodno je bilo uslovljeno strukturom i rezultatima privrednog razvoja, razvoja drumske i druge prateće infrastrukture i naseljskim sadržajima. Takođe, na broj i ukupne migratorne tokove uticalo je nestabilno

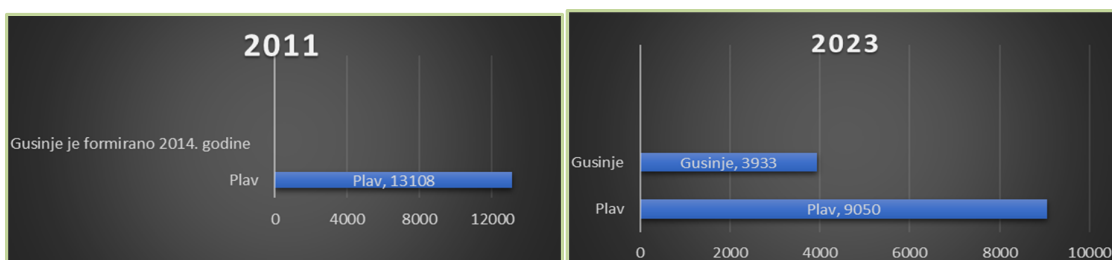
okruženje i događaji koji su obilježili posljednju deceniju prošlog vijeka. Broj stanovnika u opštinama Plav i Gusinje od Drugog svjetskog rata do 1981.godine je bio u konstantnom rastu (što je aksiom za sve opštine na sjeveru tadašnje SR Crne Gore) i taj trend se nastavio sve do 1991.godine. Rat u okruženju, pad privrednih aktivnosti i sankcije međunarodne zajednice negativno su uticali na kretanje broja stanovnika, tako da je na posljednja tri popisa (period 1991-2023) zabilježen konstantan pad broja stanovnika u gotovo svim naseljima opština Plav i Gusinje, a naročito u ruralnim sredinama. Broj domaćinstava nije pratio trend kretanja broja stanovnika. Najveći broj domaćinstava zabilježen je 1991.godine.

S obzirom da su pretposlednjim popisom, a shodno Zakonu o teritorijalnoj organizaciji na području NP Prokletije postojala samo jedna opština (Plav) tako se komparacijom rezultata za sada dvije opštine (u međuvremenu je 2017.godine formirana opština Gusinje kao zasebna teritorijalna i administrativna cjelina) dolazi do podatka da prilikom prezentacije rezultata iz poslednjeg popisa 2023.godine nije došlo do demografskog pada, pa je zbirni rezultat približno ekvivalentan broju stanovnika koju je imala opština Plav 2011.godine.

Većina stanovništva živi u ruralnom području opština Plav i Gusinje, gdje shodno posljednjem popisu živi 7.718 stanovnika (55,88%), dok u dva mjesna centra urbanog karaktera živi 5.390 stanovnika (41,12%). Promjena broja stanovnika između dva popisa (2011-2023) uticala je na polnu i teritorijalnu distribuciju stanovništva. U polnoj strukturi stanovništva došlo je do pada ženske populacije koja je na prethodnom popisu činila neznatnu većinu. Sa aspekta teritorijalne distribucije stanovništva, zabilježeno je demografsko pražnjenje, naročito naselja koja su relativno udaljena od urbanih centara.

Prema popisu iz 2023. godine, prosječna starost u opštinama Plav i Gusinje je 36 godina i spada u stadijum relativne demografske starosti. Međutim, u odnosu na većinu crnogorskih opština, naročito na sjeveru, starosna struktura se može ocijeniti kao relativno povoljna. Obrazovna struktura stanovništva u opštinama Plav i Gusinje je nepovoljna, sa dominantnim učešćem osoba sa srednjoškolskim i osnovnim obrazovanjem (71,1% od ukupnog broja stanovnika starijih od 15 godina). To se donekle može pravdati činjenicom da većina stanovnika koje završi visoko obrazovanje ostaje da živi i radi u većim urbanim centrima. Takođe, znatno učešće imaju osobe bez škole ili sa nepotpunim osnovnim obrazovanjem, što u procentima iznosi 18,5%, dok je broj stanovnika sa visokom stručnom spremom svega 9,7%. Ukupan broj potpuno nepismenih je iznosio 401, što je stopa nepismenosti od 3,6%.

Iz dostupnih podataka ne može se precizno utvrditi broj stanovnika koje živi na području Parka. Najveće naselje sa strane opštine Gusinje, koje se nalazi u kontaktnoj zoni, je Vusanje i broji 594 stanovika. Dio tog naselja Đonbalići se nalazi u granicama Parka. Sa strane opštine Plav najveće naselje koje se nalazi u blizini Parka je Vojno selo koje broji 553 stanovnika. Većina stanovnika koja živi u tim selima ili je na privremenom radu u inostranstvu ima vlasništvo nad šumama NP Prokletije.

Grafikon 3 i 4: Prikaz broja stanovnika 2011. godine i 2023. godine

U odnosu na ranije iskazane parametre, a koji se dominantno odnose na period do 2011. godine, poslednji popis iz 2023. godine, kada se kumulativno zbroje dvije opštine (Plav i Gusinje) došlo je do neznatnog pada broja stanovnika (što se vidi u grafičkom prikazu). Međutim, to nije realna slika stanja broja stanovništva, već činjenice da je jedan broj stanovnika popisan, decenijama nema rezidencijalni status u ove dvije opštine, već živi i radi u zemljama Zapadne Evrope i SAD-u, a i dalje ima vlasništvo nad nepokretnostima u opštinama Plav i Gusinje. To ukazuje da nije došlo do prekompozicije ključnih parametara u vezi sa demografskim parametrima u odnosu na prethodno stanje.

2.3.2. Privredne i društvene djelatnosti

Poljoprivreda i proizvodnja hrane imaju značajnu ulogu u privrednom razvoju opština Plav i Gusinje, a samim tim i na prostoru Parka. Stočarstvo ima najveći ekonomski značaj. Ipak, statistički podaci pokazuju da je stanje u stočarstvu daleko ispod realnih potencijala i daleko lošije u odnosu na raniji period. Obradivih površina pogodnih za razne vidove biljne proizvodnje (povrtarstvo, ratarstvo i voćarstvo) ima dosta, ali su nedovoljno iskorišćene u odnosu na ukupne potencijale područja. Činjenica je da se u posljednje vrijeme sve više poljoprivrednika odlučuje za organsku proizvodnju i da se sve veći broj stanovnika okreće razvoju poljoprivrede na savremenim osnovama.

Na području Parka postoje značajni resursi šumskih plodova – u prvom redu to su kompleksi šumske borovnice. Prema ranijim istraživanjima, a procijenjeni rod borovnice je između 500-800 tona godišnje. Područje je bogato i drugim vrstama šumskih plodova (gljive, jagode, maline, kupine i sl.), kao i brojnim vrstama ljekovitog bilja.

U okviru Nacionalnog parka šume su pod strogim režimom zaštite, pa se sječa obavlja samo u ograničenom obimu, radi potreba lokalnog stanovništva i kroz sanitarne zahvate. U okolnim opštinama (Plav i Gusinje) šume su predmet planskog gazdovanja u ingerenciji Uprave za šume Crne Gore.

Mogućnosti za bavljenje turizmom su višestruke i to kroz razvoj rekreativnog turizma, sportskog turizma, adrenalinskog turizma, eko turizma, biciklizma, planinarenja, medicinskog turizma, zimskih i ljetnjih sportova i dr. Prateći savremene turističke tokove razvoja turizma zasnovanog na prirodi, u kontaktnoj zoni Parka izgrađeno je više eko-katuna sa diversifikovanom turističkom ponudom.

2.3.3. Javna infrastruktura

Putna mreža

Prostor NP Prokletije ima relativno povoljan saobraćajno – geografski položaj u odnosu na cjelokupnu saobraćajnu mrežu Crne Gore. Saobraćajnu drumsku infrastrukturu Parka i njegove neposredne okoline čini mreža regionalnih, lokalnih i nekategorisanih puteva.

Najznačajnije saobraćajnice za povezivanje Parka sa okruženjem su regionalni putni pravci R-2 i R-9. Regionalni put R-2 (Berane (raskrsnica sa M-5) – Buča (raskrsnica sa R-24) – Andrijevića (raskrsnica sa R-19) – Murino (raskrsnica sa R-9) – Plav – Gusinje – Grnčar) ima širinu kolovoza od 5,5 do 6 m i dužinu kroz teritorije opština Plav 26 km i Gusinje 22 km. Regionalni put na teritoriji opštine Plav je R-9 (Murino (raskrsnica sa R-2) – Velika – Čakor – Bjeluha), dužine 32 km i širine kolovoza od 4.5m do 7.0m.

Opštine Plav i Gusinje imaju razgranatu mrežu lokalnih puteva koja se prostire i na području Parka. Planinski teren uslovio je i kvalitet same mreže. To su putevi promjenjivih širina poprečnih profila sa uzdužnim nagibima često većim od dozvoljenih i velikim brojem serpentina. Lokalni putevi su djelimično asfaltirani, a karakteriše ih i loše stanje putnih objekata (mostovi, propusti, podzide i dr.). Održavanje prohodnosti je otežano naročito u zimskim mjesecima kada je veliki broj puteva van svoje funkcije. Stanje puteva predstavlja otežavajuću okolnost za upravljača NP Prokletije/JPNPCG u kontroli cjelokupnog prostora Parka.

Asfaltni kolovoz je izrađen za potrebe lakog saobraćaja, mada se odvija i saobraćaj sa znatno težim teretnim vozilima. Imajući sve to u vidu, stanje lokalne putne mreže je veoma loše.

Saobraćajnu vezu sa Kolašinom i Podgoricom je moguće ostvariti regionalnim putem R-19 (Mateševo - Andrijevića) koji je promjenjive, neujednačene širine kolovoza i sa tehničkim karakteristikama nedovoljno dobrim za rang regionalnog puta. Alternativni put do Podgorice, koji je dosta duži (cca 190km) i zbog boljih karakteristika se uglavnom koristi, vodi regionalnim putem R-2 do Berana, a dalje magistralnim putem M-5 (dionica Ribarevina – Berane) do Ribarevine gdje se magistralni put M-5 ukršta sa magistralnim putem M-2. Saobraćajna dostupnost NP Prokletije je značajno poboljšana izgradnjom prve dionice auto puta Podgorica-Kolašin, kao i otvaranjem tunela Lubnice koji značajno skraćuje put od Podgorice do Plava i Gusinja.

Nema redovnih linija lokalnog prevoza do teritorije NP Prokletije. U zoni Parka, kao i u neposrednoj blizini, nema registrovanih taksi stajališta.

Jedno od ključnih ograničenja za dalji razvoj turizma je nedovoljna saobraćajna povezanost sa drugim djelovima Crne Gore i susjednim državama. Takođe, neophodna je sanacija i modernizacija postojeće saobraćajne infrastrukture.

Vodosnabdijevanje

Područje Parka raspolaže mnoštvom hidrografskih pojava: izdanišne vode (izvori), potoci, brze rijeke i jezera (Hridsko i Ropojansko). Kvalitet podzemnih voda je I, A klase, pogodan za piće i flaširanje.

U Parku ne postoje uređeni sistemi za vodosnabdijevanje. Snabdijevanje Plava i Gusinja se realizuje sa dva vodoizvorišta koja se nalaze u zoni podnožja planina u zahvatu NP Prokletije. Plav se snabdijeva vodom iz izvora Jaseničke rijeke, koji se nalaze u zoni Đurička rijeka. Gusinje se snabdijeva vodom sa Vrela Bajrovića. Sela se snabdijevaju vodom sa više drugih izvora.

U zaštitnoj zoni Nacionalnog parka Prokletije izgrađene su dvije minihidroelektrane Jara i Babino polje. Za potrebe rada ovih minihidroelektrana voda se zahvata sa područja NP Prokletije i to iz Hridske i Treskavičke rijeke, koja se cijevima dugim više kilometara dovodi do mašinskih postrojenja hidroelektrana. Za potrebe minihidroelektrane Babino polje koristi se voda iz Babinopoljske rijeke, koja se nalazi uz granicu NP Prokletije.

Odvođenje otpadnih voda

Na području Parka nema izgrađenih kanalizacionih sistema za prikupljanje i tretman otpadnih voda. Za odvođenje otpadnih voda iz objekata koriste se neadekvatne septičke jame koje ne ispunjavaju ekološke standarde (betonirani ili ozidani rezervoari sa propusnim dnom, a često i sa propusnim zidovima, koji nemaju taložnike i separatore masnoća) i poniruću bunari iz kojih se nedovoljno prečišćena otpadna voda upušta u okolinu.

Sa stanovišta zaštite životne sredine je neprihvatljivo ispuštanje otpadnih voda bez prethodnog prečišćavanja. Potrebno je obezbijediti alternativne načine sakupljanja,

odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda na područjima gdje je izgradnja javnih kanalizacionih sistema nerentabilna. Prečišćene otpadne vode u pogledu kvaliteta prije upuštanje u prirodni recipijent trebalo bi da ispunjavaju uslove propisane u zakonskoj regulativi.

Elektroenergetska infrastruktura

Djelovi teritorije Nacionalnog parka Prokletije u dolini Grebaje napajaju se električnom energijom preko dalekovoda DV 35 kV iz trafostanice TS 110/35 kV locirane u Andrijevici. Ovakva jednostrana veza predstavlja nesigurnost u snabdijevanju električnom energijom za potrošače u zahvatu NP Prokletije. Pouzdanost napajanja svih potrošača koji nemaju rezervni izvor napajanja svodi se na sigurnost i ispravnost DV 35 kV dalekovoda Andrijevice – Plav – Gusinje.

Na prostoru obuhvata NP Prokletije nalaze se tri trafostanice 10/0,4kV iz kojih se napajaju preko niskonaponske mreže potrošači u naseljima Dolja, Škala i Hoti.

Iz trafostanice TS 35/10 kV „Plav” (2,5 + 4) MVA u Rudopolju napajaju se trafostanice TS 10/0,4 kV sa područja Plava i Murine. Iz trafostanice TS 35/10 kV „Gusinje” 2,5 MVA napajaju se trafostanice 10/0,4 kV u rejonu Gusinja.

Iz trafostanice 35/10 kV u Plavu napajaju se trafostanice 10/0,4 kV visokonaponskim nadzemnim vodovima 10 kV u pravcima prema Lijevom Metehu, Desnom Metehu i Babinom Polju. Malim dijelom svoje dužine ovaj dalekovod prolazi kroz prostor obuhvata NP Prokletije.

Telekomunikaciona infrastruktura

Na području Nacionalnog parka Prokletije trenutno nema izgrađene elektronske komunikacione infrastrukture fiksne i mobilne telefonije. Neposredno u kontaktnoj zoni područja NP Prokletije postavljen je elektronski komunikacioni čvor Crnogorskog Telekom, RASM Vusanje, koji je optičkim kablom povezan sa elektronskim komunikacionim čvorom RASM Gusinje. Operater Crnogorski Telekom korisnicima sa elektronskog komunikacionog čvora RASM Vusanje nudi širokopojasne servise-ADSL, IPTV i sl.

Na istoj lokaciji je postavljen antenski stub Vusanje u vlasništvu JP Radio-difuzni centar CrneGore, sa kojeg se vrše usluge prenosa i distribucije signala radija i TV za potrebe javnih radio-difuznih servisa „Radio CrneGore” i „Televizija CrneGore”. Radio-difuzni centar posjeduje savremeni digitalni sistem prenosa.

Ograničenja u daljem razvoju fiksne telefonije u zoni Parka proizilaze iz velike razućenosti seoskih naselja, potencijalno interesantnih turističkih destinacija i nepostojanja elektronske komunikacione kanalizacije.

Na području NP Prokletije nijedan od tri operatera mobilne telefonije (Telekom, M:Tel i One Crna Gora) nema instalirane bazne stanice i zato pokrivenost signalom mobilne telefonije nije zadovoljavajuća.

2.3.4. Turistička infrastruktura

Turistička infrastruktura u Nacionalnom parku Prokletije je u fazi postepenog razvoja, uz rastući interes posjetilaca za planinski, rekreativni i kulturni turizam. Na teritoriji Parka trenutno se nalaze tri planinarska doma: Dom „Hrid” u Babinom Polju, Planinarski dom „Branko Kotlajić” u dolini Grebaje, koji je u vlasništvu Planinarskog kluba „Radnički” iz Beograda, i Dom „Karanfil”, takođe smješten u dolini Grebaje, u opštini Gusinje.

Pored toga, na prostoru Parka nalaze se četiri vojne karaule na lokacijama Gradine, Vusanje, Grebaja i Grnčar–Bojovići, koje su pod upravom Ministarstva unutrašnjih poslova. Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore ima pravo raspolaganja na objektu bivše vojne karaule Gradine, dok su preostale karaule u jako lošem stanju i zahtijevaju rekonstrukciju.

U narednom periodu neophodno je pokrenuti intenzivniju saradnju sa nadležnim državnim institucijama u cilju definisanja statusa preostalih karaula koje nijesu u vlasništvu Javnog preduzeća, kako bi se spriječilo dalje propadanje ovih objekata. Njihovo prenošenje na upravljanje Parku ili definisanje druge namjene omogućilo bi njihovu adaptaciju u sadržaje za potrebe turizma, edukacije i interpretacije.

Rastući broj posjetilaca posljednjih godina podstakao je razvoj smještajnih kapaciteta u privatnom sektoru, prvenstveno kroz *guesthouse* objekte i eko-katune, koji funkcionišu kao sezonski turistički sadržaji, posebno u dolini Grebaje.

Kada je riječ o upravljačkoj i informativnoj infrastrukturi na teritoriji Parka ima šest kontrolno-naplatnih punkova, od koji su punkt u dolini Grebaje i na Gradini u funkciji cijele godine, dok su uvedene sezonske kontrole i naplata ulaza na Ribljaku, Ropojani, Zarunicama i Hridskoj krivini. Ni jedan punkt u potpunosti nije uređen.

Uređeno je 13 planinarsko-pješačkih staza ukupne dužine od približno 200 km, s prosječnom dužinom od oko 15,5 km. Sve staze su markirane i opremljene standardnom signalizacijom, te svrstane u kategoriju staza višeg stepena zahtjevnosti. Ipak, većina staza zahtijeva obnovu postojećih markacija, kako bi se osigurala bezbjednost korisnika.

Planinarsko-pješačke staze u NP Prokletije:

- Karanfili (Veliki vrh)
- Karanfili (Sjeverni vrh)
- Karanfili (Sjeverni vrh i Karanfil Ljuljaševića)
- Vezirova brada (Rogopeč, Grebaja, Karanfil Ljuljaševića)
- Vezirova brada (Mali Karanfil, Karanfil Ljuljaševića)
- Belić (vodopad Grlje, Rosulja)
- Belić – Kolata
- Volušnica – Popadija – Trojan
- Bor (Kruševo – Vusanje)
- Bor (Plav – vrh Bora)
- Kofiljača – Maja Horolac
- Krš Bogićevica (Plav – Krš Bogićevica)
- Bogićevica – Krš Bogićevica

Parkom prolazi međunarodna staza „Peaks of the Balkans“, koja povezuje Crnu Goru, Albaniju i Kosovo, kao i biciklistička ruta TT3 sa standardizovanom signalizacijom. Takođe, uređeno je pet markiranih staza za planinski biciklizam, ukupne dužine 141 km, različitih nivoa zahtjevnosti – od osnovnih do tehnički složenih trasa.

Biciklističke staze u NP Prokletije

- Plav – Kofiljača – Plav
- Plav – Memina planina – Plav

- Plav – Hridsko jezero –Plav
- Gusinje – dolina Grebaje – Gusinje
- Gusinje – Vusanje – Ropojana – Gusinje

U Parku postoji više vidikovaca koji se nalaze na izuzetno atraktivnim lokacijama, ali trenutno nisu uređeni.

Korišćenje prostora

Tabela 8: Analiza korišćenja prostora i resursa

Kategorija	Korišćenje prostora i resursa - Prošlost	Korišćenje prostora i resursa – Sadašnjost	Infrastruktura i akteri	Regulacija i upravljanje	Rizici i izazovi	Predlozi mera za upravljanje i prevenciju	Trend (prošlost - sadašnjost - budućnost)
Turizam	Tradicionalni turizam bez organizacije, oslanjanje na prirodne atrakcije.	Organizovan i turizam sa uređenim stazama, kampovima, turističkim servisima.	Ministarstvo turizma, NTO, JPNPCG, turističke organizacije, lokalni privrednici.	Zakonski okvir za zaštitu prirode i regulaciju turističkih aktivnosti.	Sezonski pritisak, degradacija prirode, zagađenje, neadekvatna infrastruktura.	Ograničenje broja posjetilaca u osjetljivim zonama, Edukacija turista o zaštiti prirode, Redovno održavanje i obnova staza i turističke infrastrukture, Uvođenje ekoloških standarda u turizmu	Rast broja turista – pritisak na prirodu - potreba za održivim turizmom i kontrolom posjetilaca
Poljoprivreda	Ekstenzivna, tradicionalna poljoprivreda sa niskim intenzitetom.	Razvoj ekološke poljoprivrede i agroturizma.	Lokalni proizvođači	Podsticaji za održivu proizvodnju, prostorni planovi.	Konflikti sa turizmom, erozija tla, gubitak plodnog zemljišta.	Promocija ekološke i održive proizvodnje, Definisanje zona za poljoprivredu i turizam, Programi zaštite zemljišta	Smanjenje broja poljoprivrednih gazdinstava – manja obrada zemlje i razvoj ekološke poljoprivrede
Šumarstvo	Nekontrolisana eksploatacija, uglavnom za ogrjev i industriju.	Održivo upravljanje, sanitarne sječe	JPNPCG	Zakoni, plan gazdovanja šumama	Nelegalna sječa, požari, bolesti stabala, gubitak biodiverziteta.	Pojačan nadzor i kontrole, Protivpožarne mjere i edukacija stanovništva, Monitoring zdravstvenog stanja šuma i očuvanja biodiverziteta	Smanjena eksploatacija - stabilizacija šuma - održivo upravljanje i očuvanje biodiverziteta

Kategorija	Korišćenje prostora i resursa - Prošlost	Korišćenje prostora i resursa – Sadašnjost	Infrastruktura i akteri	Regulacija i upravljanje	Rizici i izazovi	Predlozi mera za upravljanje i prevenciju	Trend (prošlost - sadašnjost - budućnost)
Ubiranje ljekovitog bilja i šumskih plodova	Nekontrolisano ubiranje. Tradicionalna praksa	Neodrživo sakupljanje ljekovitog bilja i šumskih plodova	JPNPCG, Agencija za zaštitu životne sredine, lokalno stanovništvo	Propisi i zakoni	Nelegalno sakupljanje narušavanje ekosistema.	Kontrola ubiranja i primjena sankcija, Edukacija lokalnog stanovništva, Očuvanje staništa	Tradicionalno sakupljanje - kontrolisano i održivo sakupljanje - očuvanje staništa i biodiverziteta
Privremeni objekti	Spontani i nelegalni objekti.	Spontani i nelegalni objekti.	JPNPCG, Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine, Lokalna uprava	Prostorni plan posebne namjene, , Urbanistički uslovi, inspekcijski nadzor.	Nelegalna gradnja, uticaj na prirodu, vizuelni pritisak.	Stroga kontrola izgradnje i redovni inspekcijski nadzor, Ograničenje broja objekata, Usklađenost sa prostorom. Izrada Programa objekata privremenog karaktera	Neuređeni razvoj – regulacija u skladu sa zakonodavstvom – planiran i održiv rast sa smanjenim uticajem na prirodu

2.3.5. Turizam

Korišćenje prostora NP Prokletije je tradicionalno bilo zasnovano na prirodnim resursima, (prvenstveno stočarstvo, sezonske paše, poljoprivreda prilagođena planinskom području, sakupljanje ljekovitog bilja i šumskih plodova, te ograničeno korišćenje šumskih proizvoda). Takav način korišćenja formirao je temelje sadašnjeg pejzaža i očuvanosti prirodnih vrijednosti.

Turizam je od nekada sporadičnog i neorganizovanog, zasnovanog na individualnim posjetama, prerastao u razvijeniji i organizovaniji oblik, sa mrežom markiranih staza, vidikovaca i Centrom za posjetioce. Najposjećeniji lokaliteti, poput Hridskog jezera i rute „Peaks of the Balkans“ privlače veliki broj posjetilaca, što povećava i pritisak na osjetljive zone Parka i zahtijeva pojačan nadzor, posebno u pogledu kampovanja i aktivnosti u blizini rezervata.

Infrastruktura je i dalje prilično nerazvijena.

Zbog rastuće posjećenosti i sezonskog pritiska, ključni izazov je sprječavanje degradacije i zagađenja.

2.3.6. Poljoprivreda

Poljoprivreda na području Parka i u širem prostoru opština Plav i Gusinje oblikovana je specifičnim prirodnim, društvenim i kulturnim karakteristikama ovog regiona. Poljoprivreda je pretežno ekstenzivna i zasniva se na tradicionalnim praksama prilagođenim prirodnim

uslovima visokoplaninskog prostora. Proizvodnja je niskointenzivna, sa dominantnim stočarstvom i ograničenom upotrebom mehanizacije, što doprinosi njenom ekološkom karakteru i očuvanju pejzaža.

Stočarstvo, pčelarstvo, voćarstvo, te sakupljanje ljekovitog bilja i šumskih plodova predstavljaju ključne grane ruralne ekonomije i tradicionalnog načina života. Posebno je značajno tradicionalno katunsko stočarstvo sa sezonskom ispašom. Ono doprinosi očuvanju planinskih pašnjaka i livada, sprječava sukcesiju vegetacije, podržava visok stepen biološke raznovrsnosti i čuva karakteristični kulturni pejzaž Prokletija.

Međutim, kontinuirano smanjenje broja aktivnih katuna i migracije stanovništva, zajedno sa starenjem ruralne populacije te nedovoljno razvijenom infrastrukturom i slabom mehanizacijom, negativno utiču na stočarsku proizvodnju i poljoprivrednu praksu.

Ipak, područje Prokletija posjeduje značajne razvojne potencijale, naročito u domenu organske i visokokvalitetne proizvodnje. Tradicionalni mliječni proizvodi, med, ljekovito bilje i šumsko voće predstavljaju vrijedne resurse koji se, uz adekvatnu podršku i strateško usmjeravanje, mogu snažno valorizovati na tržištu kao autentični i prepoznatljivi proizvodi. Dodatni potencijal leži u povezivanju poljoprivrede sa održivim turizmom - kroz revitalizaciju katuna, razvoj seoskih domaćinstava i promociju lokalnih proizvoda, čime se istovremeno jača ruralna ekonomija i doprinosi očuvanju prirodnih i kulturnih vrijednosti Nacionalnog parka.

2.3.7. Šumarstvo

Šume u NP Prokletije imaju višestruku vrijednost i uloga njihovog korišćenja značajno se razlikuje od upravljanja šumama izvan nacionalnih parkova. Njihova primarna funkcija ogleda se u očuvanju biološke raznovrsnosti, zaštiti prirodnih procesa, regulaciji vodnih režima, sprječavanju erozije i očuvanju pejzažnih vrijednosti, što ih svrstava u kategoriju šuma posebne namjene sa strogo definisanim režimima korišćenja.

Prije proglašenja Nacionalnog parka 2009. godine, šume na području Prokletija bile su dio državne Uprave za šume kojim se gazdovalo kroz Programe gazdovanja šumama. U tom periodu primjenjivana je intenzivna ekonomska eksploatacija – redovne sječe, prerede, obnavljanje i uzgojne mjere. Lokalno stanovništvo je bilo snažno vezano za šumarstvo kroz zapošljavanje u sječi, transportu i preradi drveta, dok je obezbjeđivanje ogrjevnog i građevinskog drveta bilo od suštinskog značaja za domaćinstva.

Takav način korišćenja doveo je do značajnog pritiska na šumske ekosisteme, uključujući lokalne degradacije, neravnomjerno opterećenje pojedinih šumskih odjeljenja, te smanjenje učešća starijih i stabilnih sastojina.

Nakon 2009. godine, šume su dobile status šuma posebne namjene, što je u potpunosti promijenilo pristup upravljanju. Ekonomska eksploatacija drveta je obustavljena, a dozvoljene aktivnosti ograničene su isključivo kroz sanitarne sječe, uzgojne i mjere njege, aktivnosti usmjerene ka unapređenju zdravstvenog i ekološkog stanja šuma, sakupljanje nedrvenih proizvoda u kontrolisanim količinama, mjere revitalizacije degradiranih staništa.

Drvna masa koja se dobija iz sanitarnih sječa predstavlja jedini oblik ograničenog korišćenja drvnih resursa u Parku, dok se prioritet daje zaštitnoj, ekološkoj i socijalnoj funkciji šuma.

Posebnu ulogu imaju šume u privatnoj svojini, koje čine oko jedne petine ukupne površine šuma. Upravljanje njima je regulisano Planom gazdovanja u privatnim šumama i strogo je usklađeno sa Zakonom o zaštiti prirode i Zakonom o nacionalnim parkovima. Vlasnicima se mogu odobriti proredne, sječe obnavljanja ili sanitarne sječe, ali isključivo radi očuvanja zdravstvenog stanja i prirodnog obnavljanja šuma.

Danas se direktne koristi od šuma u NP Prokletije manifestuju kroz sanitarne sječe, kao ključnu aktivnost za sprječavanje širenja bolesti i štetočina (posebno potkornjaka), a samim tim se i obezbjeđuje ogrjevno drvo za lokalno stanovništvo. Također, korišćenje nedrvenih šumskih proizvoda, predstavlja važan vid tradicionalnog i održivog korišćenja prirode i podrazumijeva sakupljanje šumskog bilja, pečurki, borovnica i sl. Ekoturizam, gdje šume imaju važnu edukativnu, rekreativnu i pejzažnu ulogu, podrazumijeva korišćenje ekosistemskih usluga šuma.

2.3.8. Ubiranje ljekovitog bilja i šumskih plodova

Ubiranje ljekovitog bilja i šumskih plodova ima dugu tradiciju i važan je segment lokalne ekonomije. Sakupljanje divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva u Parku je regulisano Zakonom o zaštiti prirode, Zakonom o nacionalnim parkovima i Pravilnikom o bližem načinu i uslovima sakupljanja, korišćenja i prometa nezaštićenih divljih vrsta životinja, biljaka i gljiva koje se koriste u komercijalne svrhe. Lokalno stanovništvo, za potrebe domaćinstva, može sakupljati manje količine koje su regulisane Pravilnikom za svaku dozvoljenu vrstu, a sve preko tih količina definiše se kao branje u komercijalne svrhe i potrebuje dozvolu izdatu od strane Agencije za zaštitu životne sredine. Sem vrsta i količina koje se mogu sakupljati, Pravilnikom su definisani i ne/dozvoljeni načini (alatke) sakupljanja. Nadzornici NP su dužni da na terenu kontrolišu legalnost primjene ovih mjera i da svaku nelegalnu radnju dalje procesuiraju nadležnom organu.

2.3.9. Privremeni objekti

Postavljanje privremenih objekata već dugi niz godina predstavlja značajan izazov za upravljača Parka. U prošlosti su se postavljali spontano, često bez potrebnih dozvola, a problemi nelegalne gradnje i vizuelnog opterećenja pejzaža prisutni su i danas. Upravljanje ovim segmentom treba da bude zasnovano na Prostornom planu posebne namjene, Programu objekata privremenog karaktera i jasno definisanim urbanističkim uslovima. S obzirom na to da je proces digitalizacije katastra za opštine Plav i Gusinje još u toku, za NP Prokletije nije izrađen Program objekata privremenog karaktera. Zbog nedostatka digitalnog katastra nije moguće precizno utvrditi vlasništvo nad zemljištem, a otežano je planiranje i kontrola upotrebe prostora, uključujući postavljanje privremenih objekata. Institucije nemaju tačne podatke o korisnicima i površinama, što stvara prostor za nelegalne aktivnosti i otežava sprovođenje zakona.

2.4. Zone i režimi zaštite

Prostornim Planom posebne namjene za NP Prokletije (Sl. List CG br. 56/18) definisane su zone zaštite sa granicama rasprostranjenja. Zoniranje je definisano shodno Zakonu o zaštiti prirode i izdvajaju se dva rezervata, tri odvojena područja definisana sa I stepenom zaštite, područje II stepena zaštite i četiri odvojena područja sa III stepenom zaštite.

U skladu sa navedenim kriterijumima utvrđena su sledeća područja koja su podijeljena po stepenima:

- Posebni rezervat prirode „Valušnica“
- Posebni rezervat prirode „Hridsko jezero“

Zona I stepena zaštite – stroga zaštita predstavlja prirodne vrijednosti zbog kojih je ovo područje stavljeno pod zaštitu, a to su prvenstveno šume koje čine preko 50% teritorije ovog Parka. Granica zone I stepena zaštite obuhvata:

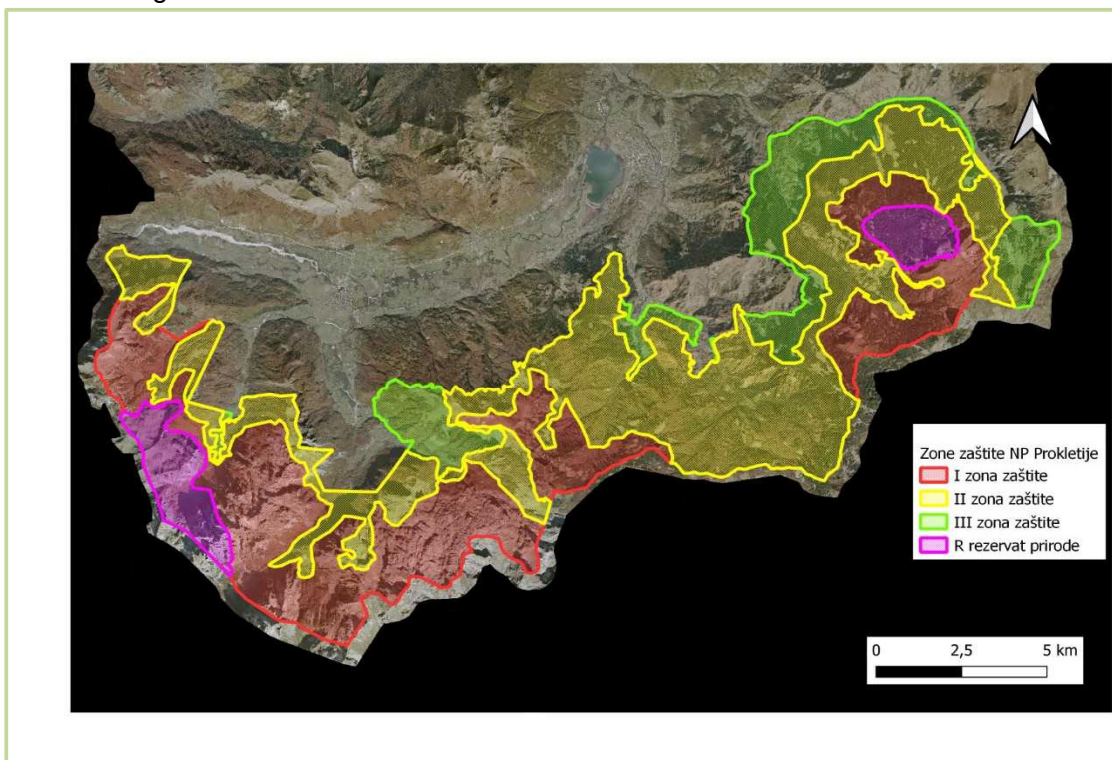
- područja Trojane, Grebaje, Karanfila, Ropojane i Belića
- Bor, Podkobilu, Malu Šćapicu i V. Šćapicu
- Feratovića Horolac, Maja Horolac, Mali Bjelaj, Veliki bjelaj, Ujkov krš Maja Bogićevicu, Krš Bogićevicu, Omerov krš, Tepsijicu, dio Hridske gore i dio Velikog hrida

Zona II stepena zaštite - aktivna zaštita zastupljenost vrsta i staništa po osnovu Bernske konvencije i EU Direktive o staništima i tu pripadaju područja:

- Godiju, Jagnjičar, Konjski krš i katun Baljice (St. karaula), katun Valušnica, područje katuna: Ahmedmujovića, Tomin ravni ključ, Ravni ključ, Bistrica i Popadija

Zona III stepena zaštite (održivo korišćenje) - prostorna distribucija postojeće i planirane infrastrukture, ali i drugih postojećih ili planiranih objekata koji mogu imati uticaj na vrijedna prirodna staništa i vrste NP Prokletije obuhvata:

- lokalitet Škala, katune na Boru, lokalitet Čarišta i katun Zarunica
- katune Jasenice sjever i Jasenica jug, srednji dio doline Jaseničke rijeke, donji dio doline Adem-begovog potoka i dio lokaliteta Bungaja
- katune: Horolac, Čekić, Ramin horolac, Sirova gora, Treskavac istok, Treskavac zapad, Treskavica, Temska, Babino Polje 1, Babino Polje 2, Babino Polje 3, Babino Polje 4, Babino Polje 5, Babino Polje 6, Babino Polje 7 i sjeveroistočni dio katuna Hridski stanovi
- katun Bogićevica

Mapa 5: Grafički prikaz Nacionalnog parka sa režimima zaštite

3. AKCIONI PLAN

Ovaj dio plana upravljanja definiše viziju, tematske oblasti i dugoročne ciljeve, evaluira stanje po tematskim oblastima, postavlja specifične ciljeve upravljanja s indikatorima, definiše aktivnosti upravljanja s indikatorima te prioritetima, dinamikom sprovođenja, subjektima i saradnicima realizacije, procjenu finansijskih sredstava i izvore obezbjeđivanja sredstava.

Tematske oblasti predstavljaju glavne cjeline poglavlja Akcioni plan i bave se srodnim nizom pitanja tj. pojedinim segmentima upravljanja područjem. Plan upravljanja za Nacionalni park Prokletije sadrži 5 tematskih oblasti:

1. Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti
2. Očuvanje kulturno - istorijskih vrijednosti
3. Upravljanje posjećivanjem, edukacija, interpretacija i promocija
4. Saradnja s lokalnom zajednicom
5. Razvoj kapaciteta upravljača

Svaka tematska oblast ima svoj dugoročni cilj koji predstavlja malu viziju onog što se očekuje od pojedine oblasti plana. Dugoročni cilj je razdvojen na više specifičnih ciljeva upravljanja koji predstavljaju detaljnije i mjerljivije opise onoga što se mora postići kako bi se ostvario dugoročni cilj. Kako bi se pratilo ostvarenje specifičnih ciljeva, za svaki od njih su definisani indikatori ciljeva. Za svaku od tematskih oblasti izrađena je evaluacija stanja.

Specifični ciljevi se ostvaruju sprovođenjem planiranih aktivnosti upravljanja čiji indikatori omogućavaju praćenje sprovođenja plana upravljanja i rada Javnog preduzeća. Kako bi se dobio bolji uvid u raspored i prioritete pojedinih aktivnosti, navedena je planirana dinamika sprovođenja aktivnosti prema godinama te su navedeni subjekti i saradnici realizacije ključni za sprovođenje pojedinih dijelova ili cijele aktivnosti.

Zbog ograničenih ljudskih i finansijskih kapaciteta definisana su 3 nivoa prioriteta aktivnosti upravljanja:

- **Prioritet 1** – aktivnosti koje se moraju poduzeti za vrijeme trajanja plana upravljanja. Ovo su ključne aktivnosti i njihovo neispunjavanje narušava uspješnost cijelog plana upravljanja. Prioritet 1 ne znači da se aktivnost mora prva sprovesti, nego da se mora dogoditi onda kada je planirana.
- **Prioritet 2** – aktivnosti koje bi se trebale poduzeti za vrijeme trajanja plana upravljanja. Postoji određena fleksibilnost, no za nesprovođenje ovih aktivnosti mora postojati dobar razlog.
- **Prioritet 3** – aktivnosti koje se mogu poduzeti kada vrijeme i/ili sredstva postanu dostupna nakon dovršenja aktivnosti 1. i 2. nivoa prioriteta. Identifikacija ovih aktivnosti je važna kako bi se u budućnosti moglo kvalitetnije odgovoriti na novonastale prilike ili mogućnosti.

Aktivnosti su dodatno grupisane prema sljedećim kategorijama aktivnosti koje Javnom preduzeću pomažu u odlučivanju smjera djelovanja: istraživanje, monitoring, regulacija, aktivno upravljanje, edukacija i interpretacija, informiranje, komunikacija, podrška, saradnja, jačanje kapaciteta upravljača, planiranje, infrastruktura i održavanje.

VIZIJA

Prokletije su simbol netaknute planinske divljine Balkana. Izuzetne prirodne i kulturne vrijednosti ovog jedinstvenog prostora traju u vjekovnoj harmoniji i daju najbolji primjer budućim naraštajima kako živjeti u skladu sa prirodom.

TEMATSKE OBLASTI

3.1. Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti

Dugoročni cilj: *Populacije značajnih vrsta i stanišni tipovi šumskih, visokoplaninskih, vlažnih i vodenih ekosistema su očuvani.*

3.1.1. PODTEMA: Šumski ekosistemi

Specifični cilj 1.1.: Utvrđeno stanje i uspostavljen monitoring stanišnih tipova, flore i faune šumskih ekosistema.

Specifični cilj 1.2.: Očuvani su prirodni karakteri šumskih zajednica i stabilne populacije vrsta vezanih uz šumske ekosisteme.

Šumski ekosistemi Nacionalnog parka Prokletije predstavljaju jedan od najznačajnijih elemenata prirodne baštine Parka i imaju ključnu ulogu u očuvanju ukupnog biodiverziteta, stabilnosti pejzaža i uspostavljanju ekoloških funkcija prostora. Međutim, ovi ekosistemi su izloženi složenim pritiscima koji zajedno utiču na njihovu vitalnost i dugoročnu održivost.

U prethodnom periodu je evidentano prenamnoženje i izuzetno jak napad potkornjaka na stabla smrče na području PC Babino polje – Treskavac. Monitoring populacija potkornjaka potvrdio je povećan intenzitet napada, dominantno od strane šestozubog smrčevog potkornjaka (*Pityogenes chalcographus*) i osmozubog potkornjaka (*Ips typographus*). Njihova pojava ima karakter primarnih i sekundarnih štetnih faktora, jer su zabilježeni napadi i na zdrava stabla koja su prethodno oslabila uslijed klimatskih stresova, vjetroloma, snjegoloma ili mehaničkih oštećenja. Takođe je važno napomenuti, da napad potkornjaka nije lokalnog karaktera, te da su šume smrče ugrožene na području cijele Crne Gore, ali i regiona. Tokom monitoringa 2024. godine utvrđen izuzetno jak napad, dok je 2025. godine ovaj napad okarakterisan kao jak. Pored potkornjaka, šumske zajednice su izložene i drugim antropogenim, biotičkim i abiotičkim faktorima, a čijim se kompleksnim djelovanjem ubrzavaju procesi degradacije. Shodno navedenom, neophodno je sprovoditi redovan monitoring potkornjaka korišćenjem feromona i feromonskih klopi. Redovan i adekvatan monitoring omogućava praćenje brojnosti potkornjaka, te razumijevanje razvoja i identifikaciju štetnih uticaja.

Monitoring šuma na bioindikatorskim tačkama predstavlja dugoročan proces praćenja koji obuhvata bilježenje podataka o dendrometrijskim parametrima, ekološkim uslovima, zdravstvenom stanju i drugim relevantnim pokazateljima. Ovi podaci omogućavaju dublje razumijevanje prirodnog razvoja šumskih ekosistema i pravovremeno planiranje mjera upravljanja i zaštite.

U okviru projekta GEF7 u 2024. godini sprovedeno je tagovanje 20.000 stabala u prostornoj cjelini Babino polje – Treskavac radi prikupljanja ključnih podataka o stanju šumskih ekosistema. Budući da su tagovana stabla prethodno identifikovana kao potencijalni indikatori promjena u šumskom ekosistemu (npr. fiziološko slabljenje, mehanička oštećenja, patološki procesi), njihov monitoring omogućava rano otkrivanje rizika i pravovremeno reagovanje. Elektronsko tagovanje (čipovanje) omogućava da se uz minimalan pristup stablu očitaju svi prethodni podaci i evidentiraju nove promjene, čime se obezbjeđuje visok nivo tačnosti i kontinuiteta u praćenju stanja velikog broja stabala na području dva odjeljenja u dužem vremenskom periodu.

Na opožarenim šumskim površinama potpuno oštećena šuma zauzima oko 0,8% ukupne opožarene površine. Požari su doprinijeli degradaciji staništa, erozionim procesima i povećanom riziku od sekundarnih štetnih organizama. Degradirana područja se uglavnom spontano obnavljaju, ali je neophodno na određenim opožarenim lokacijama kao što su Hridsko jezero i Horolac izvršiti saniranje ili obezbjeđenje uslova za prirodnu revitalizaciju. Mjere gajenja i sanacije na opožarenim i degradiranim površinama od posebnog su značaja za obnavljanje šumskog pokrivača, sprječavanje erozije i pojave alohtonih ili invazivnih biljnih vrsta, parazitskih gljiva i štetnih insekata kao i vraćanje ekoloških funkcija šuma.

Abiotički negativni faktori, uključujući ekstremne temperature, deficit ili višak vlage, snjegolome, vjetrolome i grad, doprinose fiziološkom slabljenju stabala i stvaraju predispoziciju za prenamnožavanje sekundarnih biotičkih činilaca. Posebno su ugrožene smrčeve šume, koje pokazuju smanjen adaptivni kapacitet na nove klimatske uslove, kao i visok rizik od sukcesivnog propadanja. Negativni abiotičko-biotički ciklusi djeluju sukcesivno, gdje jedno oštećenje uslovljava količinu štete uslijed pojave drugog, dodatno ubrzavajući degradacione procese.

Sanitarne i sanitarno-uzgojne mjere predstavljaju ključni mehanizam za suzbijanje daljeg širenja štetnih organizama, adaptaciju na abiotičke uticaje i prilagođavanje na klimatske promjene. Njihovo sprovođenje mora biti sukcesivno i planski organizovano, sa prioritetom na najugroženijim lokalitetima. Važno je napomenuti da se sanitarne sječe ne mogu unaprijed planirati, jer zavise od pojave negativnih faktora i sprovode se po potrebi.

Uspostavljanje sistema zaštite šuma od požara ostaje jedan od najvažnijih prioriteta, imajući u vidu povećanu učestalost požara izazvanih antropogenim aktivnostima u proljećnom periodu i visok rizik tokom ljetnjih mjeseci. Unaprjeđenje prevencije i pripreme su osnova za adekvatnu zaštitu šuma od požara. Uspostavljanje jasnih pravila, obavještanje, upoznavanje i edukacija su aktivnosti i obaveza svih zaposlenih u nacionalnim parkovima. Obezbeđivanje potrebne opreme, edukacija specijalizovanih jedinica – preduzetne jedinice, za gašenje požara je osnova za pravovremeno djelovanje u slučaju pojave požara na području Parka.

Upravljanje šumama u privatnoj svojini u obuhvatu NP Prokletije sprovodi se kroz godišnji Plan gazdovanja. Ovaj dokument predstavlja ključni instrument za kontrolu i usmjeravanje korišćenja šuma na zakonit i održiv način. Za posjede veće od 5 ha obavezna je izrada pojedinačnog plana gazdovanja, dok se za manje površine odobrava do 50 m³ bruto drvne mase po zahtjevu, s mogućnošću povećanja u slučaju povećanog obima sanitarnih stabala, uz saglasnost šumarskog inspektora. Takođe, odobravanje količine drvne zapremine za korišćenje šuma u privatnoj svojini zavisi i od trenutnog stanja šuma i u skladu sa zakonskim normama.

Šumska staništa, dominantno četinarska sa razvijenim podrastom borovnice, odlikuju se bogatim biodiverzitetom i prisustvom više zaštićenih vrsta **ptica**. Najznačajnije vrste u ovim staništima uključuju troprstog djetlića (*Picoides tridactylus*) i tetrijeba gluhana (*Tetrao*

urogallus). Prisustvo ovih vrsta svjedoči o visokom stepenu očuvanosti šumskih ekosistema Parka, posebno u područjima kao što su dolina Ropojane i Hrida.

Zbog nedostatka sistematskih istraživanja, brojnost, prostorna rasprostranjenost i populacioni trendovi ovih vrsta na području Parka nijesu poznati, a postojeći podaci nijesu dovoljni za pouzdanu procjenu njihovog statusa u skladu sa zahtjevima Direktive o pticama. Zato je u narednom planskom periodu (2026–2030) neophodno sprovesti obimna i metodološki ujednačena istraživanja i monitoring vrsta sa Aneksa I ove Direktive, kako bi se utvrdila njihova brojnost i prostorna distribucija, identifikovala ključna staništa i zone gniježđenja, definisali populacioni trendovi i faktori ugroženosti, te razvile adekvatne mjere zaštite i upravljanja.

Planirano je i sprovođenje monitoringa dupljašica, sa posebnim fokusom na tropstog djetlića kao pouzdanog indikatora očuvanosti zdravih šuma. Takođe, monitoring Natura 2000 vrsta biće usmjeren na tetrijeba gluhana, vrstu od izuzetnog značaja za očuvanje visokoplaninskih šumskih ekosistema. Dodatne aktivnosti tokom perioda monitoringa podrazumijevaće mapiranje staništa, kao i, po potrebi, primjenu konzervacionih mjera radi očuvanja i unapređenja staništa ugroženih vrsta.

U toku proteklog planskog perioda sprovedena su istraživanja **sljepih miševa**, sa posebnim fokusom na popis vrsta i njihovu prostornu distribuciju. Rezultati istraživanja pokazali su da su šumski ekosistemi od ključnog značaja za ove vrste, jer im obezbjeđuju skloništa, ishranu i optimalne uslove za razmnožavanje. U skladu s tim, u narednom periodu planirana su detaljnija istraživanja šumskih vrsta sljepih miševa, s ciljem boljeg razumijevanja njihove ekologije i unapređenja mjera zaštite.

Na teritoriji Parka sprovodi se projekat Forest Connect, čiji je cilj unapređenje praćenja i očuvanja biodiverziteta kroz primjenu savremenih tehnologija. Projekat je usmjeren na jačanje povezanosti između šumskih ekosistema i lokalnih zajednica, kao i na unapređenje znanja o prisustvu i ponašanju divljih vrsta u prirodnom okruženju. U okviru projekta postavljene su tri hranilice sa tri kamera-zamke, koje u realnom vremenu dostavljaju podatke o aktivnostima divljih životinja. U narednom planskom periodu planiran je nastavak aktivnosti na realizaciji projekta, a jedan od ključnih koraka biće hvatanje i obilježavanje jedinke mrkog medvjeda GPS ogrlicom. Na ovaj način omogućiće se precizno praćenje kretanja i ponašanja ove vrste, što će doprinijeti njenoj boljoj zaštiti i očuvanju.

3.1.2. PODTEMA: Visokoplaninski ekosistemi

Specifični cilj 1.3.: Utvrđeno stanje i uspostavljen monitoring stanišnih tipova, flore i faune visokoplaninskih ekosistema.

Specifični cilj 1.4.: Visokoplaninski ekosistemi su očuvani.

Visokoplaninsku vegetaciju planina prokletijskog sektora unutar Nacionalnog parka, dominantno karakterišu ekosistemi planinskih livada, rudina i planinskih vriština na silikatima i na krečnjacima, kao i ekosistemi pukotina stijena i sipara. Evidentan je prirodni proces zarastanja travnjaka vegetacijom kleke i borovnice (vrištine). Na ovaj proces utiču ne samo klimatske promjene, već i napuštanje katunskih područja i prestanak tradicionalnog pašarenja i košenja livada. Oživljavanje katuna, uz obogaćen stočni fond je bitan preduslov za očuvanje i revitalizaciju pašnjaka i travnjaka. U narednom periodu uradiće se mape distribucije oba stanišna tipa i predložiti mjere njihovog očuvanja.

Visokoplaninsku vegetaciju odlikuje visok specijski diverzitet i bogatstvo rijetkih, endemskih i nacionalno i/ili međunarodno zaštićenih taksona. Kontinuirano se radi na njihovoj inventarizaciji i utvrđivanju stanja populacija odabranih značajnih taksona.

U prethodnom planskom periodu, izvršena je inventarizacija značajnih biljnih taksona duž staze Dolinom Ropojane do Ropojanskog jezera i na transektu duž masiva Hrid (Veliki Hrid – Hridsko jezero - Mala Bogićevica) i preko masiva Bogićevice (katun Bogićevica - Čafa Bogićevica – Bela česma – Čafa belega – tresetna staništa preko Bogićevice i Male Bogićevice do karaule), na različitim stanišnim tipovima.

Inventarisano je 95 biljnih taksona, od kojih 51 takson ima jedan ili više nivoa nacionalne i/ili međunarodne zaštite.

Zabilježeno je prisustvo 15 endema Balkanskog poluostrva i 4 subendema, 16 vrsta koje kao rijetke i/ili ugrožene imaju nacionalni status zaštite, dok se 42 taksona nalazi na međunarodnim listama, ali nisu kategorisane kao ugrožene vrste. Osim molike (*Pinus peuce*), koja na EU IUCN listi ima NT konzervacijski status (Near Threatened – blizu ugroženosti), preostalih 41 vrsta imaju LC konzervacijski nivo (Least Concern – najmanja briga). Na CITES listi je 8 vrsta orhideja (*Dactylorhiza cordigera* subsp. *bosniaca*, *Gymnadenia frivaldii*, *Gymnadenia conopsea*, *Gymnadenia nigra*, *Epipactis helleborine*, *Epipactis atrorubens*, *Dactylorhiza saccifera* i *Epipogium aphyllum*) i *Euphorbia myrsinites*.

Svi podaci unose se u Excel bazu florističkih podataka za NP Prokletije, koja objedinjuje do sada prikupljena literaturna (naučna) i terenska saznanja flore, vezano za njihovu ekologiju, distribuciju i konzervacijski status.

Vegetacija pašnjačkih livada i planinskih vriština se karakteriše izuzetnim bogatstvom ljekovitih biljaka i šumskih plodova (kleka, borovnica). Ubranje ljekovitog bilja, šumskih plodova i gljiva u komercijalne svrhe prisutno je na području Parka, ali ne postoje pouzdani podaci o intenzitetu sakupljanja, količinama i prostornoj rasprostranjenosti ovih aktivnosti. Nedostatak informacija onemogućava adekvatnu procjenu dugoročnog uticaja na populacije vrsta i staništa.

Staništa pod potencijalnim pritiskom ilegalnog ubiranja divlje flore u komercijalne svrhe biće predmet stalnog nadzora Službe fizičke zaštite u narednom periodu. Svi podaci o zatečenom stanju biće prikupljeni putem specijalizovane aplikacije i redovno dostavljani stručnoj službi JPNPCG radi daljih analiza. U cilju očuvanja i racionalnog korišćenja ovih resursa, potrebno je sprovesti strožu kontrolu i edukaciju lokalnog stanovništva.

Fauna **beskičmenjaka** na području Parka je nedovoljno istražena. Do sada nijesu sprovedena sistematska naučna istraživanja, već su dostupne samo pojedinačne publikacije koje se odnose na pojedine vrste, rodove ili familije. Postojeći literaturni podaci potvrđuju prisustvo određenih vrsta, ali nedostaju podaci o njihovoj prostornoj i vremenskoj distribuciji, što značajno ograničava mogućnost cjelovitog sagledavanja stanja ove faune.

Zarastanje pašnjaka i livada, uzrokovano napuštanjem tradicionalnog katunskog stočarstva, negativno utiče na populacije dnevnih leptira i drugih insekata koji su vezani za otvorene travnate ekosisteme. Dodatno, kaptiranje i gubitak potoka, nestanak tresetnih staništa, sukcesija vegetacije, imaju nepovoljan uticaj na populacije puževa, vilinih konjica, dvokrilaca, vodenih stjenica i tvrdokrilaca.

Fauna dnevnih leptira (*Rhopalocera*) posebno je prepoznata kao indikatorska grupa i od izuzetnog značaja za dalja istraživanja, budući da su ovi organizmi vrlo osjetljivi na promjene ekoloških faktora, naročito onih uzrokovanih antropogenim djelovanjem i klimatskim promjenama. Dosadašnja istraživanja zasnivala su se na literaturnim podacima dopunjenim terenskim nalazima, a posebna pažnja posvećena je vrstama zaštićenim zakonom i vrstama

od značaja za mrežu Natura 2000. Na području Parka do sada je registrovano 93 vrste dnevnih leptira. Međutim, dobijena lista ne može se smatrati konačnom, te je neophodno nastaviti sa sistematskim istraživanjima i monitoringom u narednom planskom periodu.

Terenska istraživanja **faune vodozemaca** sprovedena od strane JPNPCG tokom perioda 2023.-2025. godine potvrdila su prisustvo više vrsta vodozemaca, na području Ropojanskog i Hridskog jezera, Bogićevica i Hridskog krša. Stanje određenih visokoplaninskih vodenih staništa pokazuje znakove degradacije uslijed smanjenih padavina i nepovoljnog hidrološkog režima, što je negativno uticalo na reproduktivni uspjeh vodozemaca koji zavise od trajnih ili sezonskih vodenih tijela. Za potpunu procjenu stanja faune vodozemaca neophodno je obuhvatiti i druge dijelove Parka koji do sada nijesu bili predmet istraživanja.

Nedostatak sveobuhvatnih sistematskih istraživanja i monitoringa ograničava preciznu procjenu stanja i distribucije **faune gmizavaca**. Dosadašnja istraživanja sprovedena na pojedinim lokalitetima, potvrđuju prisustvo više vrsta gmizavaca, ali kontinuirana sistematska istraživanja i monitoring ostaju ključni za očuvanje i adekvatno upravljanje herpetofaunom Parka. Zbog toga Plan upravljanja predviđa uspostavljanje kontinuiranog praćenja populacija gmizavaca, uključujući praćenje distribucije vrsta, evidentiranje stanja populacija, identifikaciju ključnih staništa, kao i praćenje potencijalnih prijetnji i pritisaka.

Nacionalni park Prokletije, zahvaljujući raznolikim i očuvanim visokoplaninskim ekosistemima, predstavlja najznačajnije stanište **dnevnih grabljivica** u kontinentalnom dijelu Crne Gore. Tokom trogodišnjeg monitoringa (2023–2025), registrovani su: suri orao (*Aquila chrysaetos*), sivi soko (*Falco peregrinus*), zmijar (*Circaetus gallicus*), osičar (*Pernis apivorus*), soko lastavičar (*Falco subbuteo*), bjelonokta vjetruška (*Falco naumanni*) i jastreb (*Accipiter gentilis*). Narednim planskim dokumentom predviđa se nastavak sveobuhvatnog i sistematskog istraživanja dnevnih grabljivica, zasnovanog na kontinuiranom monitoringu tokom proljećnog i ranoljetnjeg perioda, uz praćenje brojnosti populacija, prostorne raspodjele i uspješnosti gniježđenja najznačajnijih vrsta. Istovremeno će se procjenjivati uticaj sukcesije vegetacije, klimatskih promjena, kao i antropogenih pritisaka na kvalitet i dostupnost staništa.

Istraživanje **sitnih sisara** ima izuzetan značaj za razumijevanje biodiverziteta i funkcionisanja ekosistema ovog područja. Kao najbrojnija i najraznovrsnija grupa sisara, oni su ključni bioindikator ekološke stabilnosti zbog svoje brojnosti, osjetljivosti na promjene u staništu i uloge u trofičkim lancima. Iako je fauna Parka bogata, sitni sisari do sada nijesu bili predmet sistematskih i dugoročnih istraživanja. Postojeći podaci su fragmentisani i potiču uglavnom iz kratkotrajnih terenskih pregleda, na osnovu kojih se ne može izvršiti procjena stanja ove grupe organizama. Neophodno je istražiti sastav i ekologiju sitnih sisara kako bi se bolje razumjeli prirodni procesi i interakcije među vrstama.

Dosadašnja istraživanja krupnih **sisara** na području Nacionalnog parka Prokletije bila su uglavnom oportunističkog karaktera, zasnovana na bilježenju tragova aktivnosti, kao što su otisci, izmet, ostaci hrane i vizuelna opažanja. Nedostatak adekvatne opreme, prije svega kamera-zamki, ograničio je mogućnost sistematičnog praćenja prisustva i ponašanja vrsta. Kamera-zamke su nabavljene u kasnijoj fazi prethodnog planskog perioda, pa do sada nijesu bile korišćene u dovoljnoj mjeri da omoguće sveobuhvatne i pouzdane podatke. U narednom planskom periodu planirano je sprovođenje sistematičnih istraživanja primjenom kamera-zamki i vještačke inteligencije, čime će se dobiti pouzdani i kvalitetni podaci o prisustvu,

prostornoj distribuciji, gustini i prosječnoj brojnosti vrsta krupnih sisara na području Parka. Ovi rezultati predstavljaju važan korak ka boljem razumijevanju strukture i dinamike faune Parka, te ka definisanju mjera za njeno očuvanje.

3.1.3. PODTEMA: Vlažni i vodeni ekosistemi

Specifični cilj 1.5.: Utvrđeno stanje i uspostavljen monitoring stanišnih tipova, flore i faune vlažnih i vodenih ekosistema.

Specifični cilj 1.6.: Vlažni i vodeni ekosistemi su očuvani.

Tresetna staništa kao specifični prirodni ekosistemi koji su u ubrzanom procesu zarastanja, zahtijevaju prioritetnu pažnju u zaštiti. U prethodnom planskom periodu na području Parka sproveden je značajan broj istraživanja sa ciljem kartiranja i procjene stanja Natura tipova staništa od značaja za ekološku mrežu Natura 2000: *3180 - Povremena kraška jezera (turlozi) i *7250 - Zapadnobalkanske alpijske tresave (*Narthecion scardici*). Popisane su dijagnostičke i prateće vrste i uspostavljen monitoring stanja populacija.

Turlozi su u ranijim verzijama Priručnika za identifikaciju tipova staništa od značaja za EU iz 2021. godine bili drugačije interpretirani, što je dovelo do toga da je Ropojansko jezero bilo neispravno klasifikovano kao turlog. Međutim, na osnovu novijih podataka iz ažuriranog Priručnika, kao i terenskih istraživanja, ustanovljeno je da Ropojansko jezero ne ispunjava kriterijume za ovu klasifikaciju.

Na osnovu sprovedenih terenskih istraživanja na području Ropojanskog jezera, kartirani su stanišni tipovi (6520 – Planinske livade košanice, 6450 – Sjeverne borealne aluvijalne livade, 6210 – Poluprirodni suvi karbonatni travnjaci i pašnjaci sa facesijama žbunjaka (*Festuco-Brometalia*) i 8140 - Istočnomediteranski sipari). Nisu zabilježeni pritisci koji bi mogli negativno uticati na očuvanost ili funkcionalnost ovih staništa, niti su identifikovani faktori degradacije koji bi u ovom trenutku zahtijevali mjere zaštite. Dolinski dio, koji uključuje prostor gdje se veći dio godine voda zadržava, karakteriše uniforman/nizak stepen biodiverziteta. Ovo stanje je rezultat prirodnog hidrološkog režima, u kojem se smjenjuju faze dugotrajnog zadržavanja vode i brzog isušivanja, uz prisustvo visokih temperatura, što dodatno ograničava razvoj raznovrsnije vegetacije. Takva periodičnost je karakteristična za ovaj teren i ne predstavlja indikator degradacije, već prirodnu dinamiku staništa.

Stanišni tip *7250 Zapadnobalkanske alpijske tresave (*Narthecion scardicii*), kartiran je na širem području Bogićevce i Male Bogićevce. Ova staništa karakteriše prisustvo endemskih i rijetkih biljnih vrsta: *Narthecium scardicum*, *Pinus peuce*, *Pinguicula balcanica*, *Wilmetia stipitata* subsp. *albanica*, *Dactylorhiza ciordigera* subsp. *bosniaca*, *Gymnadenia frivaldii*, *Bruckenthalia spiculifolia* i *Gentiana punctata*. Odlikuje se odličnom reprezentativnošću, rijetke vrste formiraju brojne i dobro razvijene populacije sa značajnim stepenom pokrovnosti, što dodatno potvrđuje očuvanost i reprezentativnost ovih tresetnih staništa. U ovom planskom periodu nastaviće se detaljnije istraživanje područja, jer postoji velika vjerovatnoća da se na cijelom ovom prostoru oko manjih izvorišta (fluvijalnih kanala) nalazi ovaj tip staništa. Iako su tresave podložne uticaju klimatskih promjena, trenutni podaci ukazuju da se tresetno stanište sa nartecijumom još uvijek uspješno održava, što je ohrabrujuće za očuvanje ovog staništa u daljoj budućnosti. Nisu uočeni antropogeni pritisci, sem na dijelu staništa u neposrednoj blizini granice sa Albanijom (lokalitet Bjelaj, kod stare karaule), gdje je još uvijek intenzivan prolaz ljudi s obje strane granice, te se nerijetko dešava da se zaobilazi postojeći put i prelazi preko ovog značajnog staništa, direktno ga ugrožavajući. Neophodno je uspostaviti bolju fizičku kontrolu ovog prostora.

Istraživanja tresetnih staništa proširice se na područje Babinog polja, sa akcentom na stanišni tip 7160 Izvorišta i izvorišne tresave bogate mineralima, u cilju utvrđivanja stanja, očuvanja specifičnih ekoloških karakteristika i identifikacije potencijalnih prijetnji koje mogu ugroziti njihovu stabilnost i funkcionalnost.

Uradiće se mapiranje svih tresetnih staništa i inventarizacija nacionalno i/ili međunarodno zaštićenih biljnih taksona na području istraživanja.

Istraživanja **vodozemaca** na području Parka do sada nijesu bila opsežna, ali su potvrdila da planinski mrmoljak (*Ichthyosaura alpestris*) predstavlja važan bioindikator očuvanih visokoplaninskih staništa. Monitoring sproveden 2023. i 2025. godine ukazao je na stabilne i dobro razvijene populacije ove vrste na Hridskom jezeru i u tresetnim područjima Bjelaja iznad Hridskog krša, koja funkcionišu kao ključni reproduktivni centri vodozemaca u Parku.

Zabilježena je i jasna pomjeranja u fenologiji – migracije planinskog mrmoljka započinju ranije nego u ranijim istraživanjima, uglavnom već tokom aprila i maja, neposredno nakon povlačenja sniježnog pokrivača. Ova pojava je u značajnoj mjeri povezana sa smanjenjem trajanja sniježnog perioda i bržeg porasta temperatura u proljećnim mjesecima.

Uprkos relativno povoljnom stanju populacija, evidentni su pritisci na tresetna i vlažna staništa zbog korišćenja ATV vozila, što dovodi do fizičke degradacije terena i može direktno ugroziti reproduktivne mikrohabitate vrste.

S obzirom na ekološki značaj lokaliteta Bjelaja i Hridskog jezera, u narednom planskom periodu neophodno je nastaviti sistematski monitoring distribucije i brojnosti planinskog mrmoljka, uz proširenje istraživanja na druga vodena i vlažna staništa Parka. Paralelno je potrebno sprovoditi mjere zaštite, uključujući ograničavanje aktivnosti koje narušavaju tresetna područja, kako bi se obezbijedio dugoročni opstanak populacija i očuvala funkcionalna cjelovitost njihovih staništa.

Tresetno stanište sa vrstom *Narthecium scardicum* na lokalitetu Bjelaj (karaula) predstavlja rijedak i ekološki izuzetno vrijedan stanišni tip koji se odlikuje visokim učešćem endemskih biljnih vrsta, a predstavlja i ključni reproduktivni centar za vodozemce. Zbog njegove osjetljivosti i ranjivosti na fizičke i antropogene pritiske, nužno je uspostaviti pojačan nadzor i obezbijediti adekvatno obilježavanje prostora putem informativnih i upozoravajućih tabli, kako bi se smanjio rizik od degradacije i obezbijedila dugoročna zaštita staništa.

Na području Parka postoje kaptirana vodoizvorišta koja napajaju mini hidroelektrane, a takvi zahvati mogu uticati na hidrološki režim i stabilnost vlažnih i akvatičnih staništa. Zbog osjetljivosti ovih ekosistema, čak i manje promjene u proticaju ili dostupnosti vode mogu uticati na vrste koje zavise od stalnih uslova vlažnosti. Stoga je neophodno sprovoditi kontinuirani monitoring vodoizvorišta kako bi se blagovremeno uočile eventualne promjene hidrološkog režima.

3.1.4. PODTEMA: Klimatske promjene

Specifični cilj 1.7.: Postojeći i budući uticaj klimatskih promjena na vrijednosti područja je procijenjen te su, prema potrebi, poduzete mjere ublažavanja i prilagođavanja.

Globalne klimatske promjene predstavljaju jedan od najznačajnijih negativnih faktora koji utiču na funkcionalnost, stabilnost i dugoročnu održivost šumskih ekosistema na području Parka, a utiču i na visokoplaninske te vlažne i vodene ekosisteme. Prostor Prokletija karakterišu

specifični planinski klimatski uslovi, velike nadmorske amplitude i izražena ekosistemska heterogenost, zbog čega su ove šume posebno osjetljive na promjene u temperaturi i u vodnim režimima.

U proteklom periodu evidentno je povećanje prosječnih temperatura, duži i izraženiji periodi suše, kao i učestaliji ekstremni klimatski događaji poput intenzivnih kiša, kratkotrajnih oluja i naglih temperaturnih oscilacija. Ove promjene imaju direktne i indirektne posljedice na vitalnost šuma, fiziološko slabljenje stabala uslijed nedostatka vode i dovode do povećane osjetljivosti četinarskih sastojina (posebno smrče i jele) na bolesti i zaraze, povećanja rizika od šumskih požara, edafske poremećaje i drugo. Klimatski stres je posebno izražen u zonama sa plitkim, kamenitim i termički opterećenim zemljištima, kao i u staništima koja su izložena jakim vjetrovima i insolaciji.

Klimatske promjene utiču na strukturu i dinamiku prirodnog podmlatka. Promjene u mikroklimatskim uslovima unutar šuma dovode do različitih poremećaja ekosistema, uključujući pojavu vrsta pionirskog karaktera, promjene u gustini ponika i podmlatka, te poremećaje u sukcesivnim procesima i pojavu alohtonih vrsta.

Klimatske promjene se prepoznaju kao jedan od ključnih faktora rizika za šumske ekosisteme NP Prokletije, što zahtijeva integrisan pristup u evaluaciji i upravljanju. Zbog toga je neophodno uspostaviti kontinuirani monitoring zdravstvenog stanja šuma. Pratiće se trendovi u prirodnoj obnovi šumskih sastojina, pravovremenim sprovođenjem sanitarnih i preventivnih mjera, uključujući uklanjanje žarišta potkornjaka, prevencijom i pripremom za požare, procjenom dugoročnih uticaja klimatskih promjena na strukturu i funkciju šumskih zajednica i drugim aktivnostima neophodnim za prilagođavanje i adaptaciju na klimatske promjene.

Uticaj klimatskih promjena je vidljiv kao dodatni faktor zarastanja travnjaka, a također i kroz evidentirane ranije migracije planinskog mrmoljka. S obzirom da su dnevni leptiri vrlo osjetljivi na klimatske promjene, njihov monitoring će biti dobar indikator i za praćenje utjecaja klimatskih promjena. Također će se pratiti uticaj klimatskih promjena na dnevne ptice grabljivice.

Sve navedeno je u najvećoj mjeri ugrađeno u aktivnosti plana upravljanja drugih podtema, dok se u ovoj podtemi planiraju eventualne dodatne aktivnosti, zavisno o rezultatima istraživanja i monitoringa.

3.1. Očuvanje kulturno - istorijskih vrijednosti

Dugoročni cilj: Kulturno-istorijske i etnografske vrijednosti i potencijali su očuvani, unaprijeđeni, valorizovani i prezentovani.

Specifični cilj 2.1. Kulturna baština je inventarisana, evaluirana, očuvana i prezentovana

Prostor Nacionalnog parka Prokletije odlikuje se preplitanjem prirodnog i kulturno-istorijskog nasljeđa, što oblikuje jedinstveni pejzažni identitet ovog područja. Tradicionalna arhitektura, naročito u katunima, i dalje je prisutna, ali je proces napuštanja ovih sezonskih naselja izrazito naglašen, dok savremeni „eko-katuni“ sve više preuzimaju funkciju turističkog smještaja. U urbanim cjelinama Plava i Gusinja zabilježena je djelimična očuvanost autohtonog graditeljskog nasljeđa, uz primjetan trend izgradnje novih objekata koji mijenjaju vizuelne karakteristike ambijenta. Iako rijetki, primjeri rekonstrukcije tradicionalnih kula u skladu s

konzervatorskim uslovima ukazuju na postojeći potencijal za kvalitetno očuvanje vrijednog graditeljskog fonda.

U prethodnom periodu JPNPCG je, u saradnji s nadležnim institucijama, nastavilo aktivnosti na evidentiranju i dokumentovanju nematerijalne kulturne baštine, uključujući tradicionalne zanate, izradu reprezentativnih odjevnih predmeta, tkanje čilima i očuvanje muzičkih praksi. Dokumentovane su i vještine narodne medicine, običaji i elementi prehranbenog nasljeđa, što predstavlja značajan doprinos valorizaciji identiteta lokalne zajednice. Primjetni su pozitivni efekti angažmana kulturno-umjetničkih društava i udruženja građana, koja kroz manifestacije i edukativne sadržaje doprinose očuvanju tradicije i jačanju lokalnog identiteta. Primjer takve prakse je manifestacija na Bajrovića katunu, usmjerena na prezentaciju katunskog nasljeđa i autohtonih proizvoda.

Istovremeno, Park se suočava s izraženom depopulacijom, naročito migracijama ka inostranstvu, što dovodi do slabljenja kontinuiteta tradicionalnih djelatnosti i praksi. Napuštanje stočarstva i košenja planinskih livada utiče na degradaciju tradicionalnog pejzaža i gubitak određenih tipova staništa koja zavise od ekstenzivnog korišćenja prostora. Ove promjene imaju neposredne posljedice i na biodiverzitet, jer se smanjuje površina otvorenih i poluotvorenih staništa karakterističnih za stočarski krajolik.

Iako su izazovi značajni, kulturno nasljeđe NP Prokletije i dalje je snažno ukorijenjeno u lokalnoj zajednici i predstavlja važnu osnovu za budući razvoj. Postojeći materijalni i nematerijalni resursi, uključujući tradicionalne vještine, arhitekturu, gastronomiju i običaje, nude značajan potencijal za razvoj održivih kulturno-turističkih proizvoda koji mogu doprinijeti očuvanju pejzaža i podsticanju revitalizacije tradicionalnih praksi. Aktivnosti JPNPCG u narednom planskom periodu će uključivati dalje istraživanje kulturnih vrijednosti, promociju lokalnih praksi i razvoj programa koji povezuju kulturnu i prirodnu baštinu, uz intenziviranje saradnje sa institucijama kulture. Takav pristup omogućava očuvanje autentičnosti područja, jačanje lokalnog identiteta i integrisanje kulturnog nasljeđa u savremene modele upravljanja i održivog korišćenja prostora.

3.2. Upravljanje posjećivanjem, edukacija, interpretacija i promocija

Dugoročni cilj: Raznvrсни programi edukacije i interpretacije prožeti sa prilagođenom infrastrukturom, unaprijeđenom turističkom ponudom i jasno uspostavljenim pravilima ponašanja usmjeravaju posjetioce na očuvanje prirode, omogućavajući siguran boravak i prezentaciju vrijednosti Parka.

3.3.1 Edukacija i interpretacija

Specifični cilj 3.1. Sistem edukacije i interpretacije prirodnih i kulturnih vrijednosti NP Prokletije razvijen i unaprijeđen do 2030. godine.

Edukativni i interpretativni programi sprovode se u saradnji sa školama, nevladinim organizacijama i lokalnim zajednicama kroz radionice, predavanja, terenske nastave, akcije pošumljavanja i obilježavanje važnih ekoloških datuma. Poseban značaj ima saradnja sa ustanovama koje uključuju djecu sa posebnim potrebama i najmlađe uzraste.

Ipak, realizacija aktivnosti je često ograničena logističkim izazovima, prvenstveno u pogledu organizacije prevoza. Edukacija se najvećim dijelom odvija na terenu, dok Centar za

posjetioce u Gusinju, iako funkcionalan, ima ograničene prostorne i infrastrukturne kapacitete, što utiče na kvalitet i obim edukativnih sadržaja.

Na području Parka nedostaju jasno strukturisane i opremljene edukativne i interpretativne staze. Trenutno su dostupne dvije tematske staze: „Magna Mater“ i „Od Glečera do Grebaje“, razvijene kroz međunarodne projekte, dok je „Kulturna ruta“ u urbanom području Plava i Gusinja značajan primjer kulturno-edukativne infrastrukture.

Planirano je dalje razvijanje sadržaja, uključujući multimedijalne materijale, štampane edukativne vodiče za škole, digitalne sadržaje, unapređenje postojećih staza savremenim interpretativnim tačkama i programima obilaska parka. Edukativni kutak na zvaničnoj internet stranici Parka je u fazi razvoja, sa ciljem povećanja pristupačnosti i raznolikosti obrazovnih sadržaja. Od 2025. godine započet je rad na osmišljavanju i implementiranju programa „Mladi ambasadori Nacionalnog parka“ i Junior Ranger programa, usmjerenog ka aktivnom uključivanju mladih u promociju zaštite prirode i održivog razvoja.

U narednom periodu planira se uspostavljanje programa stručnog usavršavanja koji će obuhvatiti teme kao što su upravljanje posjetama, interpretacija prirodnih i kulturnih vrijednosti i primjena standarda u edukaciji u zaštićenim područjima.

3.3.2 Posjetilačka infrastruktura

Specifični cilj 3.2 Poboljšana posjetiteljska infrastruktura i raznovrsna turistička ponuda omogućavaju posjetiocima svih uzrasta i interesovanja kvalitetno uživanje i doživljaj Parka.

Turistička infrastruktura razvijena je djelimično i neravnomjerno na prostoru Parka. Najveći broj posjeta bilježi se u dolini Grebaje. Povećanje broja posjetilaca u posljednjim godinama ukazuje na potrebu za jačanjem infrastrukture koja bi istovremeno obezbijedila bolju organizaciju prostora, podizanje kvaliteta posjetilačkog iskustva i očuvanje prirodnih vrijednosti.

Jedan od ključnih elemenata atraktivnosti Parka čine vidikovci, koji se nalaze na više lokacija od izuzetnog pejzažnog značaja: Tromeda, Memina planina, Kofiljača, Karaula, Vezirova brada, Horolac, Bogićevica i Bor Radončića. Ovi prostori su trenutno neuređeni i bez adekvatne infrastrukture. Nedostatak klupa, sigurnosnih barijera, edukativnih tabli i osnovnog mobilijara ograničava njihovu upotrebu, sigurnost i interpretativnu vrijednost.

U narednom periodu planirano je uređenje i opremanje najposjećenijih vidikovaca, na osnovu idejnog rješenja koje je izrađeno u prethodnom planskom periodu. Uređenje će obuhvatiti postavljanje sigurnosnih elemenata, klupa, informativno–edukativnih tabli i drugog mobilijara. Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore izradilo je idejno rješenje i glavni projekat za lokalitet Karaula – Gradine. Ovaj prostor planiran je da postane novi centar za posjetioce. Postojeći centar za posjetioce nalazi izvan granica Parka, što utiče na njegovu slabiju posjećenost i ograničenu funkcionalnost. Novi centar na Karauli omogućio bi kvalitetnije usmjeravanje posjetilaca, bolju interpretaciju prostora, razvoj edukativnih i promotivnih sadržaja i predstavljao bi početnu tačku za obilazak planinskih staza.¹

Pored toga, neophodno je planirati izgradnju i opremanje bivaka na ključnim lokacijama unutar Parka. Prokletije karakterišu duge, tehnički zahtjevne i fizički naporene planinarske staze, od kojih većina zahtijeva obnovu postojeće markacije, kako bi se osigurala bezbjednost posjetilaca. Njih nije moguće obići u okviru jednog dana, pa bi postavljanje bivaka značajno

¹ Aktivnost je predviđena kroz Tematsku oblast 5 s obzirom da zahtijeva veća ulaganja.

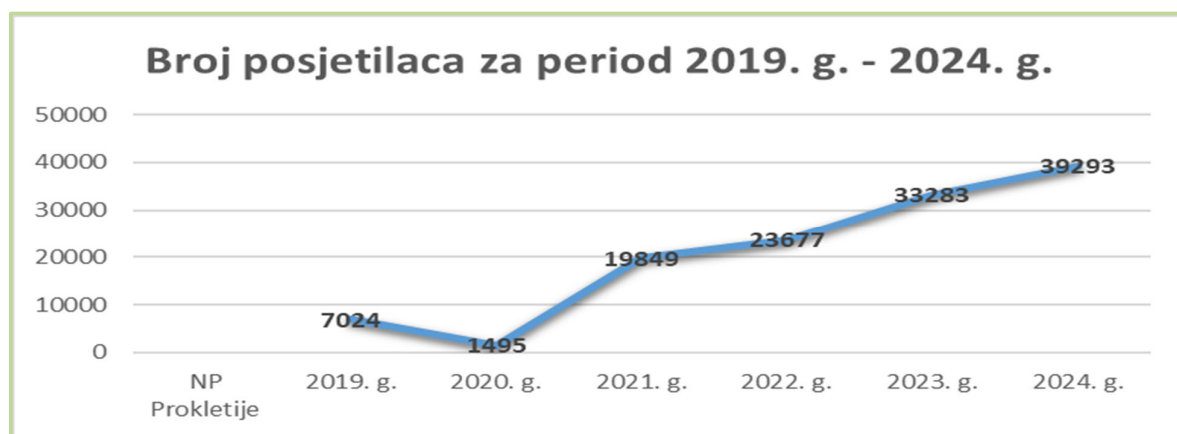
doprinijelo sigurnosti posjetilaca, omogućilo planiranje višednevnih tura, rasteretilo najopterećenije zone i unaprijedilo ukupni doživljaj boravka u Parku.

Na pristupnim putevima i ulazima u Park nedostaju najavne, glavne i ulazne table, što otežava orijentaciju i umanjuje vidljivost Parka. Njihovo postavljanje je važno za unapređenje vizuelnog identiteta i lakšu orijentaciju posjetilaca.

3.3.3 Upravljanje posjetiocima

Specifični cilj 3.3. Osiguran i razvijen sistem posjećivanja sa planom upravljanja posjetiocima uz afirmisana pravila ponašanja.

Nacionalni park Prokletije u narednom planskom periodu nastaviće da se razvija kao atraktivna i dostupna destinacija za posjetioce, uz strogo poštovanje načela očuvanja prirodnog i kulturnog nasljeđa. Analiza prethodnog petogodišnjeg perioda pokazuje stabilan trend rasta posjećenosti, posebno izražen nakon 2020. godine.

Grafikon 5: Broj posjetilaca u periodu 2019. -2024. godina

Najintenzivniji priliv posjetilaca bilježi se od maja do oktobra, s vrhuncem u avgustu. Tokom tog perioda dominantne su aktivnosti vezane za planinski ambijent i prirodne atrakcije Doline Grebaje, okolnih vrhova Prokletija i Hridskog jezera. Ovakav sezonski obrazac ukazuje na potrebu za preciznim planiranjem i regulisanjem opterećenja osjetljivih područja.

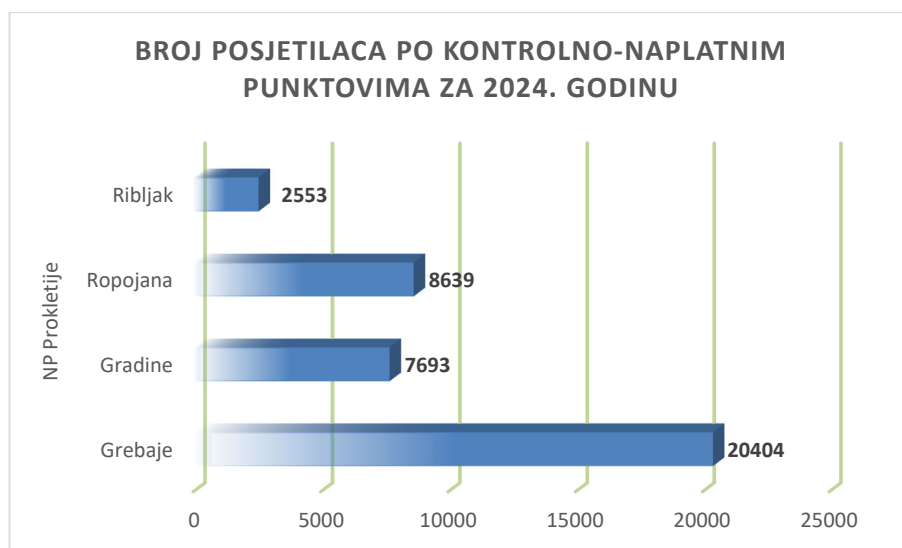
Grafikon 6: Broj posjetilaca tokom 2024.godine po mjesecima

Trenutni sistem upravljanja posjetiocima zasniva se na organizovanoj naplati ulaznica putem kontrolno-naplatnih punktova i nadzornika, uz usmjeravanje kretanja na obilježene staze i dozvoljene zone. Podaci se bilježe putem elektronskog sistema naplate, a dodatni uvid u potrebe i očekivanja posjetilaca dobija se kroz sezonske ankete u Centru za posjetioce.

Analiza posjetilaca pokazuje dominaciju jednodnevnih posjeta, najčešće u formi kraćih tura i izleta. Po pitanju strukture, uočen je i kontinuirani porast broja stranih gostiju, naročito iz zemalja Zapadne Evrope.

Aktivni kontrolno-naplatni punktovi trenutno funkcionišu na lokacijama: Gradine, Grebaje, Ropojana, Ribljak, Hridska krivina i Zarunice, s tim da su punktovi Hridska krivina i Zarunice aktivirani i osposobljeni u 2025. godini. Najveći broj posjeta ostvaruje se na punktu Grebaje, dok su ostale lokacije znatno manje opterećene. Ova prostorna neravnomjernost zahtijeva ciljane mjere za ravnotežu u korišćenju prostora Parka. Planira se rekonstrukcija punkta na Gradinama i Hridskoj krivini, a na mjestu Treskavac (Maljin most) postavljanje novog kontorno-naplatnog punkta, čime će se poboljšati nadzor, informisanje i sigurnost posjetilaca.

Kao predlog inovativnog rešenja planira se postavljanje minimalno jedne pametne kapije sa identifikacijom posjetilaca i vozila.²

Grafikon 7: Broj posjetilaca tokom 2024.godine po kontrolno-naplatnim punktovima

Kao jedan od ključnih izazova identifikovana je prekomjerna frekvencija posjeta pojedinim lokalitetima tokom visoke sezone.

U cilju uspostavljanja održivog modela, tokom 2026–2027. godine planirana je izrada Studije kapaciteta nosivosti, koja će omogućiti kvantifikaciju nosivosti ključnih lokaliteta i formulisati smjernice za regulaciju pristupa – uključujući eventualno uvođenje kvota, vremenskih ograničenja, sistema rezervacija i preusmjeravanje prema manje opterećenim zonama. Tokom planskog perioda, predložene mjere za unapređenje upravljanja posjetiocima obuhvataju:

² Aktivnost je predviđena kroz Tematsku oblast 5 s obzirom da zahtijeva veća ulaganja.

- Razvoj organizovanih tura i vođenih programa sa fokusom na edukaciju, zaštitu prirode i promociju lokalnog kulturnog nasljeđa³;
- Kreiranje novih turističkih proizvoda – poput tematskih staza (geološke, botaničke, istorijske), zona za kampovanje i kulturnih ruta⁴;
- Unapređenje postojeće i izgradnja nove infrastrukture⁵(nadstrešnice, klupe, pristup OSI, turistički mobilijar, ulazi u park, vidikovci, parking mjesta...);
- Aktivno uključivanje lokalne zajednice kroz podršku organizaciji lokalnih manifestacija, angažman vodiča i razvoj autentične ponude bazirane na kulturnoj i prirodnoj baštini⁶;
- Razvoj sadržaja van glavne sezone – kroz zimske ture, tematske radionice, festivale i druge oblike cjelogodišnjeg turizma, s ciljem smanjenja sezonskog pritiska i ravnomjernijeg ekonomskog benefita⁷.

3.3.4 Promocija i komunikacija

Specifični cilj 3.4. Javnost je informisana o najznačajnijim aktivnostima Nacionalnog parka Prokletije u cilju zaštite, očuvanja i promocije zaštićenog područja.

Promotivne i komunikacione aktivnosti realizuju se kroz više kanala i u saradnji sa različitim partnerima, čime se jača vidljivost Parka i podstiče svijest javnosti o njegovom značaju.

Tradicionalni mediji i dalje predstavljaju važan kanal promocije, kroz kontinuiranu saradnju sa elektronskim i štampanim medijima, gostovanja predstavnika Javnog preduzeća, te produkciju i emitovanje priloga i emisija. U narednom periodu, neophodno je unaprijediti ovu saradnju proaktivnim pristupom i iniciranjem tematskih sadržaja o prirodi, edukaciji i pravilima ponašanja, sa ciljem jačanja svijesti o potrebi očuvanja prirodne i kulturne baštine.

Digitalna komunikacija bilježi značajan napredak, broj pratilaca na društvenim mrežama konstantno raste, zahvaljujući redovnom postavljanju informacija, fotografija, video zapisa, ali i interaktivnih edukativnih sadržaja (kvizovi, pitalice, upitnici). Web sajt JPNPCG redovno objavljuje aktuelnosti, najave događaja i sadržaje edukativnog karaktera. Potrebno je dalje unaprijediti digitalne sadržaje Parka razvojem specijalizovanih sekcija na zvaničnom sajtu.

Promotivni događaji i manifestacije, organizovani samostalno ili u saradnji sa partnerima, predstavljaju važan alat za valorizaciju prirodnih, kulturnih i gastronomskih potencijala Parka i lokalnih zajednica.

Posebno su prepoznati događaji koji promovišu aktivni odmor, tradicionalne običaje i život na katunima. U narednom periodu, potrebno je dodatno razvijati saradnju sa lokalnim turističkim organizacijama, kroz zajedničke promotivne nastupe i osmišljavanje događaja namijenjenih ciljanim grupama, kao što su predstavnici diplomatskog kora, mediji i obrazovne ustanove.

³ Aktivnost 3.1.4. u Specifičnom cilju 3.1.

⁴ Aktivnosti 3.2.1. 3.2.2 i 3.2.6 u Specifičnom cilju 3.2.

⁵ Aktivnosti 3.2.1. i 3.2.4. u Specifičnom cilju 3.2.

⁶ Aktivnosti 4.2.1. i 4.2.4. u Specifičnom cilju 4.2.

⁷ Aktivnosti 3.1.3. i 3.1.4. u Specifičnom cilju 3.1. te 4.1.3. u Specifičnom cilju 4.1.

Učešće na sajmovima turizma u zemlji i inostranstvu, realizuje se u saradnji sa Nacionalnom turističkom organizacijom Crne Gore (NTOCG) i drugim relevantnim subjektima. Ova aktivnost doprinosi internacionalizaciji ponude Parka, a u narednom periodu bi trebalo raditi na jačanju prepoznatljivosti NP Prokletije, kroz savremen promotivni materijal i profesionalni vizuelni identitet. Potrebno je i u kontinuitetu unapređivati dizajn i sadržaje promotivnog materijala koji se koristi u cilju predstavljanja turističke ponude svih pet nacionalnih parkova Crne Gore, posebno u saradnji sa NTOCG na međunarodnim sajmovima, u Centru za posjetioce i na događajima i manifestacijama, te obezbijediti njegovu dostupnost u elektronskoj formi putem web sajta.

Iako dosadašnji pristup pokazuje rezultate, potrebno je sistematski unaprijediti promociju i komunikaciju, kroz jasne ciljeve, definisanje ciljnih grupa, jačanje vizuelne prepoznatljivosti i evaluaciju rezultata aktivnosti promocije i komunikacije.

Kroz sistemski pristup razvoju promocije i bolju koordinaciju sa svim subjektima koji učestvuju u njihovom upravljanju, te inovativne metode predstavljanja sadržaja posjetiocima i široj javnosti u narednom planskom periodu, poseban fokus treba usmjeriti na povećanje vidljivosti Nacionalnog parka u medijima kako bi se dodatno privukla pažnja ljubitelja zaštićene prirode.

3.4. Saradnja s lokalnom zajednicom

Dugoročni cilj: *Razvijena održiva i participativna lokalna zajednica koja, kroz efikasnu koordinaciju i transparentnu komunikaciju, aktivno doprinosi očuvanju prirode i kulturnog nasljeđa, odgovorno koristi prirodne resurse i podstiče lokalni razvoj.*

Specifični cilj 4.1: Unaprijeđena komunikacija i uključenost lokalne zajednice u procesima odlučivanja.

Specifični cilj 4.2: Lokalna zajednica ima jasne benefite od očuvane prirode i saradnje sa Nacionalnim parkom Prokletije.

Saradnja sa lokalnim zajednicama predstavlja izuzetno važan elemenat održivog upravljanja nacionalnim parkom. U odnosu između stanovništva i Parka treba voditi računa o ravnoteži koristi za obje strane i temeljem toga oblikovati okvir za razvojne i zaštitne aktivnosti. Područje Parka pruža značajne mogućnosti za lokalni ekonomski razvoj, posebno kroz održivi turizam, tradicionalnu poljoprivredu i valorizaciju kulturnog nasljeđa. Unatoč tome, područje se suočava sa ekonomskim zaostajanjem u odnosu na državni prosjek, negativnim migracionim trendovima, te smanjenjem broja stanovnika i radne snage.

Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore je 2015. godine uspostavilo Socio-ekonomske forume kao mehanizam uključivanja lokalnih zajednica u upravljanje nacionalnim parkovima. Iako zamišljeni kao platforme za dvosmjernu komunikaciju, njihova primjena nije zaživjela u punom kapacitetu. Neophodna je njihova reorganizacija i institucionalno jačanje kako bi se obezbijedila aktivnija participacija lokalnog stanovništva.

Tokom 2023. godine pokrenut je proces formiranja klastera korisnika prostora radi identifikacije relevantnih aktera u i oko Parka. Evidentirano je devet klastera sa ukupno 227 korisnika. Klasteri predstavljaju organizovane grupe i subjekte koji svojim djelovanjem doprinose razvoju turizma, očuvanju kulturne i prirodne baštine i unaprjeđenju životne sredine

i lokalnih zajednica. Formiranje lokalnih klastera stvorilo je nove pretpostavke za jačanje saradnje i povezivanje na svim nivoima.

Klaster	Broj korisnika
NVO i fondacije	133
Katuni	63
Ugostitelji	22
Uprava za šume	2
Planinarski klubovi	2
Turističke organizacije	2
Gorska služba spašavanja	1
Drvoprerađivači	1
Turističke organizacije	2
Ukupan broj korisnika	227

Nevladine organizacije i fondacije, kojih je najviše (133), imaju značajnu ulogu u sprovođenju projekata zaštite prirode, razvoju lokalnih zajednica i promociji održivog korišćenja resursa. Katuni (63) predstavljaju tradicionalne stambene i stočarske cjeline koje čuvaju lokalni identitet i običaje, ali istovremeno nude značajan potencijal za razvoj ruralnog turizma. Ugostitelji, kojih je evidentirano 22, obuhvataju vlasnike i upravljače smještaja, restorana, kampova i drugih turističkih objekata, a njihova djelatnost direktno zavisi od očuvanosti prostora i kvaliteta turističke ponude. U strukturi korisnika nalaze se i dva predstavnika Uprave za šume, državnog organa čiji rad ima direktan uticaj na zaštitu šumskih ekosistema u zoni Parka. Planinarski klubovi (2) doprinose razvoju aktivnog turizma kroz korišćenje i promociju planinarskih staza, dok turističke organizacije (2) i turističke agencije (1) organizuju posjete, ture i promociju Parka. Gorska služba spašavanja, zastupljena jednim korisnikom, ima važnu ulogu u bezbjednosti posjetilaca i reagovanju u hitnim situacijama na terenu.

Ova struktura ukazuje na potrebu za intenzivnijom, ciljano usmjerenom komunikacijom sa korisnicima prostora, čije znanje i iskustvo mogu značajno doprinijeti održivom upravljanju.

Radi unapređenja odnosa između upravljača i lokalnih zajednica, planirano je sprovođenje sveobuhvatne socio-ekonomske analize putem upitnika. Upitnik obuhvata demografske podatke, stavove prema zaštiti Parka, identifikaciju problema (nelegalna gradnja, otpad, sječa šuma), procjenu transparentnosti i kvaliteta saradnje sa upravljačem. Rezultati studije biće ključni za razumijevanje odnosa između Parka i lokalnih zajednica. Oni će poslužiti kao osnova za definisanje konkretnih mjera koje jačaju participativno upravljanje, transparentnost i povjerenje.

Komunikacija između NP Prokletije i lokalne zajednice je do sada bila parcijalna i povremena, što je na neki način ograničavalo informisanost građana i uključenost glavnih aktera. Uspostavljanje redovnih foruma, klastera i online kanala omogućava dvosmjernu komunikaciju i transparentno donošenje odluka od strane upravljača zaštićenog područja NP Prokletije. Praćenje kroz evidenciju foruma i ankete pokazuje da je uključivanje lokalne zajednice jedan od bitnijih procesa za podršku zaštite prirode i održivom razvoju turizma.

Do sada su određene ciljne grupe nedovoljno zastupljene, što ograničava socijalnu inkluziju i efikasnost zajedničkih inicijativa. Aktivnosti povećanja participacije doprinose uključivanju svih zainteresovanih strana, posebno mladih, žena, stanovništva iz udaljenijih sela i dijaspore, što

osigurava da Plan upravljanja odražava interese svih zainteresovanih strana i jača kapacitete lokalne zajednice za održive prakse.

Lokalna zajednica često nema pristup stručnoj edukaciji i razmjeni iskustava. Radionice omogućavaju promociju dobrih praksi, razmjenu znanja i pokretanje inicijativa koje podržavaju održivi razvoj i zaštitu prirode. Tržište tradicionalnih proizvoda lokalnih proizvođača je slabo razvijeno i nedovoljno povezano sa turizmom. Promocija i podsticaj prodaje jačaju lokalnu ekonomiju i smanjuju pritisak na prirodne resurse, jer se razvija održiva proizvodnja.

Takođe, potrebno je navesti da nedostatak sertifikacije smanjuje prepoznatljivost i konkurentnost lokalnih proizvoda. Sertifikat geografskog porijekla određenih proizvoda i usluga omogućava prepoznavanje brenda sa šireg područja NP Prokletije, obezbjeđuje kvalitet i stimuliše lokalnu proizvodnju, što doprinosi održivom razvoju i lokalnoj ekonomiji.

Mnogi katuni su u lošem stanju i predstavljaju rizik za kulturnu baštinu. Projekti koji se odnose na revitalizaciju garantuje očuvanje tradicije i pokreće turizam baziran na kulturnom nasljeđu, integrirajući lokalnu zajednicu u očuvanje prostora.

Turistički potencijal NP Prokletije je nedovoljno iskorišćen. Razvoj održivih aktivnosti poput pješačenja, planinarenja, ruralnog i gastronomskog turizma stvara ekonomske prilike za lokalne zajednice, a istovremeno čuva prirodne resurse.

Unapređenje putne infrastrukture i razvoj održivog turizma su među prioritetnim aktivnostima, usmjerenim na jačanje socio-ekonomskog položaja lokalnog stanovništva. Vezano za putnu infrastrukturu, planira se sanacija puteva prema katunima.⁸

Lokalne zajednice često nemaju pristup sredstvima za implementaciju održivih praksi. Inicijativa za finansiranje omogućava realizaciju projekata zaštite prirode i održivog razvoja, jačajući kapacitete lokalnih aktera.

3.5. Jačanje kapaciteta upravljača

Dugoročni cilj: Kadrovski i materijalni kapaciteti upravljača su ojačani.

Efikasno funkcionisanje preduzeća direktno zavisi od kvaliteta i kapaciteta zaposlenih, kao i od njihove stručne kompetencije, tehničke i stručne osposobljenosti. U tom kontekstu, kadrovski kapaciteti predstavljaju osnovu za realizaciju svih strateških ciljeva i realizaciju planiranih aktivnosti. S tim u vezi JPNPCG je preduzelo reviziju postojeće Sistematizacije radnih mjesta u smislu opisa poslova, stepena obrazovanja i broja potrebnih radnih mjesta.

U narednom petogodišnjem periodu, potrebno je da preduzeće preduzme niz mjera usmjerenih ka jačanju kadrovskih potencijala i to:

- Sistematsko kadrovsko planiranje koje uključuje analizu potreba po službama i definisanje profila stručnjaka neophodnih za savremeno upravljanje parkovima.
- Povećanje ulaganja u obuke i profesionalni razvoj, stručne kompetencije u stručnim službama.
- Uvođenje sistema za praćenje učinka zaposlenih, radi bolje evaluacije, motivacije i usmjeravanja ka rezultatima.

⁸ Aktivnost je predviđena kroz Tematsku oblast 5 s obzirom da zahtijeva veća ulaganja.

- Jačanje saradnje sa obrazovnim institucijama, kroz programe stručne prakse, zajedničkih istraživačkih projekata.

3.5.1. Pravni i planski okvir i interni akti

Specifični cilj 5.1: *Pravni i planski okvir i interni akti JPNPCG odgovaraju potrebama upravljanja te je unapređena institucionalna koordinacija.*

U dosadašnjem periodu prepoznato je više izazova koji utiču na efikasnost upravljanja i sprovođenja aktivnosti u okviru Nacionalnog parka Prokletije i JP za Nacionalne parkove Crne Gore. Prije svega, uočena je potreba za jasnijim definisanjem nadležnosti i formiranjem funkcionalnih međuinstitucionalnih radnih tijela koja bi obuhvatala relevantne aktere na državnom i lokalnom nivou, uključujući nadležna ministarstva, lokalne samouprave i Agenciju za zaštitu životne sredine. Nedostatak sistemске koordinacije do sada je otežavao rješavanje pitanja koja zahtijevaju zajednički pristup, pa će u narednom periodu prioritet biti uspostavljanje mehanizama redovne saradnje i razmjene informacija kroz zajedničke inicijative i radne sastanke.

Takođe, prepoznata je potreba za prilagođavanjem Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta stvarnim potrebama upravljanja. Postojeća sistematizacija ne obezbjeđuje optimalan raspored poslova i zadataka, što se odražava na efikasnost i obim realizacije poslova. U narednom periodu planirano je redefinisavanje radnih mjesta i funkcionalnih jedinica kako bi se osnažili stručni i operativni kapaciteti neophodni za sprovođenje zadataka iz nadležnosti JPNPCG/NP Prokletije.

U segmentu izrade i primjene unutrašnjih akata, iako su uvedene određene interne procedure koje su unaprijedile upravljanje, prepoznata je potreba za njihovim daljim usavršavanjem i ažuriranjem. U narednom periodu planirano je sistemsko sređivanje i dopuna postojećih akata, kako bi se osigurala veća dosljednost, transparentnost i praktična primjena u svakodnevnom radu.

U pogledu pravnog usklađivanja, iako su osnovni akti usklađeni sa važećim propisima, evidentno je da česte izmjene zakonodavnog okvira zahtijevaju kontinuirano praćenje i bržu reakciju u ažuriranju internih dokumenata. Stoga će se u narednom periodu uspostaviti redovan mehanizam za praćenje propisa i usklađivanje pravnih akata, što će doprinijeti dosljednom poštovanju zakona i efikasnosti rada.

Dosadašnje učešće JPNPCG u izradi državnih i lokalnih planskih i strateških dokumenata ogleda se kroz učešće u radnim grupama, kao i kroz dostavljanje mišljenja i komentara. Ova praksa će se nastaviti i ubuduće, kako bi interesi zaštite prirode bili uključeni u sve relevantne razvojne planove.

Zaključno, uočeni problemi i ograničenja ukazuju na potrebu nastavka sprovođenja svih navedenih aktivnosti, ali i intenziviranje radnih procesa u narednom periodu. Njihova realizacija je ključna za unapređenje institucionalne strukture, jačanje međusektorske saradnje, efikasnije upravljanje resursima i dosljednu primjenu zakonskih propisa, čime će se obezbijediti stabilniji i funkcionalniji sistem upravljanja Nacionalnim parkom Prokletije.

3.5.2. Kadrovski kapaciteti

Specifični cilj 5.2: *Unaprijeđen nivo znanja i vještina zaposlenih u JPNPCG/NP Prokletije kroz sistematsku izgradnju kapaciteta i stručno usavršavanje.*

Specifični cilj 5.3: *Povećana opremljenost JPNPCG/NP Prokletije.*

Ukupno stanje pokazuje da većina službi funkcioniše stabilno, ali postoje izraženi izazovi u pogledu tehničke opremljenosti, edukacije kadra i sezonskih opterećenja.

Služba fizičke zaštite pokazuje relativno visok nivo operativnosti. Međutim, tehnička opremljenost je ograničena, što uz potrebu za redovnim obukama predstavlja izazov u narednom periodu. Prilike se nalaze u modernizaciji opreme i edukaciji, dok prijetnje dolaze iz domena krivičnih i prekršajnih djela.

Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture ima jasno definisane zadatke, ali trpi zbog nedostatka vozila i opreme. Prilike za unapređenje uključuju dodatnu kadrovsku podršku i tehničko osnaživanje, dok prijetnje dolaze od nelegalnog odlaganja otpada.

Odjeljenje za administrativno-tehničke poslove funkcioniše stabilno, sa jasno definisanim zadacima i komunikacijom sa nadležnim organima. Digitalizacija i edukacije predstavljaju značajne prilike, dok kašnjenja u administraciji mogu negativno uticati na rad drugih službi.

Odjeljenje za naplatu raspolaže funkcionalnim sistemom, ali suočava se sa nedostatkom osoblja tokom sezone i visokim radnim pritiskom. Digitalizacija procesa i zapošljavanje sezonskog kadra nude rješenja, dok nepokrivenost svih ulaza naplatnim punktovima ostaje izazov.

Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj ima stručan kadar i osnovnu tehničku opremu, ali nedostatak osoblja, edukacija i digitalnih alata ograničava njen potencijal. Prilike se nalaze u proširenju kadra i modernizaciji opreme, dok rast turističkog pritiska i zahtjevi za monitoring predstavljaju izazove.

Služba za promociju, edukaciju i marketing raspolaže iskustvom i infrastrukturom, ali nedostatak kadra, znanja stranih jezika i digitalne opreme ograničava njen domet. Kursevi jezika i edukacije iz digitalnog marketinga nude značajne prilike, dok visoki sezonski zahtjevi i potreba za međunarodnom vidljivošću predstavljaju izazove. *Ocjena je umjerena.*

Služba za projekte i međunarodnu saradnju ima iskustvo u projektima, ali nedostatak edukacija, kao i nejasan status Javnog preduzeća u vezi kategorisanja u profitnu ili neprofitnu organizaciju, otežavaju pristup donatorima i fondovima. Jačanje kapaciteta i učešće u međunarodnim projektima su ključne prilike, dok prijetnje uključuju rizik propuštanja važnih projekata.

Služba za javne nabavke funkcioniše, ali dva upražnjena radna mjesta predstavljaju slabost. Popunjavanje kadra i uređenje punktova su prilike, dok kašnjenja i povećan obim nabavki mogu ugroziti efikasnost.

Služba za finansije ima dovoljno osoblja i jasnu organizaciju, ali zahtijeva kontinuirano stručno usavršavanje. Edukacije mogu povećati efikasnost i smanjiti opterećenje drugih službi, dok rizik od grešaka bez dodatnih obuka ostaje prisutan.

Služba za kontrolu i monitoring ima stabilan broj zaposlenih i ključnu ulogu u nadzoru, ali nedostatak video nadzora i IT kapaciteta ograničava njenu efikasnost. Prilike se nalaze u

tehničkom jačanju, dok prijetnje uključuju nedovoljnu pokrivenost terena i rast zahtjeva za izvještavanje.

Služba / Odjeljenje	Snage	Slabosti	Prilike	Prijetnje	Ocjena stanja
Služba fizičke zaštite	24/7 nadzor i kontrola terena. Sprječavanje nelegalnih radnji. Poznavanje zakonskog okvira (NP, zaštita prirode, lica i imovine).	Ograničena tehnička oprema (vozila, video nadzor, oružje). Potreba za redovnim obukama i doškolovanjem.	Nabavka vozila i tehničke opreme. Redovne edukacije i doškolovanje. Uvođenje modernih sredstava prinude i video nadzora.	Krivična i prekršajna djela	Dobro
Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture	Jasno definisani zadaci: čišćenje staza, odlaganje otpada, održavanje infrastrukture	Nedostatak terenskog vozila. Ograničena materijalno-tehnička oprema	Nabavka dodatnog vozila i opreme. Zapošljavanje dodatnog kadra.	Pritisak Pritisak zbog nelegalnog odlaganja od strane lokalnog stanovništva	Dobro
Odjeljenje za administrativno-tehničke poslove	Evidencija i dokumentacija. Održavanje vozila i tehničke opreme. Komunikacija sa nadležnim organima		Digitalizacija procesa. Edukacije za poboljšanje administrativnog i tehničkog rada	Kašnjenje administrativnih procesa može otežati rad drugih službi	Dobro
Odjeljenje za naplatu	Postojanje sistema za naplatu ulaznica i taksi	Nedovoljno osoblja u sezoni. Visok radni pritisak	Zapošljavanje sezonskog kadra. Digitalni sistemi naplate. Edukacije za poboljšanje korisničkog iskustva	Nepostojanje naplatnih punktova na svim ulazima u Park	Dobro
Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	Stručnjaci za floru, faunu, šumarstvo i druge oblasti. Postojanje osnovne tehničke opreme i monitoring sistema	Nedovoljni kadrovski resursi. Ograničena oprema i terenska vozila. Nedostatak edukacija i digitalnih alata. Povećani zahtjevi za praćenje prirodnih resursa	Proširenje kadra i stručnih profila. Edukacije iz GIS, monitoring tehnika, održivog razvoja. Nabavka digitalnih alata, dronova i terenske opreme	Rast turističkog pritiska.	Umjereno do loše
Služba za promociju, edukaciju i marketing	Iskustvo u promociji, edukaciji i turizmu. Postojanje Centra za posjetioce.	Nedovoljno kadra u sezoni. Ograničeno znanje stranih jezika. Nedostatak digitalne opreme.	Kursevi stranih jezika. Edukacije iz digitalnog marketinga. Modernizacija sajta i promotivne opreme.	Visoki zahtjevi tokom turističke sezone. Potreba za međunarodnom vidljivošću.	Umjereno
Služba za projekte i međunarodnu saradnju	Iskustvo u pripremi i implementaciji projekata. Postojanje osnovnog	Nedovoljno osoblja za sve obaveze. Nedostatak edukacija za EU fondove i projektno pisanje.	Dalje jačanje kadrova. Edukacije i učešće u međunarodnim projektima. Pristup EU fondovima i	Administrativni pritisak vezan za sprovođenje projekata	Umjereno

Služba / Odjeljenje	Snage	Slabosti	Prilike	Prijetnje	Ocjena stanja
	kadrovskog jačanja (4+šef)	Problemi sa prepoznavanjem JPNPCG kao neprofitnog subjekta kod donatora.	međunarodnoj saradnji.		
Služba za javne nabavke	Centralizacija nabavki za sve službe. Jasna sistematizacija	Dva upražnjena radna mjesta. Uređenje postojećih naplatnih punktova	Popunjavanje upražnjenih mjesta.	Rizik kašnjenja u nabavkama. Povećan obim nabavki	Umjereno
Služba za finansije	Dovoljno radnika za osnovne poslove. Jasna organizacija i odgovornosti	Potreba za kontinuiranim stručnim usavršavanjem	Edukacije za povećanje efikasnosti i smanjenje opterećenja drugih službi	Rizik pogrešnog knjiženja ili kašnjenja obračuna bez dodatnih obuka	Odlično
Služba za kontrolu i monitoring	Stabilan broj zaposlenih (13). Ključna služba za nadzor NP	Nedostatak video nadzora Ograničeni IT i serverski kapaciteti.	Nabavka i instalacija video nadzora. Jačanje IT kapaciteta i softverskih rješenja	Rizik nedovoljne pokrivenosti nadzora. Povećani zahtjevi za praćenje i izvještavanje	Umjereno

Analiza pokazuje da su službe i odjeljenja u velikoj mjeri funkcionalne, ali suočene sa izazovima koji se mogu prevazići kroz strateško planiranje, tehničko osnaživanje i kadrovski razvoj. Poseban fokus treba usmjeriti ka službama sa umjerenom ili lošijom ocjenom stanja, kako bi se osigurala ravnoteža u operativnoj efikasnosti i dugoročna održivost sistema.

U cilju unapređenja efikasnosti i kvaliteta rada Javnog preduzeća za nacionalne parkove, za potrebe ovog Plana upravljanja sprovedena je interna procjena kapaciteta ključnih službi i odjeljenja. Analiza je obuhvatila tri osnovna aspekta: ljudske resurse, tehničku opremljenost i razvijenost radnih procesa i nivo edukacije. Ocjene su izražene na skali od 1 do 5, pri čemu viša ocjena označava viši stepen razvijenosti (Tabela XXX).

Služba fizičke zaštite i služba za održavanje higijene i infrastrukture pokazuju solidne kadrovske kapacitete (ocjena 4), ali istovremeno bilježe slabiju tehničku opremljenost (ocjena 2), što može ograničiti njihovu operativnu efikasnost. Radni procesi i edukacije ocijenjeni sa 3, što ukazuje na potrebu za dodatnim stručnim usavršavanjem.

Odjeljenja za administrativno-tehničke poslove i naplatu imaju uravnotežene kapacitete. Tehnička oprema i radni procesi su na zadovoljavajućem nivou, dok ljudski resursi pokazuju prostor za dodatno jačanje stručnosti.

Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj bilježi nisku ocjenu u domenu tehničke opreme (2) i edukacije (3), što ukazuje na potrebu za dodatnim ulaganjima u specijalizovane alate i obuke iz oblasti zaštite i očuvanja prirodnih vrijednosti.

Služba za promociju, edukaciju i marketing, kao i služba za javne nabavke, pokazuju stabilne kapacitete u svim kategorijama, sa ocjenama 3 i 4, ali bi dodatna digitalizacija i inovativni pristupi mogli unaprijediti njihov učinak.

Služba za projekte i međunarodnu saradnju ima najnižu ocjenu u domenu ljudskih resursa (2), što ukazuje na nedostatak kadra sa iskustvom u upravljanju projektima i međunarodnoj komunikaciji. Edukacije su takođe ocijenjene sa 2, što sugerise potrebu za dodatnim obukama u oblasti projektne dokumentacije i stranih jezika.

Služba za finansije pokazuje kadrovsku stabilnost (ocjena 4), dok tehnička oprema i radni procesi ostaju na zadovoljavajućem nivou.

Služba za kontrolu i monitoring ima nižu ocjenu u tehničkoj opremljenosti (2), što može ograničiti kvalitet praćenja i izvještavanja, dok su ostali aspekti ocijenjeni sa 3.

Tabela 9: Ocjena stanja kadrovskih kapaciteta

Služba / Odjeljenje	Ljudski resursi	Tehnička oprema	Radni procesi i nivo edukacije
Služba fizičke zaštite	4	2	3
Služba za održavanje higijene i infrastrukture	4	2	3
Odjeljenje za administrativno-tehničke poslove	4	4	4
Odjeljenje za naplatu	3	3	3
Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	3	2	3
Služba za promociju, edukaciju i marketing	3	3	3
Služba za projekte i međunarodnu saradnju	3	3	2
Služba za javne nabavke	3	3	3
Služba za finansije	4	3	3
Služba za kontrolu i monitoring	3	2	3

Skala: 1 – vrlo loše; 2 – loše; 3 – umjereno; 4 – dobro; 5 – izvrsno

NP Prokletije nema pouzdanu internet konekciju na cjelokupnom području, što otežava komunikaciju, koordinaciju timova i pravovremenu razmjenu podataka. Nepristupačna i teško dostupna područja Parka nijesu adekvatno nadzirana, što smanjuje mogućnost kontrole nad nelegalnim aktivnostima i praćenja promjena u prostoru. Postojeća tehnička oprema, posebno tehnička oprema za nadzor, rijetko se servisira, što povećava rizik od kvarova i smanjenja funkcionalnosti nadzornog sistema. Ovo stanje otežava sistemsko praćenje procesa na teritoriji Parka i smanjuje pouzdanost nadzora, što direktno utiče na sigurnost i očuvanje prostora.

Kako bi se unaprijedila zaštita Parka i efikasnost nadzora, planirane aktivnosti obuhvataju obezbjeđivanje stabilne internet konekcije u zonama ključnih punktova, nabavku i testiranje dronova za nadzor nepristupačnih područja, izradu elaborata za uspostavljanje sistema video-nadzora, kao i uspostavljanje redovnog sistema tehničkog održavanja opreme. Ove mjere omogućavaju brzu reakciju u slučaju incidenata, visoku dostupnost i pouzdanost sistema za nadzor.

NP Prokletije nema jasno obilježene granice na terenu, što predstavlja veliki izazov za zaštitu i upravljanje prostorom Parka. S tim u vezi, potrebno je da u saradnji sa organima državne uprave nadležnim za poslove šumarstva i zaštite životne sredine, organom uprave nadležnim za poslove katastra, gradskim opštinama i opštinama na čijoj se teritoriji nalazi Park formirati radno tijelo koje će procijeniti finansiranje, budžet i dinamiku za utvrđivanje i obilježavanje jasnih granica Parka.

3.5.3. Saradnja sa drugim nacionalnim i međunarodnim organizacijama i institucijama

Specifični cilj 5.4: *Osigurana saradnja na svim nivoima koja doprinosi razmjeni znanja, jačanju kapaciteta i unaprijeđenom i održivom upravljanju NP Prokletije.*

U prethodnom planskom periodu, uloga Službe za projekte i međunarodnu saradnju bila je djelimično ostvarena, pri čemu je zabilježeno učešće u nekoliko značajnih inicijativa na nacionalnom i međunarodnom nivou. Ipak, generalna ocjena pokazuje da je stepen uključivanja NP Prokletije u projektne procese bio ograničen, a broj i sadržaj projekata nijesu bili dovoljno usmjereni na specifične potrebe i izazove ovog parka. Treba naglasiti da ova ograničenja prvenstveno proizilaze iz broja dostupnih aplikacija koje su tematski vezane za potrebe NP Prokletija i geografski pokrivaju ovo područje.

Iako je NP Prokletije bio formalno obuhvaćen projektom „Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje fizičke zaštite“ (realizovan preko Eko Fonda tokom 2023. godine), podrška se dominantno ogledala u nabavci opreme i obukama koje su sprovedene na nivou svih pet nacionalnih parkova. Takav horizontalni pristup nije u dovoljnoj mjeri prepoznao kompleksnost upravljačkih izazova na teritoriji Prokletija, koji uključuju graničnu dinamiku, izolovanost lokalnih zajednica, slabije infrastrukturne kapacitete i izražen rizik od šumskih požara i klimatskih promjena.

Dodatno, u okviru Interreg projekta Forest Connect, NP Prokletije jeste bio uključen kroz postavljanje tri hranilice za krupne zvijeri, te mjere rehabilitacije šume na području Horolac i Hridsko jezero, što predstavlja pozitivan korak ka očuvanju staništa, ali su ukupne projektne aktivnosti bile ograničenog dometa i bez jače institucionalne uključenosti ili izgradnje lokalnih kapaciteta.

Važno je istaći da su regionalne i međunarodne inicijative poput EcoDaLLi (Horizon) i For a Clean Montenegro (podrška Francuske) dominantno bile usmjerene na druge parkove, kao što je NP Lovćen, dok se NP Prokletije uglavnom pominju samo u okviru šireg nacionalnog sistema, bez konkretno definisanih aktivnosti ili benefita na terenu.

U 2023. godini realizovan je projekat „Pravovremena prevencija šumskih požara u NP Prokletije“ u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova. Kroz ovaj projekat nabavljena je specijalizovana protivpožarna oprema, organizovana obuka za zaposlene u parku i sprovedene promotivne aktivnosti usmjerene ka lokalnoj zajednici. Uspostavljena je saradnja sa lokalnim institucijama, čime je ojačana koordinacija u slučaju požara. Projekat je direktno odgovorio na specifične izazove Prokletija i predstavlja dobar model za buduće lokalne inicijative.

Takođe u prethodnom planskom periodu, NP Prokletije je ostvario djelimično učešće u nekoliko relevantnih međunarodnih inicijativa koje su doprinijele jačanju institucionalnih kapaciteta i promociji ekosistemskih vrijednosti parka. Posebno se ističe realizovani FAO projekat, koji je imao regionalni karakter i bio fokusiran na jačanje tehničkih kapaciteta za upravljanje prirodnim resursima, edukaciju lokalnih upravljača, kao i podizanje svijesti o klimatskim izazovima ruralnih zajednica. Kroz ove aktivnosti, NP Prokletije je pozicioniran kao značajno zaštićeno područje unutar šireg konteksta održivog razvoja sela.

Pripremljeni je i projekat „Izgradnja otpornosti šuma NP Prokletije u cilju borbe protiv klimatskih promjena“ u okviru poziva Princ Albert od Monaka, sa ciljem revitalizacije šumskih staništa zahvaćenih potkornjakom, uspostavljanjem sistema za rano upozorenje na požare i unaprijeđenu kapaciteta lokalnih interesenata; Dodatno, u toku 2025. godine, u okviru Interreg CBC CG–AL programa, pripremljena su i podnijeta dva projektna prijedloga koja se odnose na NP Prokletije. Jedan projektni prijedlog bio je usmjeren na osu turizma, sa ciljem unapređenja turističke infrastrukture, dok je drugi bio fokusiran na prevenciju šumskih požara, kao odgovor na novonastalu situaciju uzrokovanu potkornjakom i povećanom količinom suve drvne mase u šumskim ekosistemima parka.

Uzimajući u obzir biogeografski značaj, trans-granični karakter, visoku biodiverzitetску vrijednost i socioekonomski kontekst ovog zaštićenog područja, očigledno je da je potrebno značajno unaprijediti projektni angažman, kako kroz veće uključivanje u postojeće međunarodne inicijative, tako i kroz razvoj ciljanih projekata koji se bave specifičnostima ovog parka.

Odsustvo stabilnih projektnih partnerstava, nedostatak kadrovske podrške za pripremu i implementaciju projekata na lokalnom nivou, kao i ograničena vidljivost Parka u regionalnim mrežama, predstavljaju identifikovane slabosti koje bi trebalo adresirati u narednom planskom periodu. U cilju unapređenja međunarodne vidljivosti i jačanja institucionalne saradnje, u narednom planskom periodu planirano je pokretanje inicijative za formiranje prekograničnog zaštićenog područja u okviru mreže EUROPARC Federacije. U tom kontekstu, već su započeti preliminarni razgovori i uspostavljena komunikacija sa upravljačima zaštićenih područja u Albaniji i na Kosovu, sa ciljem razvoja zajedničkog upravljačkog i projektnog okvira.

NVO CZIP realizuje dvogodišnji projekat „Prekogranično upravljanje zaštićenim područjima na Zapadnom Balkanu“, u partnerstvu sa međunarodnim organizacijama i uz podršku BMUV-a, sa ciljem jačanja kapaciteta upravljača, uključujući Nacionalni park Prokletije. Projekat obuhvata izradu standardizovanih monitoring protokola, obuke zaposlenih, unapređenje upravljanja podacima i usklađivanje sa Natura 2000 standardima, kao i jačanje prekogranične saradnje. Prioritetne vrste za monitoring su mrki medvjed (*Ursus arctos*), tetrijeb gluhan (*Tetrao urogallus*), lještarka (*Tetrastes bonasia*) i troprsti djetlić (*Picoides tridactylus*). Aktivnosti projekta su komplementarne inicijativi JP Nacionalni parkovi Crne Gore i EUROPARC federacije za uspostavljanje prekograničnog zaštićenog područja Prokletije, čime se dodatno jača prekogranično upravljanje i očuvanje biodiverziteta.

3.5.4. Stalni objekti u vlasništvu NP Prokletije i objekti privremenog karaktera na području Parka

Specifični cilj 5.5.: *Objekti nad kojim pravo raspolaganja ima NP Prokletije su funkcionalni.*

Specifični cilj 5.6.: *Korišćenje privremenih objekata je plansko i kontrolisano.*

NP Prokletije raspolaže samo jednim stalnim objektom i to Centrom za posjetioce u Gusinju, a koji se nalazi izvan granica Parka.

Kako bi se uredilo postavljanje privremenih objekata na području Parka, donosi se Program objekata privremenog karaktera. Na osnovu Programa, odnosno njegovih izmjena i dopuna, a koje donosi Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine, izdaju se urbanističko-tehnički uslovi (UTU) za korišćenje zemljišta za izgradnju i postavljanje privremenih objekata, u skladu sa propisanim režimima, kriterijumima, smjernicama i namjenama površina.

Program se donosi na period od pet godina, sa ciljem zaštite prirodne baštine, pejzaža i kulturnih dobara. Programom se utvrđuju pravila za identifikaciju područja i lokacija (zona), kao i način korišćenja i postavljanja privremenih objekata. Lokacije se određuju na osnovu zahtjeva zainteresovanih lica, uz poštovanje propisanih zona zaštite i raspoloživog prostora. Program sadrži lokacije i smjernice sa urbanističkim uslovima za postavljanje ovih objekata.

Program objekata privremenog karaktera za NP Prokletije još uvijek nije donesen zbog nedostatka ažurnog digitalnog katastra. U trenutku izrade Plana upravljanja (2025.), podaci

za pojedine katastarske opštine su u fazi izlaganja. Nakon uspostavljanja digitalnog katastra, pristupiće se izradi i donošenju Programa objekata privremenog karaktera za ovaj nacionalni park.

U cilju unapređenja sistema zaštite i kontrole prostora Parka, te efikasnije naplate ulaznica i pružanja informacija posjetiocima, u Parku su postavljeni kontrolno-naplatni punktovi na lokalitetima: Grebaja, Ropojana i Zarunica (selo Vusanje) na području opštine Gusinje, te na Gradini, Hridskoj krivini i Ribljaku na području opštine Plav. U ovom planskom razdoblju je planirano postavljanje najmanje dva kontrolno-naplatna punkta te minimalno jedne pametne kapije sa identifikacijom posjetilaca i vozila.

3.5.5. Ostvarivanje uslova za efikasno sprovođenje Plana upravljanja

Specifični cilj 5.7: *Baze podataka JPNPCG su redovno ažurirane te su uspostavljeni mehanizmi za efikasno sprovođenje Plana upravljanja.*

Evaluacija dosadašnjeg rada pokazuje da je sistematski pristup upravljanju resursima JPNPCG rezultirao značajnim postignućima, ali istovremeno opravdava potrebu za kontinuiranim unapređivanjem radnih procesa. Uspostavljanjem i ažuriranjem baze podataka na nivou JPNPCG, uključujući nabavku odgovarajućeg servera i obezbjeđivanje funkcionalnosti baze, predstavlja temelj za kvalitetno i efikasno upravljanje svim relevantnim informacijama. Takva baza podataka omogućiće pravovremeno i tačno praćenje aktivnosti, kao i izradu svih strateških i finansijskih izvještaja, čime se obezbjeđuje efikasnost i transparentnost procesa upravljanja.

Na godišnjem nivou izrađuju su godišnji programi upravljanja i izvještaji o realizaciji godišnjih programa upravljanja, što omogućava praćenje ostvarivanja strateških ciljeva, identifikaciju mogućih odstupanja i pravovremenu korekciju planova.

Sličan princip primijenjen je u finansijskom upravljanju – godišnji finansijski planovi, kao i kvartalni i godišnji izvještaji o ostvarenju obezbjeđuju stabilnost, racionalno korišćenje sredstava i transparentnost. Izrada završnog računa i vođenje finansijskih dokumenata dodatno garantuju usklađenost sa propisima, kontrolu realizacije sredstava i podršku donošenju strateških odluka na osnovu preciznih podataka.

Planiranje i sprovođenje javnih nabavki organizovani su kroz godišnje planove i redovne izvještaje o realizaciji. Takav pristup omogućava optimalno korišćenje materijalnih i finansijskih resursa, pravovremeno izvršenje nabavki i minimiziranje rizika od kašnjenja ili nepravilnosti. Sprovođenje javnih nabavki dodatno obezbjeđuje dostupnost neophodnih resursa za realizaciju svih aktivnosti JPNPCG, čime se održava kontinuitet rada i ostvarivanje strateških ciljeva.

Upravljanje materijalnim resursima, kao i troškovima redovnog rada, ljudskih resursa (zarade, naknade zarada i ostali lični rashodi), službenih putovanja, goriva, režija i održavanja objekata, vozila i plovila, kao i pripadajućim troškovima (proporcionalni udio) Uprave JP, dodatno doprinosi efikasnosti organizacije obezbjeđujući dostupnost resursa potrebnih za sprovođenje aktivnosti u zemlji i inostranstvu, uz optimizaciju troškova i planiranje resursa.

Efikasno sprovođenje Plana upravljanja podrazumijeva i odgovarajuća sredstva iz državnog budžeta.

Sve ove aktivnosti zajedno predstavljaju temelje efikasne, transparentne i održive organizacije. Njihovo nastavak i dalji razvoj je neophodan kako bi se obezbijedila ažurnost

podataka, kvalitetno planiranje, kontrola resursa i finansijska stabilnost, što sve doprinosi dugoročnoj održivosti i uspješnom ostvarivanju strateških ciljeva JPNPCG.

3.5.6. Postojeći načini i izvori finansiranja i mogućnosti dodatnih

Mogućnosti dodatnih načina i izvora finansiranja obuhvataju:

- **Državna i lokalna sredstva:** pregledi postojećih budžetskih linija koje su već predviđene za zaštitu prirode i razvoj turizma.
- **Donacije i međunarodni fondovi:** mogućnosti za korišćenje fondova EU, UNESCO-a, Globalnog fonda za zaštitu prirode i drugih organizacija.
- **Privatni sektor i partnerstva:** identifikovanje mogućnosti za partnerstva sa privatnim sektorom, turističkim operaterima i organizacijama koje se bave zaštitom prirode.
- **Uključivanje javnih i privatnih investicija** u ekološke projekte, održivi turizam i infrastrukturu parka.
- **Kontrola i izvještavanje o troškovima:** razvijanje mehanizama za efikasno praćenje i upravljanje troškovima.

U cilju planiranja rashoda za obavljanje poslova Javnog preduzeća i prihoda kao izvora finansiranja, izrađuje se Godišnji finansijski plan, radi stvaranja uslova za nesmetano i pravilno raspolaganje finansijskim sredstvima Javnog preduzeća.

Finansijski plan za jednu godinu se radi na bazi:

- prihoda i rashoda ostvarenih u prethodnoj godini,
- procjene troškova po osnovu aktivnosti predviđenih programima upravljanja za svaki park,
- procjene prihoda po osnovu korišćenja dobara i pružanja usluga u narednoj godini,
- Plana javnih nabavki,
- odobrenih sredstava državnim budžetom za narednu godinu.

Sredstva koja Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore ostvari na godišnjem nivou iz sopstvenih prihoda nijesu dovoljna za samostalno funkcionisanje i realizaciju tekućih i programskih aktivnosti, te se programske aktivnosti finansiraju uglavnom subvencijama iz državnog budžeta.

Sredstva za rad preduzeća obezbjeđuju se iz:

- budžeta Crne Gore;
- naknada za korišćenje dobara nacionalnih parkova (što je propisano članom 21 Zakona o nacionalnim parkovima);
- donacija;
- kredita;

- drugih izvora u skladu sa zakonom.

Priprema nacрта Godišnjeg finansijskog plana vrši se u okviru stručne službe Javnog preduzeća nakon čega slijedi usvajanje plana od strane Upravnog odbora Javnog preduzeća. Izvještavanje o realizaciji finansijskog plana prema Upravnom odboru vrši se kvartalno.

Na kraju kalendarske godine vrši se izrada Završnog računa (bilans stanja, bilans uspjeha, statistički aneks, promjene na kapitalu, tok gotovine, napomene uz finansijske izvještaje). Završni račun usvaja Upravni odbor Javnog preduzeća. Usvojeni Završni račun se predaje Poreskoj upravi Crne Gore.

Prihodi

Odlukom o visini i načinu obračuna i plaćanja naknada za korišćenje dobara nacionalnih parkova definisane su naknade u skladu sa članom 21 Zakona o nacionalnim parkovima, a odnose se na sljedeće:

- ulazak u nacionalni park;
- pružanje usluga posjetiocima (korišćenje vodiča, razgledanje zbirke, korišćenje informativno-edukativnog materijala i dr.);
- ugostiteljske, prodajne, smještajne i infrastrukturne objekte (stalne i privremene);
- iznajmljivanje i/ili korišćenje objekata i prostorija nacionalnog parka;
- korišćenje mineralnih sirovina;
- iznajmljivanje sredstava i opreme za sport i rekreaciju (čamaca, brodova, kajaka, bicikala i dr);
- organizovano posmatranje ptica;
- kampovanje;
- splavarenje i rafting;
- loženje vatre na posebno uređenim mjestima;
- džiping ture;
- parking;
- sportske i kulturne manifestacije;
- korišćenje plaža;
- trafo stanice;
- uspostavljanje zona sanitarne zaštite vodozahvata u sistemima javnog vodosnadbijevanja;
- korišćenje prostora za žičare, uspinjače i ski liftove;
- postavljanje privremenih objekata;
- postavljanje bilborda i reklamnih panoa;
- snimanje igranih i komercijalnih filmova, TV reklama i spotova;
- privredni i sportsko rekreativni ribolov;
- splavarenje i upotrebu plovila u sportsko-rekreativne svrhe;
- korišćenje imena i znaka nacionalnog parka;

- sakupljanje i branje šumskih plodova i gljiva u komercijalne svrhe;
- druge radnje, aktivnosti i djelatnosti u skladu sa zakonom.
-

Rashodi

Finansijska sredstva Javnog preduzeća troše se u skladu sa zakonom i opštim aktima preduzeća, donijetim odlukama, planovima i programima rada, zaključenim ugovorima i drugim aktima, u cilju izvršavanja obaveza i zadataka iz nadležnosti Javnog preduzeća, a odnose se na:

- investiciona ulaganja (izrada tehničke dokumentacije, elaborati, studije, geodetska snimanja, recenzije, izvođenje radova sa nadzorom);
- troškove tekućeg održavanja opreme, vozila, plovila, objekata i drugih osnovnih sredstava;
- monitoring i praćenje stanja životne sredine;
- ostale poslovne rashode (troškovi struje, vode, telefon, internet, reklama, zakup prostorija, kancelarijski materijal, održavanje higijene i ostali režijski troškovi);
- osnovna sredstva (nabavka opreme, vozila i dr);
- zarade i ostala lična primanja zaposlenih;
- prenesene aktivnosti.

3.6. Pregled potrebnih finansijskih sredstava

Planiranje godišnjeg finansijskog okvira zasniva se na ciljevima koji treba da se postignu. U skladu sa planiranim razvojem, urađene su projekcije finansijskih pokazatelja od jedne fiskalne godine. Pri tome su uzeti u obzir trendovi poslovanja iz prethodnih godina, kao i poslovna politika i strategija menadžmenta koja je usmjerena na budući rast i razvoj preduzeća. Takođe, analizirani su aktuelni ekonomski faktori, uključujući inflaciju i druge izazove koji utiču na domaću i svjetsku privredu.

Tabela 10: Prikaz ukupnih rashoda i prihoda po godinama

Elementi	2026	2027	2028	2029	2030	Ukupno
I Projektovani rashodi i ulaganja	1.440.120,00	1.509.070,00	1.585.920,00	1.595.170,00	1.626.470,00	7.756.750,00
II Projektovani sopstveni prihodi	206.500,00	216.800,00	227.600,00	239.000,00	251.000,00	1.140.900,00
Razlika (II-I)	-1.233.620,00	-1.292.270,00	-1.358.320,00	-1.356.170,00	-1.375.470,00	-6.615.850,00

Projektovani rashodi i ulaganja obuhvataju procjenu sredstava za sve aktivnosti iz Akcionog plana ovog Plana upravljanja. U okviru Akcionog plana, osim planskih aktivnosti, prikazani su troškovi redovnog rada, troškovi ljudskih resursa (zarade, naknade zarada i ostali lični rashodi), troškovi goriva, režija i održavanja objekata, vozila i plovila, kao i pripadajući troškovi (proporcionalni udio) Uprave JP, s obzirom na to da su radi obavljanja zajedničkih poslova i objedinjene funkcije svih nacionalnih parkova formirane službe zajedničkih poslova, a njihove aktivnosti se odvijaju u korist svih parkova, uključujući NP „Prokletije“.

Projektovani sopstveni prihodi prikazuju kontinuirani rast tokom petogodišnjeg perioda. U prvoj planskoj godini se očekuje donošenje nove Odluke o visini i načinu obračuna i plaćanja naknada za korišćenje dobara nacionalnih parkova. Ukoliko, iz nekog razloga, ne dođe do usvajanja nove Odluke, projektovani prihodi će izvjesno biti manji u odnosu na prikazanu procjenu.

Nedostajuća finansijska sredstva biće obezbijeđena kroz projekte, donacije i druge izvore, u skladu sa važećim zakonodavstvom, uzimajući u obzir definisane prioritete i dostupne mogućnosti.

U nastavku je tabelarni prikaz procijenjenih finansijskih sredstava po godinama prema tematskim oblastima, prioritetima i kategorijama aktivnosti.

Tabela 11: Procjena sredstava za sprovođenje aktivnosti prema tematskim oblastima

TEMATSKA OBLAST	G1	G2	G3	G4	G5
1	174.060,00	186.160,00	180.710,00	183.060,00	178.960,00
2	1.840,00	1.840,00	1.840,00	1.840,00	1.840,00
3	145.200,00	163.800,00	165.100,00	164.000,00	163.400,00
4	5.300,00	5.300,00	5.300,00	30.300,00	30.300,00
5	1.113.720,00	1.151.970,00	1.232.970,00	1.215.970,00	1.251.970,00
UKUPNO	1.440.120,00	1.509.070,00	1.585.920,00	1.595.170,00	1.626.470,00

Tabela 12: Procjena sredstava za sprovođenje aktivnosti prema prioritetima

PRIORITET	G1	G2	G3	G4	G5
1	889.560,00	945.810,00	973.360,00	1.000.310,00	1.015.610,00
2	421.560,00	416.460,00	452.760,00	414.960,00	434.360,00
3	129.000,00	146.800,00	159.800,00	179.900,00	176.500,00
UKUPNO	1.440.120,00	1.509.070,00	1.585.920,00	1.595.170,00	1.626.470,00

Tabela 13: Procjena sredstava za sprovođenje aktivnosti prema kategorijama aktivnosti

KATEGORIJA AKTIVNOSTI	G1	G2	G3	G4	G5
Aktivno upravljanje	68.500,00	69.750,00	69.750,00	94.750,00	94.750,00
Aktivno upravljanje, Regulacija	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00
Aktivno upravljanje, Saradnja	600,00	600,00	600,00	600,00	600,00
Edukacija	13.500,00	12.200,00	13.500,00	12.200,00	13.600,00
Edukacija, Komunikacija	200,00	200,00	200,00	200,00	200,00
Edukacija, Saradnja	2.000,00	2.000,00	22.000,00	2.000,00	7.000,00
Infrastruktura	312.000,00	324.500,00	322.500,00	322.500,00	322.500,00
Infrastruktura, Aktivno upravljanje	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00
Infrastruktura, Jačanje kapaciteta upravljača	0,00	15.000,00	15.000,00	27.500,00	12.500,00
Istraživanje	9.470,00	18.020,00	12.670,00	4.820,00	1.070,00
Istraživanje, Monitoring	340,00	340,00	340,00	340,00	340,00
Istraživanje, Saradnja	300,00	300,00	300,00	300,00	300,00
Jačanje kapaciteta upravljača	624.000,00	655.000,00	688.000,00	721.000,00	752.000,00
Komunikacija	200,00	200,00	200,00	200,00	200,00
Komunikacija, Saradnja	6.000,00	6.000,00	6.000,00	6.000,00	6.000,00
Monitoring	102.890,00	103.590,00	103.490,00	106.890,00	106.540,00
Održavanje	75.120,00	69.120,00	99.120,00	69.120,00	69.120,00
Održavanje, Infrastruktura	13.900,00	13.900,00	13.900,00	13.900,00	13.900,00
Planiranje	2.200,00	2.200,00	2.200,00	2.200,00	2.200,00
Promocija	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00
Promocija, Edukacija	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00

KATEGORIJA AKTIVNOSTI	G1	G2	G3	G4	G5
Promocija, Jačanje kapaciteta upravljača	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00
Promocija, Komunikacija	1.800,00	6.800,00	6.800,00	1.800,00	1.800,00
Regulacija	83.100,00	83.850,00	83.850,00	84.850,00	84.850,00
Regulacija, Informisanje	0,00	1.500,00	1.500,00	0,00	0,00
Regulacija, Infrastruktura	0,00	0,00	0,00	0,00	13.000,00
Regulacija, Saradnja	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Saradnja, Aktivno upravljanje	200,00	200,00	200,00	200,00	200,00
Saradnja, Jačanje kapaciteta upravljača	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00
Saradnja, Podrška	7.300,00	7.300,00	7.300,00	7.300,00	7.300,00
UKUPNO	1.440.120,00	1.509.070,00	1.585.920,00	1.595.170,00	1.626.470,00

TEMATSKA OBLAST 1: Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti

Dugoročni cilj: Populacije značajnih vrsta i stanišni tipovi šumskih, visokoplaninskih, vlažnih i vodenih ekosistema su očuvani.

KATEGORIJA AKTIVNOSTI	KOD	AKTIVNOST	INDIKATOR SPROVOĐENJA AKTIVNOSTI	PRIORITET	DINAMIKA SPROVOĐENJA					SUBJEKTI I SARADNICI REALIZACIJE	PROCJENA SREDSTAVA	IZVORI OBEZBJEĐIVANJA SREDSTAVA
					G1	G2	G3	G4	G5			
POD TEMA: Šumski ekosistemi												
Specifični cilj 1.1: Utvrđeno stanje i uspostavljen monitoring stanišnih tipova, flore i faune šumskih ekosistema.												
Indikator specifičnog cilja 1.1: Karta distribucije stanišnih tipova napravljena. Definisano stanje vrsta i staništa. Definsane mjere upravljanja. Izrađena ček lista flore i faune.												
Istraživanje	1.1.1.	Utvrđiti stanje stanišnih tipova na području Hridskog jezera i Hridskog krša, kroz analizu dijagnostičkih vrsta*	Izveštaj o stanju stanišnih tipova područja istraživanja	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	450.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.1.2.	Izraditi mapu distribucije stanišnih tipova na području Hridskog jezera, Hridskog krša i Babinog polja*	Urađena mapa distribucije stanišnih tipova	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.1.3.	Uraditi popis nacionalno / međunarodno značajnih biljnih taksona na području Hridskog jezera, Hridskog krša i Babinog polja*	Evidencija popisanih taksona	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	500.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.1.4.	Kartirati ciljne stanišne tipove šumskih staništa (9110, 91E0, 91K0, 9410, 9530*, 95A0, 5130, 4070)	Kartografski prikaz	3						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	10,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Plan upravljanja NP Prokletije 2026-2030

Monitoring	1.1.5.	Sprovesti monitoring opšteg zdravstvenog stanja šumskih ekosistema na bioindikacijskim tačkama	Uspostavljen protokol monitoringa; Izvještaj o realizovanom monitoringu	3						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, NP Prokletije	300,000.00	JPNPCG / Donacije
Monitoring	1.1.6.	Sprovesti monitoring tagovanih stabala u svrhu praćenja zdravstvenog stanja i nelegalne sječe	Godišnji izvještaj o sprovedenom monitoringu	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, NP Prokletije	10,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Monitoring	1.1.7.	Sprovesti monitoring populacija potkornjaka, kao i prisustva parazitskih i saprofitskih gljiva	Evidencija postavljenih i analiziranih feromonskih klopki; Evidencija registrovanih jedinki potkornjaka po tački; Evidencija izolovanih i identifikovanih gljiva po lokalitetima; Izvještaj o stanju populacija smrčevih potkornjaka	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, NP Prokletije	150,000.00	JPNPCG / Donacije
Monitoring	1.1.8.	Prema potrebi sprovesti monitoring opožarenih površina	Izrađen protokol praćenja; Izvještaj o praćenju sa georeferenciranim podacima o pojavi biljnih vrsta na opožarenim plohama	3						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, NP Prokletije	5,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Monitoring	1.1.9.	Sprovesti monitoring troprstog i planinskog djetlića	Uspostavljen protokol monitoringa; Izvještaj o sprovedenom monitoringu; Izrađena mapa prisustva djetlića	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	700.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Monitoring	1.1.10.	Sprovesti monitoring najznačajnijih Natura 2000 vrsta ptica	Izvještaj o sprovedenom monitoringu, distribuciji i stanju populacija	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	700.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Plan upravljanja NP Prokletije 2026-2030

Monitoring	1.1.11.	Sprovesti monitoring šumskih vrsta slijepih miševa	Nabavka specijalizovanog uređaja (mamac za slijepe miševe); Lista prisutnih vrsta; Izrađena mapa distribucije; Definisane upravljačke mjere i istraživačke aktivnosti	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	1,500.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Monitoring	1.1.12.	Sprovesti monitoring mrkog medvjeda putem radio ili GPS ogrlice na području Parka u sklopu projekta Forest Connect	Telemetrijski obilježena jedna jedinka mrkog medvjeda; Praćenje medvjeda nakon puštanja (3 godine); Izvještaji o kretanju obilježene jedinke.	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, spoljni eksperti	20,000.00	JPNPCG / Donacije

Specifični cilj 1.2: Očuvani su prirodni karakteri šumskih zajednica i stabilne populacije vrsta vezanih uz šumske ekosisteme.

Indikator specifičnog cilja 1.2: Doznačena i uklonjena stabla sanitarnog karaktera. Smanjen negativni uticaj požara. Degradirane šumske površine vraćene su u prvobitno prirodno stanje. Izrađen i realizovan godišnji Plan gazdovanja šumama u privatnoj svojini. Zdravstveno stanje šumskih ekosistema povoljno. Stanje populacije potkornjaka na sekundarnom nivou. Povoljno stanje troprstog i planinskog djetlića. Povoljno stanje šumskih vrsta slijepih miševa. Povoljno stanje populacije mrkog medvjeda.

Aktivno upravljanje	1.2.1.	Sprovoditi sanitarne i sanitarno uzgojne mjere	Količina uklonjenog materijala (m ³); Izvještaji o realizaciji; Evidencija tretiranih lokaliteta; Izvještaj o efektima mjera	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Direktor Parka	50,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Aktivno upravljanje	1.2.2.	Uspostaviti sistem zaštite šuma od požara	Evidencija nabavljenih jedinica opreme; Evidencija obučениh lica; Broj aktivnih osmatračnica i signalizacije; Urađena procjena rizika od požara; Dužina adaptiranih puteva; Broj izrađenih protivpožarnih stanica	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Direktor Parka	50,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Aktivno upravljanje	1.2.3.	Sprovoditi mjere gajenja i sanacije na opožarenim i degradiranim šumskim površinama	Površina revitalizovanih i pošumljenih lokaliteta (u ha); Evidencija realizovanih sanacionih planova	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj,	200,000.00	JPNPCG / Donacije

Plan upravljanja NP Prokletije 2026-2030

Aktivno upravljanje									Direktor Parka		
	1.2.4.	Izraditi i sprovesti Plan gazdovanja šumama u privatnoj svojini u obuhvatu Parka	Odobren Plan gazdovanja; Evidencija izdatih rješenja za sječu; Količina dozvoljene sječe (m ³)	1					Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Direktor Parka	5,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Aktivno upravljanje	1.2.5.	Sprovesti kontrolu prostora Parka u cilju suzbijanja nelegalnih aktivnosti (gradnja, sječa, krivolov i dr.)*	Evidencija terenskih izlazaka, prijavljenih i procesuiranih nelegalnih aktivnosti	1					Direktor Parka, Služba fizičke zaštite	10,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Aktivno upravljanje, Saradnja	1.2.6.	Sarađivati sa lokalnim i državnim organima u svrhu jačanje fizičke zaštite prostora, posjetilaca i imovine*	Priprema i usvajanje akcionih planova na realizaciji zajedničkih aktivnosti; Evidencija terenskih izlazaka, prijavljenih i procesuiranih nelegalnih aktivnosti	1					Direktor Parka, Služba fizičke zaštite	3,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Aktivno upravljanje, Regulacija	1.2.7.	Regulisati prolazak motoring vozila prema rezervatima prirode i prvoj zoni zaštite i obezbijediti privremeni prostor za parking istih*	Postavljen znak upozorenja; Postavljena rampa; Obezbijedeno privremeno parkiralište	1					Direktor Parka, Služba fizičke zaštite	5,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

POD TEMA: Visokoplaninski ekosistemi

Specifični cilj 1.3: Utvrđeno stanje i uspostavljen monitoring stanišnih tipova, flore i faune visokoplaninskih ekosistema

Indikator specifičnog cilja 1.3: Karta distribucije stanišnih tipova napravljena. Definisano stanje vrsta i staništa. Definsane mjere upravljanja. Izrađena ček lista flore i faune.

Istraživanje	1.3.1.	Mapirati stanišni tip 4060 subalpijske borealne vrištine na području Parka i predložiti mjere očuvanja	Karta rasprostranjenosti; Predložene mjere očuvanja stanišnog tipa 4060	2					Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.3.2.	Mapirati travnjake i pašnjake na području Parka i predložiti mjere očuvanja za travnjake i pašnjake	Karta rasprostranjenosti; Predložene mjere očuvanja za travnjake i pašnjake	2					Služba za zaštitu prirodne i	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Plan upravljanja NP Prokletije 2026-2030

										kulturne baštine i održivi razvoj		
Monitoring	1.3.3.	Pratiti stanje referentnih visokoplaninskih staništa (uticaj klimatskih promjena i posjećivanja)	Evidencija stanja referentnih visokoplaninskih staništa	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	2,800.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.3.4.	Sprovesti terenska istraživanja dnevnih leptira	Lista prisutnih vrsta; Definirano stanje populacije NATURA 2000 vrsta; Izrađena mapa rasprostranjenja dnevnih leptira u QGIS-u	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	2,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.3.5.	Uraditi popis faune vodozemaca na području Hridskog jezera, Hridskog krša i Babinog polja i po potrebi predlagati mjere zaštite i očuvanja vodozemaca*	Evidencija popisanih vrsta vodozemaca; Predložene mjere zaštite i očuvanja	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	700.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.3.6.	Uraditi popis faune gmizavaca na području Hridskog jezera, Hridskog krša i Babinog polja i po potrebi predlagati mjere zaštite i očuvanja gmizavaca**	Evidencija popisanih vrsta gmizavaca; Predložene mjere zaštite i očuvanja	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	700.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Monitoring	1.3.7.	Sprovoditi monitoring grabljivica	Izveštaj o stanju i distribuciji vrsta; Mapa staništa; U zavisnosti od stanja definisane upravljačke mjere	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	700.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.3.8.	Izvršiti pregled literaturnih istraživanja sitnih sisara**	Popis bibliografski opisanih prisutnih vrsta	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

[illegible]

Plan upravljanja NP Prokletije 2026-2030

Istraživanje	1.5.1.	Utvrđiti stanje stanišnog tipa 7160 Izvorišta i izvorišne tresave bogate mineralima kroz analizu dijagnostičkih vrsta, na području Babinog Polja	Izvještaj o stanju stanišnog tipa	1					Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	500.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.5.2.	Nastaviti istraživanje distribucije stanišnog tipa *7250 zapadnobalkanske apijske tresave (<i>Narthecon scardici</i>) na području Parka	Izvještaj o stanju stanišnog tipa	1					Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	500.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.5.3.	Sprovesti mapiranje svih tresetnih stanišnih tipova na području istraživanja u Parku	Mapa distribucije tresetnih staništa na području istraživanja	2					Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.5.4.	Utvrđiti distribuciju planinskog mrmoljka na području Parka (sezonske lokve i bare)	Izvještaj o distribuciji planinskog mrmoljka	1					Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	700.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Monitoring	1.5.5.	Sprovesti monitoring populacije planinskog mrmoljka na području Parka (sezonske lokve i bare)	Izvještaj o stanju planinskog mrmoljka (uključujući ogroženost reproduktivnih habitata); Predložene mjere zaštite i očuvanja	1					Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	1,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Monitoring	1.5.6.	Sprovesti pilot projekat monitoringa hidrološkog režima i stanja odabranih vlažnih staništa	Sproveden pilot projekat. Izrađen Akcioni plan.	3					Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Eksterni saradnici	20,000.00	Donacije

Specifični cilj 1.6: Vlažni i vodeni ekosistemi su očuvani.

Indikator specifičnog cilja 1.6: Prelazna tresetišta i vezane vrste su u dobrom stanju. Uticaj kaptiranih vodoizvorišta za potrebe mini hidroelektrana je procijenjen.

Aktivno upravljanje	1.6.1.	Sprovoditi pojačani nadzor na lokalitetu Bjelaj (karaula) u svrhu očuvanja prelaznih tresetišta i vezanih vrsta uključujući planinskog mrmoljka	Zapisnici o izvršenom nadzoru	1						Služba fizičke zaštite	2,500.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Regulacija, Informisanje	1.6.2.	Postaviti informativne table sa upozorenjem u svrhu očuvanja prelaznih tresetišta i vezanih vrsta uključujući planinskog mrmoljka	Informativne table postavljene	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba za promociju, marketing i turizam, Direktor Praka	3,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Aktivno upravljanje	1.6.3.	Sprovoditi monitoring uticaja vodoizvorišta kaptiranih za potrebe minihidroelektrana na području Parka	Izveštaj o sprovedenom monitoringu	3						Direktor Parka, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	5,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

POD TEMA: Klimatske promjene

Specifični cilj 1.7: Postojeći i budući uticaj klimatskih promjena na vrijednosti područja je procijenjen, te su, prema potrebi, preduzete mjere ublažavanja i prilagođavanja.

Indikator specifičnog cilja 1.7: Prikupljeni su i analizirani podaci relevantni za praćenje klimatskih promjena (meteorološki podaci). Utvrđeni su trendovi promjena te su prepoznati pritisci od klimatskih promjena na vrijednosti područja. Prema potrebi, definisane su smjernice za sprovođenje mjera ublažavanja i prilagođavanja. Prema potrebi, sprovedene su mjere ublažavanja i prilagođavanja na klimatske promjene.

Monitoring	1.7.1.	Identifikovati pritiske od klimatskih promjena na vrijednosti područja	Izveštaj o identifikovanim pritiscima od klimatskih promjena; Evidentirani pritisci, promjene i stanje ekosistema od klimatskih promjena	3						JPNPCG	10,000.00	JPNPCG / Donacije
------------	--------	--	--	---	--	--	--	--	--	--------	-----------	-------------------

Aktivno upravljanje	1.7.2.	Sprovesti mjere očuvanja koje doprinose ublažavanju klimatskih promjena (dio se sprovodi kroz aktivnosti prethodnih specifičnih ciljeva)	Evidencija realizovanih monitoring ciklusa; Evidencija lokaliteta sa sprovedenim adaptivnim mjerama (npr. popunjavanje sadnicama, zaštita tla, mikrolokalne intervencije i dr)	3						JPNPCG	10,000.00	JPNPCG / Donacije
---------------------	--------	--	--	---	--	--	--	--	--	--------	-----------	-------------------

Napomene:

* Aktivnost će se sprovoditi u svim ekosistema.

** Aktivnost će se sprovoditi u visokoplaninskim i šumskim ekosistemima.

TEMATSKA OBLAST 2: Očuvanje kulturno-istorijskih vrijednosti**Dugoročni cilj: Kulturno-istorijske i etnografske vrijednosti i potencijali su očuvani, unaprijeđeni, valorizovani i prezetovani.**

KATEGORIJA AKTIVNOSTI	KOD	AKTIVNOST	INDIKATOR SPROVOĐENJA AKTIVNOSTI	PRIORITET	DINAMIKA SPROVOĐENJA					SUBJEKTI I SARADNICI REALIZACIJE	PROCIJENA SREDSTAVA	IZVORI OBEZBJEĐIVANJA SREDSTAVA
					G1	G2	G3	G4	G5			

Specifični cilj 2.1: Kulturna baština je inventarisana, evaluirana, očuvana i prezentovana.**Indikator specifičnog cilja 2.1: Elementi kulturne baštine popisani. Inicijative za uspostavljanje zaštite kulturnih dobara pokrenute. Manifestacije, sajmovi, izložbe i kulturno-umjetnički programi realizovani.**

Istraživanje, Monitoring	2.1.1.	Inventarisati i dokumentovati nematerijalnu kulturnu baštinu Parka	Evidencija popisanih elemenata nematerijalne kulturne baštine	2						Služba za promociju, marketing i turizam	1,700.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Saradnja, Aktivno upravljanje	2.1.2.	Pokretati inicijative za uspostavljanje zaštite kulturnih dobara na osnovu istraživačkih nalaza i drugih dokaza o svojstvu, osobenosti i značaju tog dobra	Evidencija pokrenutih inicijativa i broj zaštićenih kulturnih dobara	1						Služba za promociju, marketing i turizam	1,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Komunikacija, Saradnja	2.1.3.	Unaprijediti nematerijalnu kulturnu baštinu kroz osmišljavanje i realizovanje manifestacija, sajмова, izložbi i kulturno-umjetničkih programa	Evidencija organizovanih manifestacija, sajмова i izložbi i kulturno umjetničkih programa	2						Služba za promociju, marketing i turizam, TO sa prostora Parka, Lokano stanovništvo	5,000.00	JPNPCG / TO sa prostora Parka
Istraživanje, Saradnja	2.1.4.	Učestvovati u projektima istraživanja, i sprovođenja mjera zaštite i prezentacije kulturnog nasljeđa, koje implementiraju nadležne institucije zaštite	Evidencija odrađenih projekata	2						Služba za promociju, marketing i turizam UZZKD, MKM JUCZKACG, CANU	1,500.00	JPNPCG / Donacije

TEMATSKA OBLAST 3: Upravljanje posjećivanjem, edukacija, interpretacija i promocija

Dugoročni cilj: Raznovrsni programi edukacije i interpretacije prožeti sa prilagođenom infrastrukturom, unaprijeđenom turističkom ponudom i jasno uspostavljenim pravilima ponašanja usmjeravaju posjetioce na očuvanje prirode, omogućavajući siguran boravak i prezentaciju vrijednosti Parka.

KATEGORIJA AKTIVNOSTI	KOD	AKTIVNOST	INDIKATOR SPROVOĐENJA AKTIVNOSTI	PRIORITET	DINAMIKA SPROVOĐENJA					SUBJEKTI I SARADNICI REALIZACIJE	PROCJENA SREDSTAVA	IZVORI OBEZBJEĐIVANJA SREDSTAVA
					G1	G2	G3	G4	G5			

Specifični cilj 3.1: Sistem edukacije i interpretacije prirodnih i kulturnih vrijednosti Nacionalnog parka Prokletije razvijen i unaprijeđen do 2030. godine.

Indikator specifičnog cilja 3.1: Popis edukativnih programa. Popis edukativnih materijala. Statistika sprovođenja edukativnih programa. Statistika sprovođenja obilježavanja značajnih ekoloških datuma i drugih događaja. Statistika sprovođenja programa obilaska Parka.

Plan upravljanja NP Prokletije 2026-2030

Edukacija	3.1.1.	Razvijati i sprovesti postojeće edukativne programe za školsku populaciju	Evidencija sprovedenih edukativnih radionica i šetnji prema postojećim edukativnim programima (Mladi ambasadori Nacionalnog parka); Evidencija učesnika	1						Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Obrazovne ustanove	3,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Edukacija	3.1.2.	Razviti i sprovesti Junior Ranger program za NP Prokletije	Evidencija učesnika; Evidencija održanih programa/kampova	1						Služba za promociju, marketing i turizam, EUROPARC federacija, Relevantni subjekti, Obrazovne ustanove	8,000.00	JPNPCG / Donacije / EUROPARC
Promocija, Edukacija	3.1.3.	Obilježavati značajne ekološke datume i druge događaje	Evidencija održanih događanja godišnje; Broj učesnika; Razvijen interpretativni program; Evidencija održanih interpretacija	1						Služba za promociju, marketing i turizam, TO sa prostora Parka, lokalno stanovništvo, Obrazovne ustanove	5,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Promocija, Edukacija	3.1.4.	Izraditi i sprovoditi program obilaska Parka	Osmišljen i izrađen program obilaska Parka; Evidencija realizovanih obilazaka	2						Direktor JPNPCG, Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, TO sa prostora Parka, Lokalno stanovništvo i pružaoci usluga	2,500.00	JPNPCG / TO sa prostora Parka
Edukacija	3.1.5.	Pripremiti, dizajnirati i izraditi edukativni materijal	Evidencija izrađenog materijala	2						Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	4,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Specifični cilj 3.2. Poboljšana posjetilačka infrastruktura i raznovrsna turistička ponuda omogućavaju posjetiocima svih uzrasta i interesovanja kvalitetno uživanje i doživljaj Parka.												
Indikator specifičnog cilja 3.2: Evidencija i stanje staza (edukativnih, tematskih, planinarskih i biciklističkih) i sistema signalizacije. Evidencija i stanje prateće infrastrukture. Evidencija turističke ponude Parka. Statistika turističke ponude Parka. Izložbena postavka Centra za posjetioce uređena. Vanjski prostor Centra za posjetioce uređen.												
Održavanje, Infrastruktura	3.2.1.	Redovno održavati i po potrebi unaprijediti staze i sistem signalizacije i markacije u Parku (edukativne, tematske i planinarske)	Evidencija obnovljenih elemenata informativne i edukativne signalizacije; Izvještaj o uređenju i evidencija unaprijeđenih staza	1						Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, PSCG, TO sa prostora Parka	35,000.00	JPNPCG / Donacije

Plan upravljanja NP Prokletije 2026-2030

Održavanje, Infrastruktura	3.2.2.	Razviti i opremiti nove edukativne staze	Evidencija novih staza; Omogućeno korišćenje od strane OSI (osoba s invaliditetom)	2					Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Udruženje mladih sa hendikepom, donatori	30,000.00	JPNPCG / Donacije
Održavanje, Infrastruktura	3.2.3.	Unaprijediti biciklističke staze kroz saradnju sa Biciklističkim savezom Crne Gore	Izveštaj o uređenju biciklističkih staza; Evidencija unaprijeđenih staza	1					Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, BSCG, TO sa prostora Parka	3,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Infrastruktura, Aktivno upravljanje	3.2.4.	Unaprijediti postojeću i pokrenuti izgradnju nove prateće infrastrukture na području Parka (npr. nadstrešnice, klupe, pristup o.s.i., turistički mobilijar, ulazi u Park, vidikovci, planinarska skloništa/bivaci, parking mjesta)	Evidencija unaprijeđene infrastrukture; Evidencija nove infrastrukture	1					Direktor JPNPCG, Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam	500,000.00	JPNPCG / Donacije
Regulacija, Infrastruktura	3.2.5.	Izraditi i postaviti najavne, glavne i informativne table ka i u Parku	Evidencija postavljenih tabli	2					Direktor JPNPCG, Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Opštine, TO sa prostora Parka, Ministarstvo saobraćaja	13,000.00	JPNPCG / TO sa prostora Parka / Opštine / Donacije

Plan upravljanja NP Prokletije 2026-2030

Promocija, Jačanje kapaciteta upravljača	3.2.6.	Unaprijediti postojeću turističku ponudu Parka (krplje, turno i nordijsko skijanje) i razviti novu turističku ponudu	Izveštaj o unaprijeđenju turističke ponude	1						Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, TO sa prostora Parka	25,000.00	JPNPCG / TO sa prostora Parka
Infrastruktura, Jačanje kapaciteta upravljača	3.2.7.	Unaprijediti postojeću izložbenu postavku Centra za posjetioce u Gusinju	Izveštaj o uređenju izložbene postavke centra za posjetioce	1						Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za projekte i međunarodnu saradnju	25,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Infrastruktura, Jačanje kapaciteta upravljača	3.2.8.	Urediti vanjski prostor Centra za posjetioce u Gusinju	Idejno rješenje pripremljeno; Formiran Expo	1						Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za projekte i međunarodnu saradnju	45,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Specifični cilj 3.3: Osiguran i razvijen sistem posjećivanja sa planom upravljanja posjetiocima uz afirmisana pravila ponašanja.												
Indikator specifičnog cilja 3.3: Mišljenja, potrebe i očekivanja posjetilaca se redovno prate. Plan upravljanja posjetiocima je donešen i sprovodi se. Pravila ponašanja su jasno istaknuta u Parku.												
Komunikacija	3.3.1.	Istražiti mišljenja, potrebe i očekivanja posjetilaca putem anketa	Sprovedeno anketno istraživanje i izrađen izveštaj o analizi podataka; Izveštaj o digitalnoj anketi na sajtu	1						Služba za promociju, marketing i turizam	1,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Jačanje kapaciteta upravljača	3.3.2.	Koristiti, održavati i unaprijeđivati sistem za elektronsku kontrolu i praćenje naplate ulaznica i ostalih naknada i sistem za online kupovinu ulaznica	Izveštaj o softverskim korektivnim mjerama; Izveštaj o broju posjetilaca; Izveštaji za potrebe drugih službi; Aplikacije za naplatu redovno ažurirane; Softver za praćenje i kontrolu redovno ažuriran; Broj obuka za korišćenje aplikacija i softvera; Izveštaji o broju intervencija; Broj elektronskih aktivacija novih prodajnih mjesta; Broj otvorenih i zatvorenih korisničkih naloga; Broj sastanaka sa spoljnim saradnicima	1						Služba za promociju, marketing i turizam	20,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	3.3.3.	Izraditi studiju kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete u Parku, i plan upravljanja posjetiocima	Izrađena studija nosivosti; Izrađen Plan	1						Direktor JPNPCG, Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	25,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Regulacija	3.3.4.	Regulisati broj posjetilaca u najopterećenijim zonama (<i>nakon izrađene Studije kapaciteta nosivosti i dosenog Plana upravljanja posjetiocima</i>)	Izveštaji sa terena	1						Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam	2,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Edukacija, Komunikacija	3.3.5.	Promovisati "leave no trace" princip među posjetiocima	Pravila odgovornog ponašanja jasno su istaknuta i promovisana u Parku	1						Služba za promociju, marketing i turizam	1,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Specifični cilj 3.4: Javnost je informisana o najznačajnijim aktivnostima Nacionalnog parka Prokletije u cilju zaštite, očuvanja i promocije zaštićenog područja.

Indikator specifičnog cilja 3.4: Statistika web sajta. Statistika mobilne aplikacije. Evidencija i statistika PR kampanja i pojavljivanja u medijima. Evidencija i statistika promotivnog i korporativnog materijala. Godišnjak JPNPCG izrađen svake godine. Evidencija promocije Parka putem drugih aktera. Trend rasta interakcija s javnošću.

Plan upravljanja NP Prokletije 2026-2030

Promocija, Komunikacija	3.4.1.	Izraditi novi web sajt i ažurirati mobilnu aplikaciju JPNPCG	Novi web sajt je u funkciji; Ažurirani podaci o NP Prokletije na novom sajtu; Ažurirana mobilna aplikacija	1					Direktor JPNPCG, Služba za promociju, marketing i turizam	10,000.00	JPNPCG / Donacije
Promocija, Komunikacija	3.4.2.	Sprovesti PR kampanje i sarađivati sa medijima	Izveštaj o sprovedenim kampanjama; Evidencija medijskih nastupa predstavnika JPNPCG; Evidencija objavljenih tekstova	1					Direktor JPNPCG, Služba za promociju, marketing i turizam	7,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Promocija	3.4.3.	Pripremiti, dizajnirati i izraditi promotivni i korporativni materijal	Evidencija izrađenog materijala	1					Služba za promociju, marketing i turizam	15,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Promocija	3.4.4.	Učestvovati na turističkim sajmovima	Evidencija međunarodnih i nacionalnih turističkih sajmova na kojima je JPNPCG uzelo učešće	1					Direktor JPNPCG, Služba za promociju, marketing i turizam	15,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Promocija, Komunikacija	3.4.5.	Izraditi godišnjak (<i>annual report</i>) JPNPCG	Izrađen godišnjak	2					Služba za promociju, marketing i turizam	1,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Promocija, Komunikacija	3.4.6.	Objavljivati promotivne i informativne tekstove na zvaničnim kanalima komunikacije JPNPCG i raditi analizu reakcija	Evidencija objavljenih tekstova; Evidencija izveštaja sa statistikama	1					Služba za promociju, marketing i turizam	1,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Promocija	3.4.7.	Podržati manifestacije i događaje drugih aktera u cilju promocije Parka	Broj održanih manifestacija i događaja	1					Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, TO sa prostora Parka, Opštine	5,000.00	JPNPCG / TO parka / Opštine

TEMATSKA OBLAST 4.: Saradnja sa lokalnom zajednicom

Dugoročni cilj: Razvijena održiva i participativna lokalna zajednica koja, kroz efikasnu koordinaciju i transparentnu komunikaciju, aktivno doprinosi očuvanju prirode i kulturnog nasljeđa, odgovorno koristi prirodne resurse i podstiče lokalni razvoj.

KATEGORIJA AKTIVNOSTI	KOD	AKTIVNOST	INDIKATOR SPROVOĐENJA AKTIVNOSTI	PRIORITET	DINAMIKA SPROVOĐENJA					SUBJEKTI I SARADNICI REALIZACIJE	PROCJENA SREDSTAVA	IZVORI OBEZBJEĐIVANJA SREDSTAVA
					G1	G2	G3	G4	G5			
Specifični cilj 4.1: Unaprijeđena komunikacija i uključenost lokalne zajednice u procesima odlučivanja.												
Indikator specifičnog cilja 4.1: Procenat lokalne zajednice i aktera koji aktivno učestvuju u forumima, klasterima i konsultacijama.												
Saradnja, Podrška	4.1.1.	Uspostaviti mehanizme dvosmjerne i transparentne komunikacije (redovni forumi, klasteri, online kanali, dan otvorenih vrata)	Evidencija organizovanih foruma godišnje; Evidencija aktivnih klastera koji funkcionišu u Parku; Ažurirana baza podataka klastera; Uspostavljeni i funkcionalni online komunikacioni kanali; Uspostavljen Dan otvorenih vrata za direktnu komunikaciju sa lokalnim stanovništvom; Procenat učesnika iz lokalne zajednice koji smatraju da su adekvatno informisani (anketa)	1						JPNPCG, Direktor Parka, lokalna zajednica	4,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Saradnja, Podrška	4.1.2.	Povećati zastupljenost ciljnih grupa u rad foruma i klastera (NVO, poljoprivrednici, turistički sektor, mjesne zajednice, dijaspora)	Evidencija uključenih organizacija i sektora u rad foruma/klastera. Procenat učesnika iz ranjivih ili nedovoljno zastupljenih grupa (mladi, žene, manja sela, dijaspora). Evidencija zajedničkih projekata ili inicijativa pokrenutih sa različitim akterima	1						Direktor Parka, lokalna zajednica	3,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Plan upravljanja NP Prokletije 2026-2030

Saradnja, Podrška	4.1.3.	Podržavati organizovanje tematskih radionica za lokalnu zajednicu u Parku (razmjena iskustva, promocija dobrih praksi)	Evidencija održanih edukacija/radionica godišnje. Evidencija učesnika iz lokalne zajednice. Evidencija inicijativa koje su pokrenute	1						JPNPCG, Direktor Parka, lokalna zajednica	5,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Specifični cilj 4.2: Lokalna zajednica ima jasne benefite od očuvane prirode i saradnje sa Nacionalnim parkom Prokletije.												
Indikator specifičnog cilja 4.2: Evidencija i statistika saradnji s lokalnim proizvođačima (proizvodi, usluge, ponuda). Evidencija poziva i subvencija za održive prakse. Broj aktivnih katuna i tradicionalnih stočarskih praksi.												
Saradnja, Podrška	4.2.1.	Promovisati i podsticati prodaju tradicionalnih proizvoda lokalnih proizvođača	Evidencija lokalnih proizvođača domaćih proizvoda s kojima je uspostavljena saradnja; Evidencija različitih vrsta proizvoda	2						Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, TO sa prostora Parka, lokalna zajednica	5,000.00	JPNPCG / TO sa prostora Parka
Saradnja, Podrška	4.2.2.	Promovisati i sertifikovati lokalne usluge i proizvode (geografski sertifikat).	Evidencija sertifikovanih lokalnih proizvoda i proizvođača uključenih u program	1						Direktor JPNPCG, Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, TO sa prostora Parka, lokalna zajednica	2,500.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Aktivno upravljanje	4.2.3.	Provesti pilot-projekat revitalizacije katuna na području Parka	Sprovedena rekonstrukcija minimum jednog katuna u skladu sa uslovima za tradicionalnu gradnju	3						JPNPCG, lokalno stanovništvo, Opštine	50,000.00	JPNPCG / Opština / MPVŠ / Donacije
Saradnja, Podrška	4.2.4.	U saradnji sa lokalnim privrednicima razvijati i promovisati održivu turističku ponudu baziranu na pješačenju, planinarenju, ruralnom i gastronomskom turizmu	Evidencija razvijenih i promovisanih turističkih aktivnosti	1						JPNPCG, lokalni privrednici, TO sa prostora Parka	5,000.00	JPNPCG / Lokalni privrednici / TO sa prostora Parka

Saradnja, Podrška	4.2.5.	Inicirati otvaranje linija za finansiranje održivih praksi lokalnih zajednica u zaštićenom području	Evidencijaj otvorenih poziva; Evidencija dobijenih subvencija	2						JPNPCG, Ministarstvo turizma, NTO, Eko-fond, MPVŠ	2,000.00	JPNPCG / Ministarstvo turizma / NTO / Eko- fond / MPVŠ
----------------------	--------	---	--	---	--	--	--	--	--	---	----------	--

TEMATSKA OBLAST 5: Jačanje upravljačkih kapaciteta

Dugoročni cilj: Kadrovski i materijalni kapaciteti upravljača su ojačani.

KATEGORIJA AKTIVNOSTI	KOD	AKTIVNOST	INDIKATOR SPROVOĐENJA AKTIVNOSTI	PRIORITET	DINAMIKA SPROVOĐENJA					SUBJEKTI I SARADNICI REALIZACIJE	PROCJENA SREDSTAVA	IZVORI OBEZBJEĐIVANJA SREDSTAVA
					G1	G2	G3	G4	G5			

Specifični cilj 5.1: Pravni i planski okvir i interni akti JPNPCG odgovaraju potrebama upravljanja te je unaprijeđena institucionalna koordinacija.

Indikator specifičnog cilja 5.1: Interni akti JPNPCG usklađeni su sa zakonskim obvezama i potrebama upravljanja područjem. Pravni i planski okvir omogućavaju upravljanje područjima

Regulacija	5.1.1.	Definisati jasne nadležnosti i formirati međuinstitucionalna radna tijela (ministarstva, lokalna samouprava, AZŽS)	Evidencija zajedničkih sastanaka i inicijativa na godišnjem nivou	1						JPNPCG, MERS, AZŽS	500.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Regulacija	5.1.2.	Definisati proceduru za uvođenje propusnica za lokalnog stanovništvo koje posjeduje nepokretnosti na području Parka	Procedura definisana	1						JPNPCG, UO JPNPCG	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Regulacija	5.1.3.	Prilagoditi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta potrebama upravljanja	Ažuriran Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta	1						Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Regulacija	5.1.4.	Izraditi unutrašnje akte za sprovođenje aktivnosti neophodnih za upravljanje šumama	Donesena Interna procedura za korišćenje šume za potreba JPNPCG; Donesena Interna procedura za dodjelu ogreva socijalno-ugroženim stanovništvu; Doneseni unutrašnji akti na	1						Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove, Služba za zaštitu prirodne	15,000.00	JPNPCG / Donacije

Plan upravljanja NP Prokletije 2026-2030

			preventivi, zaštiti i revitalizaciji degradiranih površina							baštine i održivi razvoj		
Regulacija	5.1.5.	Redovno usklađivati pravne akte JPNPCG sa zakonima i propisima te potrebama upravljanja	Evidencija usklađivanja pravnih akata JPNPCG na godišnjem nivou	1						Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Regulacija, Saradnja	5.1.6.	Učestvovati u izradi državnih i lokalnih sektorskih strategija, programa, elaborata i prostornih planova vezanih za Nacionalni park Prokletije	Pregled izdatih mišljenja	1						Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove, Služba za zaštitu prirodne baštine i održivi razvoj, NP Prokletije	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Specifični cilj 5.2: Unaprijeđen nivo znanja i vještina zaposlenih u JPNPCG / NP Prokletije kroz sistematsku izgradnju kapaciteta i stručno usavršavanje.												
Indikator specifičnog cilja 5.2: JPNPCG/ NP Prokletije ima na raspolaganju zaposlenike sa svim kompetencijama potrebnim za sprovođenje ovog plana upravljanja. Kompetencije zaposlenih kontinuirano se razvijaju u skladu sa ustanovljenim potrebama i prioritetima.												
Edukacija, Saradnja	5.2.1.	Učestvovati na nacionalnim i međunarodnim radionicama, obukama i sastancima sa temom upravljanja, zaštite, očuvanja i održivog korišćenja u zaštićenim područjima	Evidencija radionica, obuka i sastanaka; Evidencija učesnika predstavnika upravljača	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba za projekte i međunarodnu saradnju	10,000.00	JPNPCG / Donacije
Edukacija, Saradnja	5.2.2.	Shodno mogućnostima, organizovati posjete drugim zaštićenim područjima sa ciljem razmijene iskustva i dobrih praksi upravljanja	Evidencija realizovanih posjeta; Broj predstavnika	2						Sve službe i zaposleni NP Prokletije i JPNPCG	10,000.00	JPNPCG / Donacije

Plan upravljanja NP Prokletije 2026-2030

Edukacija	5.2.3.	Organizovati i učestvovati na obukama za zaposlene	Evidencija obuka; Broj obučених predstavnika	2						Sve službe i zaposleni NP Prokletije i JPNPCG	25,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Edukacija	5.2.4.	Uspostaviti sistemski pristup razvoju kapaciteta zaposlenih kroz procjenu postojećih kompetencija, definisanje prioriternih oblasti edukacije i izraditi i realizovati godišnji plan obuka (teorijskih i terenskih) uz uključivanje relevantnih stručnjaka.	Izrađena procjena kompetencija i usvojen Godišnji plan obuka; Evidencija realizovanih obuka (teorijskih i terenskih) i Evidencija zaposlenih uključenih u programe usavršavanja.	2						Sve službe i zaposleni NP Prokletije i JPNPCG	25,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Edukacija, Saradnja	5.2.5.	Organizovati stručno-naučnu konferenciju s međunarodnim učešćem	Izveštaj o organizovanoj stručno-naučnoj konferenciji	3						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba za projekte i međunarodnu saradnju	15,000.00	JPNPCG / Donacije
Specifični cilj 5.3: Povećana opremljenost JPNPCG / NP Prokletije.												
Indikator specifičnog cilja 5.3: Oprema JPNPCG odgovara potrebama upravljanja NP Prokletije.												
Održavanje, Infrastruktura	5.3.1.	Obezbjediti i održavati opremu za sprovođenje kontrole prostora i monitoringa	Popis nabavljene i održavane opreme	2						Služba za kontrolu i monitoring, Služba za javne nabavke	1,500.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Održavanje	5.3.2.	Nabaviti nova vozila	Nabavljeno vozilo	2						Služba za logistiku, Služba za javne nabavke, Direktor JPNPCG	30,000.00	JPNPCG / Donacije
Održavanje	5.3.3.	Po potrebi izvršiti nabavku ljetnjih i zimskih uniformi i obuće za zaposlene	Popis nabavljenih uniformi.	2						Direktor JPNPCG, Služba za javne nabavke	25,000.00	JPNPCG / Donacije

Plan upravljanja NP Prokletije 2026-2030

Održavanje	5.3.4.	Nabaviti alate i sredstva neophodna za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture	Popis nabavljenih alata i sredstava	2						Služba za logistiku, Služba za javne nabavke, Direktor JPNPCG	20,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Infrastruktura	5.3.5.	Obezbjediti internet konekciju u zonama ključnih punktova	Zvanični zahtjev upućen nadležnim institucijama; Najmanje dva tehnička rješenja razmotrena u saradnji s partnerima.	3						Direktor Parka, Služba za kontrolu i monitoring	4,000.00	JPNPCG / Donacije
Održavanje	5.3.6.	Nabaviti i testirati dronove za nadzor nepristupačnih područja	Nabavljena najmanje dva drona; Obavljena testna nadgledanja	2						Direktor Parka, Služba za kontrolu i monitoring	6,000.00	JPNPCG / Donacije
Infrastruktura	5.3.7.	Izraditi elaborat za uspostavljanje sistema video nadzora u NP Prokletije	Elaborat izrađen i usvojen do 2027. godine	1						Služba za kontrolu i monitoring	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Održavanje	5.3.8.	Uspostaviti redovan sistem tehničkog održavanja kamera i opreme	Broj izvršenih servisa godišnje (cilj: ≥ 2 po lokaciji); Dostupnost sistema > 95% godišnje	2						Služba za kontrolu i monitoring, Direktor JPNPCG	600.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Regulacija	5.3.9.	Obilježiti granice NP	Formirati radno tijelo; Granice NP obilježene na terenu	1						Direktor Parka	400,000.00	Kapitalni budžet / Donacije
Specifični cilj 5.4: Osigurana saradnja na svim nivoima koja doprinosi razmjeni znanja, jačanju kapaciteta i unapređenom i održivom upravljanju NP Prokletije.												
Indikator specifičnog cilja 5.4: Evidencija partnerstva prema nivoima (međunarodni, regionalni, nacionalni, lokalni). Evidencija projektnih prijava.												
Saradnja, Podrška	5.4.1.	Ostvariti i i unaprjeđivati mrežu međunarodnih, regionalnih i nacionalnih partnerstava, te aktivno istraživati mogućnosti za uspostavljanje novih saradnji relevantnih za zaštitu i upravljanje zaštićenim područjima	Evidencija novih uspostavljenih partnerstava (godišnje); Evidencija održanih sastanaka sa partnerima (najmanje 1 godišnje); Evidencija poslanih inicijativa ili dopisa za saradnju (najmanje 2 godišnje)	1						Služba za projekte i međunarodnu saradnju	10,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Plan upravljanja NP Prokletije 2026-2030

Komunikacija, Saradnja	5.4.2.	Organizovati međunarodni i regionalni investicioni webinar na temu plana rada Nacionalnog parka Prokletije, sa fokusom na mogućnosti saradnje i projektne inicijative	Broj učesnika na webinaru; Evidencija prezentovanih investicionih inicijativa i/ili projektnih prijedloga	3						Služba za projekte i međunarodnu saradnju	10,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Saradnja, Podrška	5.4.3.	Identifikovati projektne partnere i pripremiti projektne aplikacije za međunarodne i regionalne pozive u oblasti zaštite prirode i upravljanja zaštićenim područjima	Evidencija identifikovanih donatora; Evidencija analiziranih i relevantnih međunarodnih/regionalnih poziva; Evidencija uspostavljenih projektnih partnerstava	1						Služba za projekte i međunarodnu saradnju	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Saradnja, Jačanje kapaciteta upravljača	5.4.4.	Usmjeriti aktivnosti na stvaranje partnerstava sa organizacijama civilnog društva, kao i lokalnim i nacionalnim institucijama koje mogu doprinijeti pripremi i sprovođenju projekata od značaja za NP Prokletije	Evidencija identifikovanih i angažovanih organizacija civilnog društva, lokalnih i nacionalnih institucija; Evidencija održanih sastanaka sa relevantnim akterima; Evidencija različitih organizacija/subjekata sa kojima je održan sastanak	1						Služba za projekte i međunarodnu saradnju	10,000.00	JPNPCG / Donacije
Komunikacija, Saradnja	5.4.5.	Unaprijediti prekograničnu saradnju u <i>transboundary</i> području Prokletija kroz razvoj zajedničkog programa saradnje sa zaštićenim područjima Albanije i Kosova, u skladu sa smjernicama EUOPARC Federacije i standardima modela Transboundary Parks.	Izrađen nacrt zajedničkog programa prekogranične saradnje; Broj održanih sastanaka sa partnerskim zaštićenim područjima Albanije i Kosova; Broj realizovanih zajedničkih aktivnosti u okviru prekogranične saradnje; Broj zvaničnih komunikacija/korespondencija sa EUOPARC Federacijom u vezi sa <i>transboundary</i> procesom	2						Služba za projekte i međunarodnu saradnju	5,000.00	JPNPCG / Donacije
Komunikacija, Saradnja	5.4.6.	Organizovati nacionalni i/ili lokalni sastanak sa akterima iz civilnog, javnog i biznis sektora na temu plana rada Nacionalnog parka Prokletije, uključujući info sesiju o mogućnostima saradnje, finansiranja i učešća u razvoju projektnih inicijativa	Broj učesnika na događaju; Evidencija predstavljenih investicionih i projektnih inicijativa; Evidencija lokalnih i nacionalnih partnera koji su izrazili interes za dalje učešće	1						Služba za projekte i međunarodnu saradnju	10,000.00	JPNPCG / Donacije

Specifični cilj 5.5: Objekti nad kojim pravo raspolaganja ima NP Prokletije su funkcionalni.

Indikator specifičnog cilja 5.5: Evidencija objekata nad kojim pravo raspolaganja ima NP Prokletije i njihovo stanje.

Infrastruktura	5.5.1.	Izraditi projektnu dokumentaciju adaptacije i rekonstrukcije i vodosnabdijevanja objekata nad kojim pravo raspolaganja ima JPNPCG	Izrađena projektna dokumentacija	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Direktor JPNPCG	30,000.00	JPNPCG / Donacije
Infrastruktura	5.5.2.	Rekonstruisati karaulu na lokalitetu Gradine u svrhu izgradnje višenamjenskog objekta (centra za posjetioce, upravne zgrade, prostora za lokalno stanovništvo)	Postojanje funkcionalne višenamjenskog objekta na lokalitetu Gradine	2						JPNPCG, NP Prokletije, Opštine	1,500,000.00	JPNPCG / Donacije
Infrastruktura	5.5.3.	Izgraditi edukativno-istraživačku stanicu u Parku	Izgrađena edukativno-istraživačka stanica u Parku	3						JPNPCG, NP Prokletije, Opštine	50,000.00	Dijaspora / Donacije
Održavanje	5.5.4.	Rekonstruisati i sanirati puteve prema katunima	Izvještaj o rekonstrukciji i sanaciji puteva	3						JPNPCG, NP Prokletije, Opštine, Mjesne zajednice	300,000.00	JPNPCG / Opštine / Donacije
Infrastruktura	5.5.5.	Izgraditi kontrolno-naplatne punktove i pristupne zone	Postavljena najmanje 2 kontrolno-naplatna punkta do kraja planskog perioda; Postavljena minimalno jedna pametna kapija sa identifikacijom posjetilaca i vozila	2						JPNPCG, NP Prokletije, Opštine	20,000.00	JPNPCG / Opštine / Donacije

Specifični cilj 5.6: Korišćenje privremenih objekata je plansko i kontrolisano.**Indikator specifičnog cilja 5.6: Program objekata privremenog karaktera je urađen i sprovodi se.**

Regulacija	5.6.1.	Izraditi urbanističko-tehničke uslove	Evidencija izdatih UT uslova	3						JPNPCG, Ministarstvo prostornog planiranja urbanizma i državne imovine	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
------------	--------	---------------------------------------	------------------------------	---	--	--	--	--	--	--	------	-----------------------------

Plan upravljanja NP Prokletije 2026-2030

Regulacija	5.6.2.	Izraditi mape privremenih objekata	Evidencija mapa	3					Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Regulacija	5.6.3.	Izraditi i sprovoditi Program objekata privremenog karaktera	Urađen Program objekata privremenog karaktera; Evidencija sprovođenja Programa	3					Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine, JPNPCG; nadležni organi shodno Zakonu o izgradnji objekata	3,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Specifični cilj 5.7: Baze podataka JPNPCG su redovno ažurirane te su uspostavljeni mehanizmi za efikasno sprovođenje Plana upravljanja.

Indikator specifičnog cilja 5.7: Baze podataka JPNPCG obuhvataju sve postojeće stručne podloge, literaturu, znanja i informacije relevantne za upravljanje ovim područjem i redovno se ažuriraju na osnovu novih saznanja. Godišnji programi upravljanja, godišnji izvještaji o realizaciji programa upravljanja, godišnji finansijski planovi, kvartalni i godišnji izvještaji o ostvarenju finansijskih planova i plan javnih nabavki redovno se izrađuju. Završni račun i finansijska dokumenta se redovno izrađuju. Javne nabavke se redovno sprovode.

Jačanje kapaciteta upravljača	5.7.1.	Uspostaviti i ažurirati bazu podataka na nivou JPNPCG sa svim podacima relevantnim za upravljanje	Nabavka servera; Ažurirana i funkcionalna baza podataka JPNPCG	1					Služba za javne nabavke, Direktor JPNPCG	20,000.00	JPNPCG
Planiranje	5.7.2.	Na godišnjem nivou izrađivati godišnje programe upravljanja i godišnje izvještaje o realizaciji	Godišnji program; Godišnji izvještaji	1					Sve službe i zaposleni NP Prokletije i JPNPCG	0.00	JPNPCG
Planiranje	5.7.3.	Izrađivati godišnje finansijske planove i izvještaje o ostvarenju (kvartalne i godišnje)	Godišnji finansijski plan; Kvartalni i godišnji finansijski izvještaj	1					Služba za finansije	0.00	JPNPCG
Planiranje	5.7.4.	Izrađivati završni račun i finansijske dokumente	Završni račun i finansijski dokumenti	1					Služba za finansije	6,000.00	JPNPCG

Plan upravljanja NP Prokletije 2026-2030

Planiranje	5.7.5.	Izrađivati plan javnih nabavki i izvještaje iz oblasti javnih nabavki	Plan javnih nabavki izrađen svake godine; Izvještaj o ostvarenju plana javnih nabavki; Izvještaj o zaključenim ugovorima	1						Služba za javne nabavke	0.00	JPNPCG
Planiranje	5.7.6.	Sprovoditi javne nabavke	Javne nabavke su sprovedene; Evidencija sprovedenih javnih nabavki	1						Služba za javne nabavke	5,000.00	JPNPCG
Jačanje kapaciteta upravljača	5.7.7.	Upravlјati troškovima ljudskih resursa (zarade, naknade zarada i ostali lični rashodi)	Bilansi i finansijski izvještaji	1						JPNPCG	2,100,000.00	JPNPCG
Jačanje kapaciteta upravljača	5.7.8.	Upravlјati pripadajućim troškovima ljudskih resursa (zarade, naknade zarada i ostali lični rashodi) Uprave JPNPCG	Bilansi i finansijski izvještaji	1						JPNPCG	800,000.00	JPNPCG
Jačanje kapaciteta upravljača	5.7.9.	Upravlјati troškovima goriva, režija i održavanja objekata i vozila	Bilansi i finansijski izvještaji	1						JPNPCG	340,000.00	JPNPCG
Jačanje kapaciteta upravljača	5.7.10.	Upravlјati pripadajućim troškovima goriva, režija i održavanja objekata i vozila Uprave JPNPCG	Bilansi i finansijski izvještaji	1						JPNPCG	160,000.00	JPNPCG

Prilog 1: Spisak vrsta ptica NP Prokletije sa statusima zaštite

Vrsta	Naučni naziv	ZZ CG	Status prisutnosti	EU Direktiva (2009/147/EC)	Bern	BONN	IUCN CG	IUCN lista Evrope	NATURA VRSTA
Tetrijeb gluhan	<i>Tetrao urogallus</i>	RCG	G	I,II/2,III/2	II*,III**		NT	LC	5p/15ind
Lještarka	<i>Tetrastes bonasia</i>	RCG	G	I, II/2	III		LC	LC	5p/15ind
Jarebica kamenjarka	<i>Alectoris graeca</i>	RCG	G	I*, II/1**	III		VU	NT	5p/15ind;
Bjeloglavi sup	<i>Gyps fulvus</i>	RCG	M	I	III	II	EX	LC	6ind
Orao bjelorepan	<i>Haliaeetus albicilla</i>	RCG	IG	I	III	I,II	EX	LC	
Suri orao	<i>Aquila chrysaetos</i>	RCG	G	I	III	I,II	VU	LC	2p
Orao zmijar	<i>Circaetus gallicus</i>	RCG	MG	I	III	II	VU	LC	2p
Eja močvarica	<i>Circus aeruginosus</i>	RCG	M	I	III	II	VU	LC	5p/15ind
Poljska eja	<i>Circus cyaneus</i>	RCG	M	I	III	II	LC	LC	15ind
Mišar	<i>Buteo buteo</i>	RCG	G		III	II	LC	LC	
Osičar	<i>Pernis apivorus</i>	RCG	G	I	III	II	NT	LC	5p
Kobac	<i>Accipiter nisus</i>	RCG	G	I*	III	II	LC	LC	
Jastreb	<i>Accipiter gentilis</i>	RCG	G	I*	III	II	LC	LC	5p

Vrsta	Naučni naziv	ZZ CG	Status prisutnosti	EU Direktiva (2009/147/EC)	Bern	BONN	IUCN CG	IUCN lista Evrope	NATURA VRSTA
Vjetruška	<i>Falco tinnunculus</i>	RCG	G		III	II	LC	LC	
Soko lastavičar	<i>Falco subbuteo</i>	RCG	MG		III	II	VU	LC	
Ždral	<i>Grus grus</i>	RCG	M	I	III	II		LC	5p/15ind; 800ind
Šumska šljuka	<i>Scolopax rusticola</i>		MG	II/1,III/2	III	II	DD	LC	
Divlji golub	<i>Columba livia</i>	RCG	G	II/1	III		LC	LC	
Kukavica	<i>Cuculus canorus</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Velika ušara	<i>Bubo bubo</i>	RCG	MG	I	III		VU	LC	5p/15ind
Planinska kukumavka	<i>Aegolius funereus</i>	RCG	G	I	III		NT	LC	5p/15ind
Patuljasta sova	<i>Glaucidium passerinum</i>	RCG	G	I	III		NT	LC	5p/15ind
Šumska sova	<i>Strix aluco</i>	RCG	G		III		LC	LC	20p/60in
Čuk	<i>Otus scops</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Leganj	<i>Caprimulgus europaeus</i>	RCG	MG	I	III		LC	LC	5p/i5ind
Čiopa	<i>Apus apus</i>	RCG	M		III		LC	LC	
Velika čiopa	<i>Tachymarptis melba</i>	RCG	M		III		LC	LC	
Pupavac	<i>Upupa epops</i>	RCG	G		III		LC	LC	

Vrsta	Naučni naziv	ZZ CG	Status prisutnosti	EU Direktiva (2009/147/EC)	Bern	BONN	IUCN CG	IUCN lista Evrope	NATURA VRSTA
Pčelarica	<i>Merops apiaster</i>	RCG	G		III	II	LC	LC	
Crna žuna	<i>Dryocopus martius</i>	RCG	G	I	III		LC	LC	5p/15ind
Zelena žuna	<i>Picus viridis</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Siva žuna	<i>Picus canus</i>	RCG	G	I	III		LC	LC	5p/15ind
Veliki djetlić	<i>Dendrocopos major</i>	RCG	G	I*	III		LC	LC	
Srednji djetlić	<i>Dendrocopos medius</i>	RCG	G	I	III		LC	LC	
Planinski djetlić	<i>Dendrocopos leucotos</i>	RCG	G	I	III		NT	LC	5p/15ind
Troprsti djetlić	<i>Picoides tridactylus</i>	RCG	G	I	III		NT	LC	5p/15ind
Mali djetlić	<i>Dendrocopos minor</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Vijoglav	<i>Jynx torquilla</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Šumska ševa	<i>Lullula arborea</i>	RCG	MG	I	III		LC	LC	15p
Lasta litičarka	<i>Ptyonoprogne rupestris</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Seoska lasta	<i>Hirundo rustica</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Daurška lasta	<i>Cecropis durica</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Gradska lasta	<i>Delichon urbicum</i>	RCG	G		III		LC	LC	

Vrsta	Naučni naziv	ZZ CG	Status prisutnosti	EU Direktiva (2009/147/EC)	Bern	BONN	IUCN CG	IUCN lista Evrope	NATURA VRSTA
Planinska trepteljka	<i>Anthus spinoletta</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Šumska trepteljka	<i>Anthus trivialis</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Bijela pliska	<i>Motacilla alba</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Žuta pliska	<i>Motacilla flava</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Potočna pliska	<i>Motacilla cinerea</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Vodенокос	<i>Cinclus cinclus</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Sivi popić	<i>Prunella modularis</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Planinski popić	<i>Prunella collaris</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Crvendač	<i>Erithacus rubecula</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Crvenrepka	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	RCG	G		III	II	LC	LC	
Planinska crvenrepka	<i>Phoenicurus ochruros</i>	RCG	G		III	II	LC	LC	
Planinska bjelka	<i>Oenanthe oenanthe</i>	RCG	G		III	II	LC	LC	
Travarka	<i>Saxicola rubetra</i>	RCG	G		III	II	LC	LC	
Drozd pjevač	<i>Turdus philomelos</i>	RCG	G	II/2	III	II	LC	LC	
Mali drozd	<i>Turdus iliacus</i>	RCG	Z	II/2	III	II	LC	NT	
Drozd imelaš	<i>Turdus viscivorus</i>	RCG	G	II/2	III	II	LC	LC	
Drozd borovnjak	<i>Turdus pilaris</i>	RCG	G	II/2	III	II	EN	LC	

Vrsta	Naučni naziv	ZZ CG	Status prisutnosti	EU Direktiva (2009/147/EC)	Bern	BONN	IUCN CG	IUCN lista Evrope	NATURA VRSTA
Kos	<i>Turdus merula</i>	RCG	G	II/2	III	II	LC	LC	
Drozd ogrličar	<i>Turdus torquatus</i>	RCG	G		III	II	LC	LC	
Drozd kamenjar	<i>Monticola saxatilis</i>	RCG	G		III	II	NT	LC	
Pirgava grmuša	<i>Sylvia nisoria</i>	RCG	G	I	III	II	LC	LC	15p
Crnoglava grmuša	<i>Sylvia atricapilla</i>	RCG	G		III	II	LC	LC	
Grmuša čavrljanka	<i>Sylvia curruca</i>	RCG	MG		III	II	LC	LC	
Obična grmuša	<i>Sylvia communis</i>	RCG	MG		III	II	LC	LC	
Sivi voljić	<i>Iduna pallida</i>	RCG	M		III		LC	LC	
Brezov zviždak	<i>Phylloscopus trochilus</i>	RCG	G		III	II	LC	LC	
Šumski zviždak	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	RCG	G		III	II	LC	LC	
Zviždak	<i>Phylloscopus collybita</i>	RCG	G		III	II	LC	LC	
Zlatoglavi kraljić	<i>Regulus regulus</i>	RCG	G		III	II	LC	LC	
Vatroglavi kraljić	<i>Regulus ignicapilla</i>	RCG	G		III	II	LC	LC	
Carić	<i>Troglodytes troglodites</i>	RCG	G	I*	III		LC	LC	
Siva muharica	<i>Muscicapa striata</i>	RCG	MG		III	II	EX	LC	
Bjelovrata muharica	<i>Ficedula albicollis</i>	RCG	M	I	III	II	DD	LC	15p
Velika sjenica	<i>Parus major</i>	RCG	G		III		LC	LC	

Vrsta	Naučni naziv	ZZ CG	Status prisutnosti	EU Direktiva (2009/147/EC)	Bern	BONN	IUCN CG	IUCN lista Evrope	NATURA VRSTA
Jelova sjenica	<i>Periparus ater</i>	RCG	G	I*	III		LC	LC	
Plava sjenica	<i>Cyanistes caeruleus</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Čubasta sjenica	<i>Lophophanes cristatus</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Siva sjenica	<i>Poecile palustris</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Planinska sjenica	<i>Poecile Montanus</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Mrka sjenica	<i>Poecile lugubris</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Dugorepa sjenica	<i>Aegithalos caudatus</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Brgljaz	<i>Sitta europaea</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Puzgavac	<i>Tichodroma muraria</i>	RCG	G		III		VU	LC	
Kratkokljuni puzić	<i>Certhia familiaris</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Dugokljuni puzić	<i>Certhia brachydactyla</i>	RCG	G	I*	III		LC	LC	
Rusi svračak	<i>Lanius collurio</i>	RCG	G	I	III		LC	LC	
Svraka	<i>Pica pica</i>		G	II/2	III		LC	LC	
Sojka	<i>Garrulus glandarius</i>		G	II/2	III		LC	LC	
Lješnjikara	<i>Nucifraga caryocatactes</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Čavka	<i>Corvus monedula</i>		G	II/2	III		LC	LC	

Vrsta	Naučni naziv	ZZ CG	Status prisutnosti	EU Direktiva (2009/147/EC)	Bern	BONN	IUCN CG	IUCN lista Evrope	NATURA VRSTA
Žutokljuna galica	<i>Pyrrhonorax graculus</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Siva vrana	<i>Corvus cornix</i>		G	II/2	III		LC	LC	
Gavran	<i>Corvus corax</i>		G		III		LC	LC	
Čvorak	<i>Sturnus vulgaris</i>		G	II/2	III		LC	LC	
Vuga	<i>Oriolus oriolus</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Vrabac	<i>Passer domesticus</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Poljski vrabac	<i>Passer montanus</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Žuta strnadica	<i>Emberiza citrinella</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Zeba	<i>Fringilla coelebs</i>	RCG	G	I*	III		LC	LC	
Štiglic	<i>Carduelis carduelis</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Zelentarka	<i>Chloris chloris</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Čižak	<i>Carduelis spinus</i>	RCG	Z		III		LC	LC	
Kanarinka	<i>Serinus serinus</i>	RCG	Z		III		LC	LC	
Zimovka	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Batokljun	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	RCG	G		III		LC	LC	
Krstokljun	<i>Loxia curvirostra</i>	RCG	G		III		LC	LC	

LITERATURA

1. Republički Zavod za zaštitu prirode Crne Gore (2006). Fizibiliti Studije za plavski dio Prokletija
 2. Aulagnier, S., Haffner P., Mitchell-Jones A. J., Moutou F. & Zima j. 2009: Mammals of Europe, North Africa and the Middle east, A&C Black Publishers Ltd., 36 Soho, London W1D3QY.
 3. Bakić R. (2014): Promjene u prostornom razmještaju stanovništva Crne Gore u toku druge polovine 20. i prve decenije 21. vijeka. CANU
 4. S. Brelih,, B. Petrov(1978):Ektoparazitska entomofavna sesalcev (Mammalia) Jugoslavije. Insektivori in na njih ugotovlje ni sifonapteri. Scopolia, No. 1 pp 1-67. Ljubljana
 5. Buys, J., Van Heerde, A., Mostert, K., Noort, B.,Vercuijsse, L. & amp; wondergem, J.(2016). "Mammal Survey Biogradska Gora, Montenegro 2014 & quot;, Dutch mammal Society, the Netherland.
 6. Caković, D., Stešević, D. (2021). Katalog vaskularne flore Crne Gore - 2, Podgorica, CANU.
 7. Contribution to Distribution and Conservation of Batrachofauna and Herpetofauna on Bjelasica Mountain in Montenegro. (2004). Tomović, L., Ajtić, R., & Crnobrnja-Isailović, J. In Biodiversity of the Biogradska Gora National Park, 1.
 8. Crvena lista vodozemaca i gmizavaca Crne Gore. Agencija za zaštitu životne sredine (2023).
 9. Crvena lista ptica Crne Gore Red List of Birds of Montenegro - Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore (2022.)
 10. Czip (2015.) Popis faune ptica Crne Gore sa bibloigrafijom- Centar za zaštitu i proučavanje ptica
 11. Czip (2015.) Područja od međunarodnog značaja za boravak ptica u Crnoj Gori
 12. Dudley, N. (Ed.). (2008). Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. IUCN, Gland, Switzerland.
 13. Džukić, G. (1995). Diverzitet vodozemaca i gmizavaca Jugoslavije sa pregledom vrsta od međunarodnog značaja.
 14. Firer, L. (1894). Jedna godina ornitološkog istraživanja u Crnoj Gori. Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, 6, 543–508.
 15. Gvozdenović-Nikolić, S., & Iković, V. (2022). Vodič kroz svijet vodozemaca Crne Gore. Crnogorsko društvo ekologa.
-

16. Hadžiablahović, S., Bulić, Z. - (1994–1995)2004: On the distribution of some Balcan endemic and rare species in the flora of Montenegro. – Glasnik Republ. Zav. Zašt. Prirod. 27–28: 43–50.
 17. JPNPCG. Interna baza podataka za floru i vegetaciju NP Prokletije.
 18. JPNPCG (2015). Nacionalni park „Prokletije“– Plan upravljanja 2016–2020.
 19. Matvejev, S. D. (1960). Shema rasprostranjenja biogeografskih provincija Jugoslavije. Enciklopedija Jugoslavije, IV, 6000.
 20. Mitchell-Jones, A.J.; Amori, G.; Bogdanowicz, W.; Krystufek, B.; Reijnders, P.J.H.; Spitzenberger, F.; Stubbe, M.; Thissen, J.B.M.; Vohralik, V.; Zima, J. (1999). The atlas of European mammals. Poyser London. pp.38-39.
 21. Ministarstvo održivog razvoja i turizma (2018). Prostorni plan posebne namjene za NP Prokletije
 22. Ministarstvo održivog razvoja i turizma (2015). Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016–2020.
 23. Ministarstvo zaštite okoliša i energetike & Hrvatska agencija za okoliš i prirodu (2018). Smjernice za planiranje upravljanja zaštićenim područjima. UNDP.
 24. Petrov, B. M. (1992) Mammals of Yugoslavia. Insectivores and rodents. Natural History Museum in Belgrade, Supplementa, Special issue 37: 1–186.
 25. Petrović, D., Stešević, D., & Vuksanović, S. (2008). Materials for the Red Book of Montenegro. *Natura Montenegrina*, 7(2), 605–631.
 26. Petrović, D. (Ed.). (2009). Važna biljna staništa u Crnoj Gori. NVO 'Zelena Gora'.
 27. Petrović, D. et al. (2021). Katalog tipova staništa od interesa za EU u Crnoj Gori, verzija 4.
 28. Prestnik, P., Paunović, M., Karapandža, B., Đurović, M., Ivanović, Č., Ždralović, M., Benda, P. & Budinski, I. (2014): Distribution of bats (Chiroptera) in Montenegro. *Vespertilio*, 17:129-156.
 29. Protected area gap assessment completed resulting in a comprehensive plan for a representative PAS (Report) - UNDP, University of Montenegro, Podgorica, 2012.
 30. Pulević, V. (2005). Građa za vaskularnu floru Crne Gore. CANU.
 31. Pulević, V., Bulić, Z. – 1994: Neki otvoreni taksonomski i fitogeografski problemi u flori Lovćena.- CANU - Naučni skupovi, 34: 205-213, Podgorica.
 32. Radojičić B. (2008): Geografija Crne Gore. Dukljanska akademija nauka i umjetnosti
 33. Radović M. (2010): Turistička geografija Crne Gore. Fakultet za turizam, hotelijerstvo i trgovinu
 34. Rohlena, J. (1942). *Conspectus Florae Montenegrinae*. *Preslia*, 20–21, 1–506.
-

35. Rubinić, B., Sackl, P. & Gramatikov, M. (2019): CONSERVING WILD BIRDS IN MONTENEGRO - A first inventory of potential Special Protection Areas
36. Saveljić, D., & Vizi, O. (2011). Ptice pjevačice Crne Gore.
37. Službeni list RCG, br. 76/06: Riješenje Republičkog Zavoda za Zaštitu prirode o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta.
38. Službeni list RCG, br. 062/10: Pravilnik o bližem načinu i uslovima sakupljanja, korišćenja i prometa nezaštićenih divljih vrsta životinja, biljaka i gljiva koje se koriste u komercijalne svrhe.
39. Službeni list RCG, br. 18/19: Zakon o stranim i invazivnim stranim vrstama biljaka, životinja i gljiva.
40. Speybroeck, J., Beukema, W., & Crochet, P. (2010). A tentative species list of the European herpetofauna. *Zootaxa*, 2492, 1–27.
41. Stevanović, V. et al. (1995). Diverzitet vaskularne flore Jugoslavije. U: *Biodiverzitet Jugoslavije*.
42. Stevanović, V. (1996). Analysis of the orophytic element... *Bocconia*, 5(1), 77–97.
43. Stešević, D., & Caković, D. (2013). Katalog vaskularne flore Crne Gore 1. CANU.
44. Thomas, L., & Middleton, J. (2003). Guidelines for Management Planning of Protected Areas. IUCN.
45. Vasić, V., Marinković, S., & Vizi, O. (1990). Ptice Durmitora i kanjona Tare. CANU.
46. Vizi, O. (1989). Ornitološke odlike Biogradske gore. RZZP, Titograd.
47. Vuksanović, S. (2016). Rasprostranjenje i diverzitet balkanske endemične flore u Crnoj Gori. Doktorska disertacija.

Strategije, studije i planovi:

- Bazna studija o šumama u Nacionalnom parku Lovćen (Podloga za upravljanje šumama) (2016–2020).
 - Procjena rizika od katastrofa Crne Gore do 2023. (MUP, decembar 2021)
 - Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. (MORT, 2016/2022)
 - Procjena sposobnosti upravljanja rizicima od katastrofa (MUP, septembar 2023)
 - Strategija za smanjenje rizika od katastrofa 2025–2030 sa Akcionim planom 2025–2026 (MUP, jun 2024)
 - Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016–2020
 - PPPN – Prostorni plan posebne namjene za NP Prokletije (Sl. list CG, br. 56/2018)
 - Plan upravljanja NP Prokletije 2021–2025
 - Predlog Plana upravljanja NP Prokletije 2021–2025 (2023)
 - Program upravljanja NP Prokletije 2024. godine
-

- Program upravljanja NP Prokletije 2025. godine
- Izvještaj o realizaciji programa upravljanja NP Prokletije za 2023.
- Izvještaj o realizaciji programa upravljanja NP Prokletije za 2024.
- Fizibiliti Studije za NP Prokletije (2006).
- Nacrt priručnika: „Priručnik za izradu planova upravljanja zaštićenim područjima“ (Podgorica, Budva 2023)
- Strateški planovi lokalnih opština: Plav 2025-2032, Gusinje 2020-2025.
- Strategija razvoja turizma Crne Gore 2023–2025 (Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, 2024)
- Službeni list RCG, br. 76/06: Riješenje Republičkog Zavoda za Zaštitu prirode o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta.
- Službeni list RCG, br. 062/10: Pravilnik o bližem načinu i uslovima sakupljanja, korišćenja i prometa nezaštićenih divljih vrsta životinja, biljaka i gljiva koje se koriste u komercijalne svrhe.
- Službeni list RCG, br. 18/19: Zakon o stranim i invazivnim stranim vrstama biljaka, životinja i gljiva.

Zakoni

- Zakon o šumama Crne Gore (Sl. list CG br. 77/24 i 92/25)
- Zakon o zaštiti prirode (Sl. list CG br. 54/16 i 18/19)
- Zakon o nacionalnim parkovima (Sl. list CG br. 28/14 i 39/16)

LINK:

<https://euoplusmed.org/>

<http://www.catalogueoflife.org/>

<http://www.ipni.org>

<https://www.iucnredlist.org>

<https://www.worldfloraonline.org/>

<https://eunis.eea.europa.eu/species.jsp>

<https://rm.coe.int/1680746347>

<https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/PAG-027-En.pdf>

<https://amphibiaweb.org/index.html>

<http://www.reptile-database.org/>

https://np-sjeverni-velebit.hr/www/images/dokumenti/upravljanje/propisi/PU_6031_NPSV.pdf

<https://www.npkrka.hr/hr/o-nama/upravljanje/plan-upravljanja-nacionalnog-parka-krka/>

<https://www.gov.me/dokumenta/64c18af6-ff13-4ddd-9f30-07cf4adbbfe6>

<https://npdjerdap.rs/wp-content/uploads/2020/01/Plan-upravljanja-Nacionalnim-parkom-Djerdap-2017-2026.pdf>

<https://zabljak.me/wp-content/uploads/2025/02/STRATESKI-PLAN-RAZVOJA-OPSTINE-ZABLJAK-2024-2028.pdf>

<https://www.tnp.si/sl/javni-zavod/uprava/nacrt-upravljanja-tnp/>

<https://np-plitvicka-jezera.hr/wp-content/uploads/2019/01/Nacrt-Plan-upravljanja-NPPJ-2019-2028.pdf>

<https://www.nptara.rs/images/pdf/Plan-upravljanja-NP-Tara-2020-2029-sa-saglasnoscukon.pdf>

Participacija lokalnih zajednica u procesu izrade Plana upravljanja NP Prokletije 2026 - 2030.godine u Gusinju i Plavu na kojem se diskutovalo o ciljevima i aktivnosti budućeg planskog dokumenta

